

Adjectivering en appellativering van toponiemen

Een synchronisch-descriptieve studie (*)

door W. A. J. SMEDTS

Inleiding

Het ontbreken van synchronisch-descriptieve studies over de morfologische valentie van de eigennaam vormt in de Nederlandse grammatica een lacune die zich duidelijk manifesteert in de meest gebruikte Nederlandse spraak-kunsten. Die beperken zich meestal tot enkele voorbeelden en volstaan verder met de opmerking dat er veel verscheidenheid en onregelmatigheid is. In het beste geval geven ze voor de Nederlandse suffixen *-aar*, *-er*, *-s* enige hints (1). Ook Schultink (1962) en Royen (1947-54) vermelden afleiding van of samenstelling met eigennamen slechts terloops (2). Er zijn me ook niet zo veel artikelen over suffixen

(*) Licht gewijzigde versie van een in 1972 aan de Katholieke Universiteit te Leuven ingediende licentieverhandeling. Ik dank mijn promotor prof. dr. G. Geerts, alsook dr. W. Van Langendonck voor hun hulp bij het tot standkomen van deze verhandeling. Prof. dr. J. Goossens ben ik zeer verplicht voor zijn suggesties bij het voorbereiden van de publikatie.

(1) Voorbeelden en summier opmerkingen bij: De Vooys 1967, 58; 205-208; 231-232. De Vries 1972, 35. Rijpma & Schuringa 1968, 99-102; 107-108; 111; 114; 122-123; 314. Tackx 1964, 133; 185; 187; 190-191. Terwey 1919, 45; 150-151. Tinbergen 1967, 106; 134. Van den Berg 1967a, 66-67.

(2) Schultink 1962, 75-76; 277; 280-283. Royen 1953, 75-77; 84; 86; en Royen 1954, 144-145.

bekend waarin eigennamen in de argumentatie worden gebruikt (1).

Vandaar dat wat Uhlenbeck in 1966 schreef nog altijd geldt : „In de meeste taalbeschrijvingen wordt aan de persoonsnamen en aan de geografische namen bijzonder weinig aandacht besteed en ook wat het Nederlands aan gaat is er zeker ruimte voor een afzonderlijke studie over dit onderwerp, waarbij dan het centrale probleem moet worden behandeld, welke woordsoorten en welke morfologische categorieën hier zijn te onderscheiden” (2).

Dit onderzoek spitst zich toe op de meest systematische en frequente afleidingstypes bij toponiemen : de inwonersnamen (etnica) en de adjectieven die de herkomst aanduiden.

Afleidingen bij toponiemen worden gemakkelijk gevormd al zijn ze relatief weinig frequent in alledaagse en ambtelijke taal (3). Zeker als ze een beetje eigenaardig of ironisch

(1) Onder andere : Van Haeringen 1951 en 1954 ; Van den Toorn 1968 ; De Vriendt 1970 ; Geerts 1970 ; Welschen 1970.

(2) Uhlenbeck 1966, 299. Hij wordt hierin bijgevalen door Geerts (1970, 142) die in „een volledige behandeling van de morfologische valentie van de eigennaam [...] Voer voor morfologen” ziet.

(3) In de frequentielijst van Van Berckel, gebaseerd op een steekproef uit de Nederlandse krantentaal van 1956, halen 9 adjectieven afgeleid van toponiemen een frequentie van meer dan 0,02 %, waardoor ze tot de 724 meest voorkomende woorden in het geschreven Nederlands behoren. Het zijn :

Amerikaanse	9.71	(Amerika	3.16)
Britse	4.29		
Duitse	6.54	(Duitsland	4.29)
Engelse	2.03	(Engeland	2.48)
Europese	3.39	(Europa	2.73)
Franse	6.54	(Frankrijk	4.96)
Italiaanse	3.16	(Italië	3.16)
Nederland(se)	27.99		
Russische	7.43	(Rusland	4.51)

De frequenties zijn in aantallen per 10000 uitgedrukt, afgerond in de tweede decimaal. Geciteerd naar Sangers 1969, 20-22. Met dergelijke gegevens dient natuurlijk voorzichtig te worden omgesprongen.

klinken (b.v. *Zeveeraar* bij *Zeveren*, *Oudewateraar* bij *Oudewater*, *Zichen-Zussen-Bolderaar* bij *Zichen-Zussen-Bolder*, *Zepperaar* bij *Zepperen*, *Bazelaar* bij *Bazel*, enz.) als de eigennaam een fonologische vorm heeft die zich minder gemakkelijk voor afleiding leent (b.v. Waalse plaatsnamen), of als een afleiding niet erg gebruikelijk is (b.v. bij plaatsnamen die zelden het journaal of de grote koppen halen), gebruikt men in de spreektaal bij voorkeur omschrijvingen als *die van ...*, *de inwoners van ...* in plaats van de inwonersnaam, en *van ...* in plaats van het adjectief. In ambtelijke taal worden ook omschrijvingen gebruikt voor de meer gewone afleidingen : b.v. *aan de inwoners van de stad Brussel* in plaats van *aan de Brusselaars* en *B. en W. van Amsterdam* in plaats van *de Amsterdamse B. en W.*

De vrouwelijke inwonersnaam en de naam van de taal komen niet ter sprake omdat ze worden gevormd op basis van het adjectief, en dus niet rechtstreeks met de morfologische valentie van de eigennaam hebben te maken (1).

Als uitgangspunt diende de vraag in hoeverre de vorming van etnica en adjectiva bij Nederlandse en in het Nederlands gebruikte vreemde toponiemen systematisch is. In verband met de afleidingen bij deze laatste moet worden nagegaan of ze in de Nederlandse taalsystematiek zijn opgenomen en hoe dat eventueel gebeurt.

Het lijkt wel zeker dat het antwoord op deze vragen zal worden bemoeilijkt door de aard van de bestudeerde taalgegevens. Omdat veel toponiemen twee of meer formele varianten hebben voor de inwonersnaam en het adjectief, zonder dat er semantisch verschil is aan te

(1) De vrouwelijke inwonersnaam wordt met het suffix *-e* bij het adjectief gevormd : *Belgische*, *Nederlandse*. Enkele namen worden met geaccentueerd *-in* bij mannelijke etnica gevormd : *Griekin*, *Russin*, *Walin*, *Wienerin* en ook wel *Friezin*. Een paar Zuidnederlandse dialectisch ook met *-es* : *Brusseles*, *Lewenes*, *Hasseles*. Uit het Frans : *Française*.

wijzen, komt de notie „complementaire distributie” van derivatieallomorfen in de inwonersnaam en het adjectief in het gedrang.

Verder laat het zich licht aanzien dat een beregeling van de distributie van de verschillende derivatievormen op grond van fonologische en accentuele eigenschappen wegens de heterogene afkomst van de bestudeerde taalgegevens, op z'n zachtst uitgedrukt, nogal moeilijk is.

In een synchronische beschrijving van de derivatiemogelijkheden bij toponiemen in het hedendaagse Nederlands moeten we erop bedacht zijn dat de onregelmatigheden van nu relictten kunnen zijn van een vroegere toestand en ook dat ze aan de invloed van andere talen te wijten kunnen zijn.

De vorm van vele afleidingen bij vreemde, vooral nieuwe toponiemen wordt ongetwijfeld in belangrijke mate bepaald door de manier waarop ze in het Nederlands binnenkomen, namelijk over de telex. Het hoeft ons dan ook niet te verwonderen dat nieuwe afleidingen bij toponiemen praktisch steeds met de Engelse vormen corresponderen : het Engels is immers bij uitstek dé taal van de informatiemedie. Dit geldt trouwens niet alleen voor het Nederlands, maar ook voor andere westerse cultuurtalen. Met andere woorden, vele afleidingen worden zoals de eigenaam aan andere talen ontleend (1).

In dit onderzoek stellen we ons op het standpunt van het ABN. In de regel worden geen dialectvormen als de etnica *Bels*, *Duits*, *Hasselaar*, *Oudenaardist*, *Amerikaander*, e.d. vermeld. Plaatselijke, van het ABN afwijkende vor-

(1) Het mechanisme van de ontleening, d.i. „THE ATTEMPTED REPRODUCTION IN ONE LANGUAGE OF PATTERNS PREVIOUSLY FOUND IN ANOTHER”, waarbij het er niet toe doet waarom iemand iets ontleent noch of hij er zich van bewust is, wordt op verhelderende wijze geanalyseerd door Haugen 1950 (Citaat van p. 212).

men komen slechts ter sprake in zoverre hun frequentie in het taalgebruik van ABN-sprekers dat kan rechtvaardigen.

Ik heb geprobeerd een zo representatief mogelijk corpus aan te leggen door de volgende werkwijze toe te passen. Eerst werd met behulp van Nieuwborgs' „Retrograde Woordenboek van de Nederlandse Taal”, de achtste druk (1961) van Van Dales „Groot Woordenboek van de Nederlandse Taal” (afgekort : VD) geëxcerpeerd. Het supplement op de achtste druk (1970) werd afzonderlijk doorgenomen omdat het nog niet kon worden bewerkt (1). Ook het lijstje aardrijkskundige namen met hun afleidingen in „Historische Woorden” (afgekort : HW) werd — met uitzondering van de volkennamen — opgenomen. Aan de hand van de toponiemen en de toponiemaafleidingen, uit beide bronnen kreeg ik een volledig overzicht van de inwoners- en adjectiefsuffixen en — op /AAT/ na — ook van de vormelementen die de wortel met het suffix verbinden (concatenatoren).

De classificatie die zo werd bekomen, werd gecorrigeerd en aangevuld met materiaal uit Gabriëls „Lijst van Nederlandstalige Plaatsnamen”, uit het lijstje „Namen van landen en afleidingen daarvan” in *Taalbeheersing in de Administratie*, uit kranten : vooral „De Standaard” (afgekort : DS) en „Gazet van Antwerpen” (afgekort : GvA), uit nieuwsbulletins van radio en televisie — en sporadisch — uit andere woordenboeken dan Van Dale (2). De bedoeling

(1) Daar de paginering van het supplement (1970) begint waar VD (1961) ophoudt, namelijk op p. 2633, is het ook zonder dat het jaartal wordt vermeld duidelijk of we uit VD (1970) of VD (1961) citeren. Bijvoorbeeld respectievelijk : *Europeeër* (VD 2671) en *Europeaan* (VD 532).

(2) Omdat steekproeven in de woordenboeken van Koenen en van Van Haeringen uitwezen dat het daar geboden materiaal niet of nauwelijks van dat in Van Dale verschilt waar het afleidingen van toponiemen betreft, werd van het tijdrovende exciperen afgezien.

die hierbij voorlag, was, enerzijds, het bekomen van meer nauwkeurige gegevens over de fonologische omgeving van de afleidingen en, anderzijds, het toetsen aan nieuwe, verdere evidentie van de classificatie en de resultaten.

1. Eigennamen en hun valentie

1.1. Semantische kenmerken van de eigennaam

Eigennamen verschillen semantisch en grammaticaal van soortnamen (1).

Semantisch gezien kan de nadruk liggen op wat de eigennaam betekent (zijn singulier karakter) of op de manier waarop hij betekent (namelijk door middel van een ad hoc-conventie).

Singulariteit is een in het oog springend kenmerk van eigennamen. Een soortnaam of appellatief kan op verschillende dingen worden toegepast, terwijl een eigennaam slechts één designatum heeft (2). Dit betekent onder meer dat de eigennaam in tegenstelling tot de soortnaam niet produktief kan worden gebruikt, met andere woorden dat hij geen generaliserende kracht heeft.

Een voorbeeld kan dit verduidelijken : al kennen we tien verschillende mensen die de naam *Jan* dragen en al weten we heel wat van ze af, we zullen allicht niet in staat zijn om op grond van de eigenschappen van de tien ons bekende Jannen een elfde en volgende persoon *Jan* te noemen ; de eigenschappen van de tien ons bekende Jannen nopen ons

(1) De oorspronkelijke versie (82 p.) van de tekst op p. 52-70 ging dieper op het semantisch en syntactisch aspect van de eigennamen in. Omdat zij te uitgebreid was voor dit onderzoek, is ze drastisch bekort.

(2) Cf. Leys 1965, 7. Wheatley (1970, 15-16) noemt dit het cruciale verschil tussen eigennamen en soortnamen wat door de theorie „woorden-zijn-namen” wordt ontkend.

niet een elfde persoon met nagenoeg dezelfde eigenschappen *Jan* te noemen. De eigennaam is niet generaliseerbaar omdat hij steeds wordt gebruikt om naar een specifiek particulier object te verwijzen dat in zijn totaliteit wordt ervaren als onderscheiden van alle andere objecten (1). Anderzijds kan de eigennaam in tegenstelling tot het appellatief niet worden gedegeneraliseerd, en dat hoeft niet eens daar hij toch steeds aan een individuele substantie refereert (Sciarone 1967, 80-81).

Vermits de naam *Jan* echter aan talloze personen kan worden toegekend, zit het verschil tussen eigennaam en soortnaam hem niet alleen in het singulier karakter van de eerste, maar ook in de manier waarop ze betekenen.

De eigennaam heeft namelijk een demonstratieve, identificerende functie, terwijl de soortnaam predicatief of ascriptief is (cf. de Aristotelische opvatting over individuele en algemene nominale constituenten). „The point is that the referential, demonstrative, use of a proper name is not determined by its own descriptive sense, and that it is not governed by any general language rule, but by conventions adopted *ad hoc* for each separate set of applications of that proper name to a given person” (2). In die opvatting staat centraal het probleem hoe een eigennaam betekent en niet wat hij betekent. Mijns

(1) Een eigennaam is generaliseerbaar als hij ophoudt eigennaam te zijn; met andere woorden, het resultaat is een appellatieve afleiding. Cf. Metzinger 1968.

(2) Pele 1968, 109. „As can be seen, the much emphasized difference between the proper name [Shakespeare, e.g.], as conferred quite arbitrarily, and the description [the author of „The Tempest”, e.g.], the use of which is restricted by facts, is a difference of degree only, and moreover depends on actual use: a surname is adopted not quite arbitrarily, although it is a proper name, and certain polite forms of address are sometimes used without any confrontation of their meaning with facts”. (Pele 1968, 112).

inziens hoeven beide benaderingswijzen elkaar niet uit te sluiten.

Appellatieven betekenen door gebruikmaking van een *algemene conventie* die contextueel gebonden is, terwijl het gebruik van een eigennaam slechts door een conventie die *ad hoc* geldt voor elk afzonderlijk geval wordt beregeld.

„Thus proper names are identifying labels, which are affixed arbitrarily. They are not reducible to descriptions, are not definable, do not occur in dictionaries as words, and they do not give opportunity to make linguistic mistakes consisting in their incorrect use, for there are no rules governing their function of denoting” (1).

Een zelfstandig naamwoord is slechts een eigennaam, indien het singulier wordt toegepast en indien die toepassing wordt bepaald door een *ad hoc*-conventie.

1.2. Grammaticale kenmerken van de eigennaam

1.2.1. *De syntactische valentie*

Grammaticaal verschillen eigennamen van soortnamen door hun syntactische en morfologische valentie (2).

Nomina kunnen over het algemeen worden gecombineerd met lidwoorden, bijvoeglijke naamwoorden, voor-naamwoorden (behalve persoonlijke), pregenitieven en

(1) Aldus besluit Pelc (1968, 105) zijn résumé van J. Xenakis zijn artikel.

(2) „De z. g. valentie van een woord is een verzameling van mogelijkheden, voor het woord om gebruikt te worden als bepaald lid van een bepaalde in de gegeven taal bestaande constructie. Men kan dus ook wel van de *valenties* van een woord spreken”. De Groot 1964, 236 en 255-256. Cf. ook Schultink 1962, 15 e.v..

Voor het begrip *valentie* en zijn geschiedenis, zie Helbig 1971. De morfologische valentie komt vooral aan bod in de bijdrage van Stepanowa.

relatiefzinnen. Die combinatiemogelijkheden zijn niet dezelfde voor elke subklasse van het nomen : stofnamen, verzamelnamen, eigennamen, abstracta, ... hebben eigen valentiekennmerken.

De syntactische valentie van de eigennaam wordt in ruime mate bepaald door de semantiek : doordat de eigennaam per definitie slechts individueel toepasbaar is, met andere woorden auto-gedetermineerd is, hoeft hij niet nader door een lidwoord te worden bepaald en kan hij niet door een relatiefzin worden beperkt (1).

Bij de derivatie speelt het geen rol of een eigennaam al dan niet met een lidwoord is gecombineerd, want het lidwoord blijft toch steeds weg. De derivatiemogelijkheden van een eigennaam die door een classificatorisch relevant lidwoord wordt gekenmerkt, zijn opvallend miniem. De reden hiervoor is echter eerder in semantici's dan in syntactici's te zoeken : het ligt blijkbaar minder voor de hand appellatieven en adjectieven te vormen bij namen van rivieren, bergen, gebergten, en dergelijke dan bij namen van personen, landen en gemeenten. Onmogelijk is het intussen geenszins : *Rijnse wijn*, *Alpiene plooiing*, *Pyreneëër*.

Bij het type *De Panne*, *De Graeve* doet zich het merkwaardig verschijnsel voor dat de eerste syllabe (het „lidwoord”) in de derivatie verdwijnt bij de toponiemen en blijft bij de antroponiemen : *Den Haag* — *Hagenaar* — *Haags*, *De Bilt* — *Biltenaar* — *Bilts*, versus *De Wispe-laere* — *De Wispelaeriaans* (2). Indien een antroponiem

(1) Voor de term auto-determinatief, zie Leys 1965, 16-18. Over het lidwoord bij eigennamen : Leys 1965, 13-42 ; Chomsky 1965, 100. Over de combineerbaarheid met relatieve zinnen : Chomsky 1965, 217 noot 26 ; Vendler 1968, 86-87.

(2) „... het vaak al te eenzijdig formalistisch voorgestelde De Wispelaeriaanse literatuurbeeld, ...”. G. Wildemeersch in : *Standaard der Letteren* 040970 v°.

diachronisch gezien bestaat uit een voorzetsel plus een lidwoord plus een propriale kern, blijven deze lettergrepen (synchronisch gezien) in de afleiding bewaard : *Van de Woestijne — Vandewoestijneans* (1). Absoluut is het onderscheid tussen toponiemen en antroponiemen niet, want de eerste syllabe kan ook bij antroponiemen wegblijven als het antroponiem in de afleiding identificeerbaar blijft : *De Saussure — Saussuriaans* (2).

Wat de combinatie met een relatiefzin betreft, stelt men vast dat een eigennaam met een uitbreidende relatiefzin kan worden verbonden en toch individueel toepasbaar blijven, terwijl combinatie met een beperkende relatiefzin transpositie naar de soortnaam tot gevolg heeft.

1.2.2. *De morfologische valentie*

Het geheel van morfologische combinatiemogelijkheden waarover een woord beschikt, noemen we de morfologische valentie van dat woord. De morfologie houdt zich bezig met de interne structuur van woorden die uiteenvalt in drie types, waarmee drie morfologische valentietypes corresponderen : compositie of samenstelling, flexie of buiging en derivatie of afleiding (3).

Samenstellingen bestaan uit combinaties van vrije morfemen : dit zijn vormelementen die als woord voorkomen. In de buiging en de afleiding daarentegen worden wortelmorfemen, die al dan niet als woord kunnen voorkomen, gecombineerd met respectievelijk flexie- en derivatie-

(1) „... De originaliteit van het Vandewoestijneaanse vers, dat een wonderlijk mengsel is van raffinement en weelde”. J. J. Aerts, *De Nederlandse letterkunde sinds 1830*, Leuven, KUL, s.a., (gestencil), p. 140.

(2) „Als het verband arbitrair is, dan kan het niet in deze saussuriaanse zin zijn”. O. Leys, *college naamkunde 131169*. Ook in Reichling 1966, 14.

(3) Dik 1967, 353 en Dik & Kooij 1970, 128-135.

affixen, die niet-zelfstandige vormelementen zijn. Flexie-affixen differentiëren verschillende vormen van een woord of, exacter, van een lexeem, volgens een bepaald model, paradigma genoemd. Vandaar dat een geflecteerd woord allereerst een *grammaticale* vorm is, een vorm van een lexeem die in een bepaalde syntactische context figureert (1).

Derivatieaffixen vormen nieuwe woorden die als *lexicale* vormen (lexemen) worden beschouwd. „Derivational formations, by definition, do not directly involve the word in syntactic relations with other constituents of sentences in the way that inflectional formations do. Their grammatical relevance lies principally in the word class that results from their use; members of word classes that result from derivation have the same grammatical status, inflectional paradigms, and syntactical functions as do underived or simple members of the class”. (Robins 1964, 258).

Anders dan Schultink (1962, 263) blijven wij een onderscheid maken tussen buiging en afleiding al kunnen we ons vanuit een syntactisch standpunt wel bij zijn opvatting dat klankvormverschil steeds woordverschil impliceert, aansluiten (2). Indien we echter een onderscheid maken tussen woorden en lexemen, dan kunnen inflectieven (gefecteerde woorden) wel zonder bezwaar *vormen van lexemen* worden genoemd. Zo is bijvoorbeeld *wint* in *Merckx wint toch altijd* een woord (want het is uiteenplaatsbaar en volstrekt vormelijk bepaald) én een paradigmatische vorm van een verbaal lexeem WIN dat als infinitief de vorm *winnen* heeft.

(1) Een lexeem is dat vormelement van een woord dat bij paradigmatisering onveranderlijk blijft en de betekenis draagt. Lyons 1968, 197; Dik & Kooij 1970, 116-117.

(2) Dit is trouwens in overeenstemming met Reichlings definitie van het woord. Reichling 1966, 35.

Derivatieven zijn geen vormen van een lexeem, maar het zijn zelf *lexemen* die — zoals inflectieven — bestaan uit een simpeler lexeem plus een affix, en die — zoals primaire, niet afgeleide lexemen — kunnen worden geflecteerd. Zo bestaat het woord *winnaar* in *de winnaar heet Merckx* uit het lexeem WIN en het nomina agentisvormende derivatiesuffix *-aar*. De combinatie van lexeem en derivatiesuffix levert het lexeem WINNAAR op (1).

1.2.2.1. *Samenstelling en flexie*

Wat samenstelling met een eigennaam betreft, vermelden we enkel de types waarvan respectievelijk *Eyskens-vergelijk* of *Marino-kenmerken* en *Marinomanie* voorbeelden zijn. Het gaat om preattributieve propria, dit zijn propria in adjectiefpositie die een adjectivische betekenis kunnen hebben. Zo wordt met een *Eyskens-vergelijk* bedoeld : een *echt Eyskensiaans vergelijk*, en afhankelijk van het politieke kamp waartoe iemand behoort, heeft dat een pejoratieve of waarderende betekenis (2).

Meestal hebben zulke combinaties een initiaal fortisaccent (^ˆ ˆ); sommige hebben echter een finaal eenheidsaccent (ˆ ˆ), „in welke term ‘eenheid’ zoiets als verminderde tweeheid of niet-tweeheid moet betekenen, welke verminderde tweeheid dan zou moeten stroken met een beperking

(1) Verdere verduidelijking zie men bijvoorbeeld in Dik & Kooij 1970, 128-135 en in Lyons 1968, 194-206. Op semantische en distributionele verschillen die verdere evidentie voor het onderscheid tussen derivatieven en inflectieven verschaffen, hoeven we hier niet in te gaan. Cf. daarvoor Trubetzkoy 1934, 5 ; Nida 1949, 99 ; Lees 1960, 108-109 ; Worth 1967, 2271 e.v. ; Elson & Pickett 1968, 80-81 ; Marchand 1969a, 209 ; Akhmanova 1971, 101.

(2) Van Nierop 1970, taaltuin 2325 : „voor de voorstander is dat een bewonderende aanduiding (‘echt op z'n Eyskens : handig en aanvaardbaar voor iedereen’) ; voor de tegenstander heeft dat ‘Eyskens(iaans)’ een misprijzende betekenis (‘echt op z'n Eyskens : vlees noch vis, voor niemand bevredigend’”).

van het aantal betekeniselementen van het eerste lid". (Van den Berg 1967b, 108).

Een andere illustratie van het eerste vindt men in *Marino-kenmerken* (‘²’): „En juist de typische Marino-kenmerken : minutieuze realiteitsbeschrijving, hyper-scherpe ‘dichterlijke’ observatie, evenwichtsherstellende spitsvondigheden, metamorfiomen, zijn in *Daghwerck* niet terug te vinden” en van het tweede in *Marinomanie* (‘³’): „Juist omwille van Suzanna van Baerle, de latere Sterre, lijdt (naar Beets’ zeggen) Hooft aan diezelfde Marinomanie [als Huyghens]” (1).

De betekenis van die samenstellingen kan ook als volgt worden uitgedrukt : *Marinistische kenmerken*, *Marinistische manie* ; *kenmerken als bij/van Marino*, *manie als van/à la Marino*.

Wat de flexie betreft, de pregenitief is de enige productieve naamvalsvorm die zich nog morfologisch manifesteert. Hij wordt soms mee als criterium aangehaald om eigennamen van soortnamen te onderscheiden (Tinbergen 1957, 112). Dit criterium is echter enkel waardevol om zelfstandige naamwoorden die eigennaamvalentie hebben te onderscheiden van andere die dat niet hebben. De pregenitief komt immers niet alleen voor bij eigennamen, maar ook bij verwantschapsnamen en soms bij ambts- en beroepsnamen (zelden bij andere zelfstandige naamwoorden) : *Multatuli’s Ideeën*, *Gouda’s kaasmarkt*, *vaders hoed*, *burgemeesters sjerp*, *pastoors meid*.

Indien men aanneemt — zoals wij dat hebben gedaan — dat de eigennaam per definitie alleen individueel toepasbaar is, dan houdt dat meteen in dat hij niet kan deelnemen aan de oppositie enkelvoud-meervoud. Dat betekent

(1) Beide voorbeelden van P.E.L. Verkuyl in *NTg*. LVI (1963), 197 ; 193.

echter niet dat hij niet kan voorkomen in de pluralisvorm of met syntactische pluralisvalentie. Het betekent wel dat een eigennaam in de pluralisvorm en/of met syntactische pluralisvalentie niet in oppositie staat tot een eigennaam in de singularisvorm en/of met singularisvalentie en vice versa.

Het is daarom juist *propria* als numerus-neutrale nomina te beschouwen dan als singularische nomina, omdat singulariteit een zo ambiguë term is dat hij gemakkelijk verkeerd kan worden geïnterpreteerd (1).

Indien het numerusonderscheid niet is geneutraliseerd, met andere woorden indien het significant is, vervalt de eis van individuele toepasbaarheid en is de eigennaam naar de subklasse der soortnamen getransponeerd.

1.2.2.2. *Derivatie*

„Inflections are much more regular and general in their forms and occurrences than derivations” (Robins 1964, 260). Robins bedoelt daarmee dat het nagenoeg zeker is dat bepaalde flexievormen voorkomen bij bepaalde lexicale categorieën : het werkwoord doorloopt over 't algemeen het hele verbale paradigma ; bij het naamwoord is er meestal een numerusoppositie (behalve bij eigennamen).

Derivatievormen zijn veel moeilijker te voorspellen en ze vertonen een grotere diversiteit. Gesteld dat er geen of niet voldoende fonologische, morfologische, lexicale of andere condities aanwezig zijn, dan bestaat er een directe relatie tussen diversiteit en voorspelbaarheid ; hoe meer vormen er zijn om dezelfde betekenis (bijvoorbeeld : inwoner van —) uit te drukken, hoe kleiner de voorspelbaarheid. Anderzijds treden derivatiesuffixen veel onregelmati-

(1) Sørensen 1958, 133-137 en de nuancering van dat standpunt door Leys 1965, 14-15.

ger op dan flexiesuffixen (uitgangen) : bijvoorbeeld : *-erij*, *-esk*.

Indien de relatie wortel — suffix niet meer doorzichtig is, dit is wanneer ze niet meer door een algemene morfologische regel kan worden gedefinieerd, kan men synchronisch gezien *stricto sensu* niet meer van afleiding spreken. „The more restrictive the morphophonemic rule, the higher the tendency towards lexicalization. Thus there is, indeed, a continuous scale leading from highly systematic to unproductive and restrictive types of derivation, from recursive patterns to semi-lexicalized items, from synchrony to diachrony” (Stankiewicz 1962, 9).

Zo de semantische waarde van de derivatiesuffixen al ter sprake komt, volstaan we met enige vage aanduidingen. Het is inderdaad geen sinecure de semantische waarde van gebonden morfemen te bepalen omdat die in hoge mate afhankelijk is van de betekenis van het vrije morfeem waarmee ze worden verbonden (Marchand 1969a, 215; Schultink 1962, 11-12; 31-32).

Met Reichling (1966, 46) zijn we van mening dat de semantische waarde van suffixen niet zonder meer mag worden gelijkgesteld met hun grammaticale functie, want : „Het is waar, dat de grammatische aspecten van een uiting autonoom zijn t.o.v. de individuele lexicale betekenis van de gebruikte woorden, maar het is niet waar, dat die grammatische aspecten bepaald kunnen worden in volstrekte onafhankelijkheid van woordbetekenissen überhaupt”.

Lipka (1971, 221) situeert derivatiesuffixen tussen de puur grammaticale morfemen waartoe meervoud en verleden tijd zouden behoren (cf. echter Reichling 1966, 45-46) en de puur lexicale morfemen waartoe onder andere *jongen*, *zitten*, *blauw*, *wel* behoren. Ze hebben immers naast hun

transpositionele functie een semantische waarde als „act, action, agent, state, make”.

De grammaticale functie van derivatiemorfemen is makkelijker te beschrijven dan hun semantische waarde : „Basically, a suffix is a categorizer whose function it is to transpose a word (or word group) into another word class and/or a different semantic class from that to which the word (or the nucleus of the group) belong[s]” (Marchand 1969a, 215). Transpositie kan vanuit de semantiek, de syntaxis en de morfologie worden bekeken hoewel al die domeinen op elkaar inwerken en elkaar aanvullen (1).

Indien er verandering van woordklasse optreedt, spreekt men van syntactische transpositie of overgang van woordklasse. Drie syntactische transpositiegevallen door middel van affixen zijn uitermate belangrijk : nominalisering, adjectivering en verbalisering (2).

Het derivatieproces waarbij door affigering met nominaal-, adjectief- of verbaalmorfemen nomina, adjectiva of verba worden gevormd, heet naargelang van het resultaat nominalisering, adjectivering of verbalisering. Met andere woorden : nominaal-, adjectief- of verbaalmorfemen bewerkstelligen transpositie naar de klasse der nomina, adjectiva of verba.

Naargelang van het uitgangspunt voor dit derivatieproces onderscheidt men denominatieve, deadjectivische en deverbatieve vormingen (3). In dezen kan men

(1) Het begrip transpositie schijnt afkomstig te zijn van Charles Bally. Vooral Marchand heeft het verder ontwikkeld. Zie onder andere Marchand 1967. Flexiormorfemen kunnen mijns inziens geen transpositie tot stand brengen, al kunnen ze er wel een formele indicatie voor zijn in de uiting. Anders : De Groot 1964, 131-136 ; 239.

(2) Pronominalisering hoort hier niet bij omdat affixen daarbij geen rol spelen. Er zijn trouwens nog andere verschillen zoals referentialiteit, produktiviteit, en dergelijke.

(3) Indelingen als deze vindt men reeds bij Trubetzkoy 1934, 12.

zoals Schultink (1962, 15 ; 35) ook spreken van nominale, adjectivische en verbale correlaten. Een woord dat op basis van een woord uit een andere woordklasse is gevormd, is, naargelang van die nieuwe woordklasse, het nominaal adjectivisch of verbaal correlaat van dat woord. Indien een correlaat niet op basis van een woord uit een andere woordklasse is gevormd, noemt men het, naargelang van de klasse waartoe het behoort, een nomen-, adjectief- of verbumcorrelaat.

Voorbeeld : *Viëtnamiseren* is een verbalisering bij het nomen *Viëtnam*, met andere woorden, het is een denominatief, verbaal correlaat van *Viëtnam*, dat zelf het nomen-correlaat is van *Viëtnamisering*. *Viëtnamisering* is een deverbaal, nominaal correlaat (door nominalisering tot stand gekomen) van het verbum *viëtnamiseren* dat zowel een verbumcorrelaat is van *Viëtnamisering* als een denominatief, verbaal correlaat van *Viëtnam*.

Syntactische transpositie gaat meestal gepaard met semantische transpositie, maar niet omgekeerd. Van semantische transpositie spreken we ook dan als er transpositie b i n n e n een woordklasse optreedt, dit is : overgang van de ene subklasse van een woordklasse naar een andere subklasse.

Omdat er binnen de woordklasse van het nomen subklasseverschuiving kan optreden (transpositie binnen een lexicale categorie), specificeren we nominalisering, nominaal correlaat en nomencloraat verder als appellativering, appellativisch correlaat en appellatiefcorrelaat en propriëlisering, propriaal correlaat en propriumcorrelaat. Propriëlisering, dit is naamgeving op basis van niet propriae nomina, adjectiva en verba, is in dit onderzoek niet aan de orde (1). Appellativering is het proces waarbij een woord

(1) Tot voor enkele jaren werd door onomastici aan propriëli-

wordt getransponeerd naar de nominale subklasse der appellatieven.

Voorbeeld : Japannerie bij Japan, Amerikaan bij Amerika, (een) Opel bij Opel, Stalinisme bij Stalin. *Japannerie*, *Amerikaan*, (een) *Opel*, *Stalinisme* zijn appellatieve correlaten van *Japan*, *Amerika*, *Opel*, *Stalin*. Anderzijds zijn deze de propriumcorrelaten van vermelde appellatieven.

Morfologisch gezien kan een transpositie expliciet of impliciet zijn (de termen zijn mijns inziens niet erg gelukkig). Expliciete transpositie gebeurt door middel van een fonologisch gerepresenteerd vormelement (affigering); impliciete transpositie gebeurt zonder fonologisch gerepresenteerd vormelement (zero-derivatie). In dit geval is naast de betekenis, enkel de morfologische en syntactische valentie van het getransponeerde woord een indicatie voor de transpositie (1).

Voorbeeld : Nederlander, Nederlands bij Nederland; Amerikaniseren bij Amerika (expliciete transpositie). (Een) Janssens bij Janssens; (een) nero bij Nero; (ik) hitchcock bij Hitchcock (impliciete transpositie).

We zullen nu een aantal voorbeelden geven van transpositie door middel van appellatief-, adjectief- en verbaalsuffixen bij toponiemen. Onder de term *toponiem* vatten we zowel *landnamen* (dit zijn zowel namen van staten als van eilanden en streken), *plaatsnamen* (gemeen-

sering heel wat aandacht besteed, meestal vanuit een diachronisch, etymologisch standpunt. Cf. de retrospectieve bibliografieën van Draye & Roelandts 1967 en 1968. Dat deze trend zich verderzet, laat zich licht uit B.N.T.L. 1970, 1971 en 1972 sub 1.6.7. [= naamkunde] aflezen.

(1) De morfologische valentie geeft de doorslag volgens Schultink (1962, 18-19; 34-36). Het is echter waarschijnlijker dat morfologische en syntactische valentie samenwerken omdat de morfologische valentie op bepaalde syntactische valenties invloed heeft en omgekeerd.

tenamen), *waternamen* (hydroniemen) en *bergnamen* (namen van bergen en gebergten) samen (1).

1.2.2.2.1. *Appellativering*

Appellatiefafleidingen van eigennamen komen zeer veel voor. Het meest wel bij land- en plaatsnamen waar door derivatie met een suffix inwonersnamen worden gevormd. Een volledig overzicht van de verschillende types wordt in hoofdstuk 3 gegeven. We beperken ons hier tot de toponymische afleidingen die daar niet ter sprake komen.

-ade : *Europeade* : „Zevende Europeade was weerom hoogtepunt van volkenverbroedering” (Kop GvA 290771, 3). *Olympiade* (VD 1297-98).

-erie : *Chinoiserie* (VD 371), *Japannerie* (VD 889). *-erie* is een ietwat pejoratief suffix. Bij plaatsnamen duidt het voorwerpen aan afkomstig uit die plaats of ook wel een bepaald gedrag : *Chinoiserie* : kunstvoorwerpen en bibelots uit — ; kleingeestige, onpraktische formaliteit. Cf. *Chinezerij*.

-erij : *Chinezerij* (muggezifterij). *-erij*, dat hier na het adjectief komt, duidt een bepaald gedrag, een handelwijze aan.

-ide : *Europide*. Het suffix vormt substantieven en adjectieven met de betekenis afstammeling van, behorende tot het — ras.

-isme : *Amerikanisme*, *Vlamisme*. *-isme* vormt bij toponiemen abstracte substantieven die een taaleigenaardigheid aanduiden. Het kan zowel aan de wortel worden gevoegd, als na een concatenator voorkomen (cf. infra).

(1) In afleidingen van antroponiemen treden vaak dezelfde suffixen op als in toponiemaafleidingen. Ik hoop daarop uitvoerig in te gaan in een doctorale dissertatie.

-ist : *Amerikanist, Hellenist*. Het suffix vormt mannelijke persoonsnamen bij elk *-isme*. Het duidt de aanhanger van een bepaald systeem aan of de persoon die een bepaald beroep heeft of in het *-isme* is gespecialiseerd.

-ing : *verfransing, vervlaamsing, ontfriesing*. Het suffix vormt deverbale substantieven die een activiteit aanduiden. Het accent ligt bij dit suffix in tegenstelling tot de vorige op de wortel.

-isatie en *-isering* : *Amerikanisatie, Kongolisatie, Viëtnamisatie*. „Ter gelegenheid van de Kongolisatie van de mijnen ...” (*Rerum* VI [1969], nr. 5, p. 1). „De techniek van de langgerekte guerilla is nl. ook het complement van Nixons Viëtnamisatie” (NRC 100170, 5). (*Ver*)*amerikanisering, Balkanisering, Viëtnamisering*. „Nixon : Viëtnamisering zal oorlog ten einde brengen” (Kop in DS 101069, 3). Beide suffixen vormen deverbale substantieven die (het resultaat van) een activiteit, proces uitdrukken.

1.2.2.2.2. *Adjectivering*

De verscheidenheid van adjectiverende afleidingssuffixen bij eigennamen is iets minder groot dan die van de appellativerende. Bij alle land- en plaatsnamen komen adjectieven voor die toebehoren, herkomst aanduiden. Persoonsnamen, daarentegen, worden slechts geadjectiveerd indien de betreffende persoon iets eigens, oorspronkelijks heeft gepresteerd, waardoor hij naam heeft gemaakt.

We vermelden enkel adjectieven die verderop niet ter sprake komen.

-achtig : *Eton-achtig* „... een Eton-achtig jongmens met prettige open manieren, ...” (S. Vestdijk, *Bevrijdingsfeest*. Amsterdam 1962, 310). *Mississippi-achtig* : „... maakt deel uit van een Mississippi-achtige stroom van informatie,

vleierij, overschatting en grondige fopperij" (R. H. Marynissen, DS 130770). Het suffix vormt adjectieven met de betekenis : lijkende op —, herinnerende aan —. Het is zwak beklemtoond. Het hoofdaccent valt op de wortel.

-erig : *Liverpoelerig* „Ik zou ook graag eens in mijn vakantie met mijn eigen vak bezig willen zijn, maar jammer genoeg roept Liverpool met heel zijn ontzettende Liverpoelerige [sic] somberheid" (A. Wilson, *De oude mannen van de dierentuin*. Vertaald door A. Mok. Amsterdam 1962, 200). *Lilliputterig* „lilliputterige voortuintjes" (G. Grass, *Kat en muis*. Vertaald door H. Manger. Amsterdam 1965, 107). Het suffix drukt een sterke graad van subjectieve relativering uit die vrij negatief kan zijn (cf. Schultink 1962, 94). Het accent valt op de wortel.

-ien en *-ine* : *alpien*, *alpine*. Beide geaccentueerde suffixen zijn oudere varianten van *-ijns* (alpijns). Ze worden vooral gebruikt in wetenschappelijke taal : alpiene plooiing, alpine ras.

-ig : *Lilliputtig* : enigszins gelijkende op Lilliput. Het accent valt op de wortel. Het suffix onderscheidt zich van *-achtig* doordat de subjectieve waardering een grotere rol speelt (Schultink 1962, 102).

1.2.2.2.3. *Verbalisering*

Verbalisering van eigennamen zijn veel minder frequent dan appellativering en adjectivering. Het lijkt geen twijfel dat hiervoor semantische redenen zijn aan te wijzen. Immers, in het algemeen duiden nomina entiteiten aan en adjectiva kwaliteiten van entiteiten, terwijl verba processen aanduiden (1). Transpositie van de eigen naam

(1) Marchand 1969a, 214 ; Lyons 1968, 324 ; Robins 1964, 228. Cf. de traditionele terminologie : zelfstandig naamwoord, bijvoeglijk naamwoord, werkwoord.

naar het appellatief en naar het adjectief is semantisch veel minder ingrijpend dan transpositie naar de verba. *Propria* en *appellativa* zijn immers subklassen van het nomen en het adjectief is eerder nominaal dan verbaal (1). Het kan immers niet worden gereflecteerd met verbale suffixen die tijd, wijze en aspect uitdrukken en het kan zonder veel vormveranderingen attributief worden gebruikt.

De betekenis van depropriaale verba bevat vaak de eigennaam als comparatief element : „doen als —, — navolgen”. Vele verba zijn mutatieven : „(depropriaal adjectief) worden, maken” (cf. Schultink 1962, 223-226 ; 250-251).

We bespreken vier procédés om verba bij toponiemen te vormen.

Het eerste, dat het produktiefst is als de eigennaam een antroponiem is (*kollewijnen, pallieteren, lynchen, ...*), bestaat in de toevoeging van de verbaalallomorf *nul* aan de stam van het toponiem. Slechts één voorbeeld werd hiervan gevonden : *turken* bij *Turk-* (VD 2109).

Een tweede procédé voegt het verbaalsuffix *-iser* [i s e. r'] toe aan de propriaale stam, die eventueel met een concatenator (cf. infra) kan worden uitgebreid : *balkaniseren* (Balkan), *arabiseren* (Arabië). Bij toponiemen die met een concatenator voorkomen in de derivatie, dient een onderscheid te worden gemaakt tussen die met *-(i)aan* en *-een* enerzijds en die met *-ees* anderzijds (2). De eerste blijven bewaard in de derivatie, de laatste verdwijnt : *amerikaniseren* (Amerika), *afrikaniseren* (Afrika), *italianiseren* (Italië), *helleniseren* (Hellas); *kongoliseren* (Kongo), *viëtnamiseren* (Viëtnam), *zairiseren* (Zaire).

(1) Vanuit een functioneel standpunt kan men verba en adjectiva over eenzelfde kam scheren omdat ze beide vooral predicatief worden gebruikt. Cf. de bespreking van Lyons 1968, 323-325.

(2) Voor de andere concatenatoren heb ik geen evidentie gevonden.

Die verba kunnen met *ver-* worden geprefigeerd, waardoor ze een pejoratieve connotatie krijgen : *veramerikaniseren*, *verchiniseren*. „Zou een verchiniseerd kristendom echter de moeite zijn geweest?” (M. Rosseels, in *St. d. Lett.* 140870 r°). „... dreigt de veramerikanisering van Parijs totaal te worden” (BRT 1, Actueel 19u 101270).

Het derde procédé, verbalisering met *-er* [e. r'], blijkt niet zo frequent als verbalisering met *-iser* : *japanneren* (Japan).

Het vierde procédé verschilt enigszins van de vorige omdat er meestal niet van de propriaale stam wordt uitgegaan, maar van het adjectief (1). Verbalisering gebeurt door prefigering (meestal met *ver-*). Vooral van adjectiva afgeleid van toponiemen worden op die manier verba gevormd : *verfransen* (Frans), *verengelsen* (Engels), *verduitsen* (Duits), *verspaansen* (Spaans), *vereuropesen* (Europees), *veritaliaansen* (Italiaans ; cf. *italianiseren*). Als deverbatieve nomina : *verfransing*, *herverfransing*, *ontfriesing*. „De ontfriesing van Groningen” (titel van een artikel van K. Heeroma. Cf. ook Schultink 1962, 254-255).

Er wordt wel van de propriaale stam uitgegaan bij verbalisering van antroponiemen, misschien omdat een adjectief daar vaak minder voor de hand ligt dan bij toponiemen : *vervranckxen* (Vranckx). „Onze vervranckxte burgerlijke pers” (In : *Omtrend* 1970, nr. 10, 1).

Depropriaale verba kunnen in theorie het gehele verbale paradigma doorlopen. In de praktijk blijft die mogelijkheid meestal tot één persoon of tot een bepaalde vorm van het verbum, vaak een tegenwoordig deelwoord (als

(1) In feite een valentiekennmerk van het depropriaal adjectief. Ik stel me hier op het standpunt dat aan het resultaat van een derivatieproces dat zijn oorsprong in een eigenaam vindt en via een depropriaal adjectief tot een verbum leidt, meer gewicht moet worden gehecht dan aan het uitgangspunt.

adjectief gebruikt) of een nominalisering (meest op *-ing*, *-isatie*, *-isering*), beperkt.

2. De morfeemstructuur van toponiemaafleidingen

2.1. Morfeem, morf, allomorf

Een morfeem kan op basis van zijn betekenis (of grammaticale functie) en zijn distributie worden gedefinieerd (1). Wat de grammaticale morfemen, dit zijn vooral flexie- en derivatiemorfemen, betreft, betekent dit dat er geen directe band is tussen het zeer abstract opgevatte morfeem en de fonologische vorm of vormen waardoor het wordt gerepresenteerd. Hetzelfde morfeem kan door verschillende fonologische vormen, morfem genoemd, worden gerepresenteerd. Met andere woorden, een morfeem kan als een klasse, een verzameling van morfem worden beschouwd, die, omdat ze exponenten zijn van hetzelfde morfeem, allomorfen zijn van elkaar bij hetzelfde morfeem (2).

(1) Er zijn zoveel verschillende opvattingen over het morfeem, weerspiegeld in bijna evenzoveel definities, dat Wheatley (1970, 21) betwijfelt of het wel mogelijk is het exact te definiëren: "[...] we will never be able to say anything more precise than that it is the smallest unit of meaning, which, depending as it does on the notion of MEANING, is highly obscure. This is not important so long as it is recognized; the price we pay for generality is lack of specificity".

Ik heb me — getuige de aantekeningen — in dit hoofdstuk vooral door Gleason 1961, Robins 1964, Elson & Pickett 1968 en in mindere mate ook door Hockett 1947, Nida 1949, Lyons 1968 en Dik & Kooij 1970 laten leiden.

(2) Gleason 1961, 61; Robins, 1964, 203. Lamb (1966, 33 e.v.), die met instemming door Juilland & Lieb (1968, 51-52) wordt geciteerd, bekritiseert deze opvatting op grond van het concept *klasse* en ook omdat ze tot logische moeilijkheden aanleiding zou geven. Ook de opvatting dat morfemen worden gerepresenteerd door foneemcombinaties, eerder dan dat ze deze als leden hebben, is voor de stratificationele grammaticus voor kritiek vatbaar. Maar welke opvatting is dat in morfologisch niet?

Het subtiele verschil, uitgedrukt door de voorzetsels in „allo-

Indien een morfeem steeds dezelfde morf als exponent heeft, dit is, wanneer er een one-to-one-correspondence tussen beide bestaat — zoals vaak bij lexicale morfemen als *de, hond, loop, snel* — is er van allomorfen geen sprake.

Bij het morfeem {ETN}, dat etnica vormt bij toponiemen, komen verschillende morfen voor, onder andere /AAR, ENAAR, ER, IËR, I, Ø/; en bij het morfeem {ADJ}, dat herkomst aanduidende adjectieven vormt bij toponiemen komen de allomorfen /S, ISCH, ER/ voor. De morfen /ER/₁ en /ER/₂ zijn geen allomorfen van elkaar, omdat /ER/₁ een representant (of exponent) is van {ETN} en /ER/₂ van {ADJ}.

Indien een morfeem op morfonologisch vlak door meer dan één morf wordt gerepresenteerd, kunnen die morfen worden beschreven in termen van allomorf distributie of in termen van de morfonologie. Het staat de linguïst vrij de methode te kiezen die het best bij de situatie past. Beide beschrijvingsmethodes hoeven elkaar niet uit te sluiten: ze kunnen complementair worden gebruikt (Elson & Pickett 1968, 46).

In dit werk wordt hoofdzakelijk met allomorfen gewerkt omdat het eenvoudiger is, behalve in een paar gevallen waar neutralisatie van de auslautende consonant optreedt. Bijvoorbeeld: *Brabant, Brabander*: morfonologisch /BRA-BAND/ en *Maltees, Malteziŝ*: /MALT/ + /EEZ/.

Verschillende morfen worden als allomorfen bij hetzelfde morfeem geclassificeerd indien (1):

morfen zijn van elkaar bij hetzelfde morfeem" weerspiegelt mijns inziens het besluit van Spence (1971, 130): „If the 'morpheme' is to be conceived as having no specific shape or position, one terminological consequence appears to follow logically: the term 'allomorph' should no longer be attached to it, but rather to the minimal unit at the level of utterance, the 'morph'.”

(1) Gleason 1961, 80-91; Robins 1964, 203-204; Elson & Pickett 1968, 26-39; Dik & Kooij 1970, 120-126.

1. hun semantische waarde hetzelfde is.

Dat is het geval voor bovenstaande morfen van de morfemen {ETN} en {ADJ}.

2. hun distributie complementair is : dat wil zeggen dat zij niet in dezelfde omgeving mogen voorkomen en dus niet in oppositie staan.

a. Indien die complementaire distributie kan worden verklaard door *fonologische* eigenschappen, dan zijn voorwaarde 1 en 2a voldoende om de betreffende morfen als allomorfen bij hetzelfde morfeem te beschouwen.

Dat is duidelijk het geval voor /AAR, ENAAR/ : het eerste komt altijd, het tweede nooit na een wortel op /-ül, -ür, -ün/.

b. Indien die complementaire distributie niet door fonologische eigenschappen kan worden verklaard, met andere woorden als de conditionerende factor van *morfologisch-lexicologische* aard is, dan moet bovendien aan voorwaarde 3 worden voldaan.

3. hun distributie complementair is en bovendien parallel loopt : dat wil zeggen dat ze dezelfde functionele plaats hebben in de grammaticale structuur van de taal en dat ze dus ook in dezelfde of vergelijkbare omgevingen kunnen voorkomen.

Dat geldt bijvoorbeeld voor de distributie van /Ø/ versus /ER, IËR/ bij {ETN} : vergelijk *Belg, Hollander, Syriër* (zie p. 158-159).

4. hun distributie niet complementair is en toch ook niet distinctief : met andere woorden indien ze in vrije variatie staan. Die conditie wordt zelden vermeld (1).

(1) Hockett (1947, 328) en Robins (1964, 203) vermelden vrije variatie voor het morfeem. Ook Lyons (1968, 72-73) rekent morfemen — al zegt hij het niet met zoveel woorden — bij de lin-

Hockett (1947, 328) verklaart vrije alternantie als volgt : „By free alternation is meant (a) that one cannot predict, save perhaps statistically, which form will occur in a particular instance, and (b) that the occurrence of one, rather than of the other, does not produce an utterance different in meaning”.

Die conditie is een gelukkige aanvulling op de tweede omdat er in de derivatie bij toponiemen nogal wat gevallen van niet-complementaire, niet-contrastieve distributie opduiken (1). Ze laat ons toe om bijvoorbeeld /S, ISCH, ER/ als allomorfen bij {ADJ} te nemen, al is hun distributie niet-complementair : *Scandinaafs/Scandinavisch, Gronings/Groninger, Elzasser/Elzassisch*. Hetzelfde geldt voor /AAN, IAAN, EEZ/ in *Zairaän/Zairiaan/Zairees*.

Vanuit extralinguïstisch standpunt kunnen vrije varianten geografisch, sociaal, stilistisch (en misschien ook individueel) worden bepaald. Bedoeld worden onder andere varianten tussen Nederland en Vlaanderen, ook al vlakken die stilaan : *Algerije/Algerië, Indiaas/Indisch, Katangaan/Katangees* ; tussen meer dialectische en ABN-vormen : *Duits/Duitser* als inwonersnaam, *Diksmuideling/Diksmuidenaar*. Verder zijn er vormen die als anglicismen, gallicismen, germanismen en wat al meer worden gebrandmerkt en de puristische vormen : *Birmanië* (Vlaanderen, gallicisme)/*Burma* (Nederland, germanisme)/*Birma* (ABN) volgens Gabriël (1965, 24). Volgens dezelfde schrijver is *Katangaan* een anglicisme (p. 86). Waarom *Katangees* geen gallicisme zou zijn, vermeldt hij niet.

guïstische eenheden in vrije variatie. Gleason (1961, 262 ; 280) en Dik & Kooij (1970, 88 ; 92) kennen het verschijnsel enkel bij fonemen. Ook Robins (1964, 130) en Lyons (1968, 73 ; 114-115) geven alleen voorbeelden uit de fonologie.

(1) Varianten worden in hoofdstuk 3 aangeduid met „(cf. type —)”. Bijvoorbeeld : *Oeganda — Oegandaër — Oegandaas* (cf. VI en VIII), waarbij type VI *Oeganda — Oegandaan — Oegandaans* en type VIII *Oeganda — Oegandees — Oegandees* is.

2.2. Het wortelmorfeem

2.2.1. *Wortel- en toponiemmorfeem*

De wortel kan worden gedefinieerd als dat deel van een niet samengesteld woord dat overblijft als alle affixen worden verwijderd. Toegepast op de afleiding betekent dit dat de wortel het grootste vorm- en betekenselement is dat het toponiem, de inwonersnaam en het adjectief gemeenschappelijk hebben, waarbij wel rekening moet worden gehouden met de fonologische vorm van de eventueel voorkomende suffixen. Voorbeelden : /HOLLAND/ : Holland — Hollander — Hollands ; /CHIN/ : China — Chinees — Chinees ; /RUS/ : Rusland — Rus — Russisch ; /BELG/ : België — Belg — Belgisch.

De vraag rijst wat voor elementen er na de wortel kunnen voorkomen. Wat de inwonersnamen en adjectieven betreft, zijn er geen moeilijkheden : afleidingen van toponiemen zijn synchronisch doorzichtig. Etnica en adjectiva worden gevormd door respectievelijk één van de morfen van het morfeem {ETN} en {ADJ} na de wortel van het toponiem te voegen (voor afleidingen van het type *Chinees*, zie p. 86). Dat blijkt bijvoorbeeld uit de betekenisomschrijving van de inwonersnaam : IEMAND DIE IN — WOONT ; INWONER VAN —. De notie INWONER VAN wordt morfologisch uitgedrukt door een van de morfen van het inwonersmorfeem en, omgekeerd, ligt aan de afleiding het syntagma IEMAND DIE IN — WOONT ten gronde.

Wat het toponiem betreft, staan de zaken moeilijker : /A/ in *China*, /IË/ in *België* en /LAND/ in *Rusland* horen niet bij de wortel. Volgens de definitie van het wortelmorfeem zijn het affixen, in casu toponiemsuffixen. Synchronisch is het mogelijk die toponiemsuffixen te ontdekken omdat er reeksvorming optreedt (*China*, *Amerika*, *Biafra*,

Canada, ... ; België, Syrië, Tanzanië) en omdat ze in de afleiding wegvallen. We kunnen zelfs constateren dat /IË/ en /LAND/ enkel voor landnamen worden gebruikt, terwijl /A/ ook in plaatsnamen voorkomt. Ze zijn echter niet doorzichtig ook al lijkt dat niet zo bij sommige. Dit laat zich treffend illustreren aan *Groenland*, *Holland*, *Amerika*.

Uitgaande van het syntagma HET LAND IS GROEN kan men wellicht tot *groenland* komen (1). Op die manier kan men het appellatief *groenland* : „groengrond, begraasd oeverland langs de kleinere rivieren en beken in ons diluvium” (VD 714) uitleggen. Hoewel de betekenis van het appellatief *groenland* niet zonder meer volgt uit de combinatie van de betekenissen van *groen* en *land*, toch leveren die een belangrijke bijdrage tot de betekenis van de samenstelling (2). Het appellatief *groenland* is tot op zekere hoogte semantisch doorzichtig.

Toponiemen zijn dat synchronisch vaak in veel mindere mate. Ze zijn veel idiomatischer. Wie zijn vakantie graag temidden van het groen doorbrengt, vertrekt liever niet met bestemming Groenland : „Het grootste deel van het eiland is met een ijskap bedekt [...]. De schaarse flora en fauna zijn beperkt tot de kuststreken, boomgroei ontbreekt vrijwel” (Elsevier wereldatlas 1963, 101-104). *groen* in *Groenland* heeft synchronisch qua betekenis niets meer te maken met het adjectief groen. Het is niet zo dat *Groenland* synchronisch op een syntagma HET LAND IS

(1) Cf. Lees 1960 ; Marchand 1969a ; Kastovsky 1969 ; Lipka 1971.

(2) Lipka (1971, 219) wijst enkele belangrijke verschilpunten aan tussen volledige syntagmata (zinnen) en gereduceerde (syntactische groepen, samenstellingen, afleidingen). Er kunnen namelijk „actualisatoren”, tagmemische elementen en lexicale morfemen ontbreken en er kunnen semantische kenmerken worden toegevoegd.

GROEN teruggaat. Je kan het dan ook niet bimorfematisch meer noemen.

Treffender is dat nog bij *Holland* en *Amerika*. Er is geen syntagma

*HET LAND IS HOL/VAN DE HOL

*HET LAND IS AMERIK/VAN DE AMERIK

of iets dergelijks. Het enige syntagma dat aan deze namen ten grondslag ligt, is een naamintroducerend (1):

HET LAND HEET „GROENLAND”

HET LAND HEET „HOLLAND”

HET LAND HEET „AMERIKA”.

We komen hier op het gebied van de naamgeving, die, vooral als het eigennamen betreft, etymologisch, dat is diachronisch, onderzoek vraagt en bijgevolg buiten het bestek van dit onderzoek valt. Synchronisch kunnen toponiemen bezwaarlijk als derivatieve vormen worden beschreven, al kan door vergelijking met inwonersnaam en adjectief enerzijds en met analoge vormen anderzijds, wel een wortel worden onderscheiden die eventueel door wat we gemakshalve — al is ons standpunt dan niet strikt syn-

(1) Diachronisch zijn *Holland* en *Groenland* samenstellingen en is *Amerika* een afleiding van een antroponiem.

„Holland 1, provincie; heette in 866 Holtland en betekende dus eig. 'hout- of bosland'; de naam gold oorspronkelijk voor de bosstreek ten Zuiden van Haarlem.

Holland 2, N.-Gr[oningen], gehucht bij de Leek, is samengesteld met het woord *hol* = drassig”. (De Vries 1962, 80). Historisch gezien gaat *Holland* 1 terug op het volgende syntagma: HET LAND IS VOL 'HOLT' → 'Holt'land → Holland.

Groenland: „groot eiland ten N.-O. van N.-Amerika, welks kust volgens de ontdekker allerwegen met groen mos en kruid begroeid was”. (VD 714). Diachronisch is ook dit een samenstelling: HET LAND IS VOL GROEN → het groen(e) land → Groenland.

Amerika werd naar een van zijn eerste beschrijvers genoemd: Amerigo Vespucci. Het syntagma dat eraan ten grondslag ligt, is misschien iets als: HET LAND DAT (VOOR HET EERST) DOOR AMERIGO WERD BESCHREVEN → het land van Amerigo → Amerika?

chronisch meer — toponiemsuffixen noemen, wordt gevolgd (1).

Intuïtief ervaren we toponiemen (behalve wellicht die met inwonersnaam op /Ø/) als ongeleed, monomorfematisch. De toponiemsuffixen zijn morfologisch geneutraliseerd, fossielen uit een vroeger stadium die soms nog te herkennen zijn omdat ze wegvallen in de afleiding. Daarom worden ze niet tot de wortel gerekend.

Het lijkt misschien niet erg aanvaardbaar over toponiemsuffixen te spreken bij Vlaamse en Nederlandse plaatsnamen op /-ün/ en /-ü/ omdat die vormelementen in sommige plaatsnamen bij de wortel horen, in andere niet (2). De vorm van de wortel in de afleidingen heeft de doorslag gegeven. Zo hoort /-ün/ bij de wortel in *Leuven*, *Eindhoven*, *Heusden*, *Schoten* wegens de afleidingen *Leuvens*, *Eindhovens*, *Heusdens*, *Schotens*. Het hoort er niet bij in *Groningen*, *Mechelen*, *Nijmegen* blijkens de afleidingen *Gronings*, *Mechels*, *Nijmeegs*. Soms komen beide mogelijkheden voor zoals bij *Antwerpen*, *Aken*, *Leiden*, *Menen* blijkens *Antwerps*/*Antwerpens*, *Aaks*/*Akens*, *Leids*, *Leidens*, *Meens*/*Menens*.

Bij vernederlandste vreemde toponiemen horen /EN/ en /E/ niet bij de wortel: *Zweden* — *Zweeds*, *Polen* — *Pools*, *Westfalen* — *Westfaals*, *Suriname* — *Surinaams*, *Athene* — *Atheens*, *Egypte* — *Egyptisch*. De enige uitzon-

(1) Vele toponiemen zijn historisch gezien derivativa en composita, gevormd op basis van appellativa (Holland, IJsland), van adjectiva (Groenland, New York), van antroponiemen (Rhodesië, Columbië), van etnica (België, Frankrijk) en zelfs van letterwoorden en afkortingen (Pakistan, Tanzania).

(2) De manier waarop toponiemen op /-ün/ en /-ü/ hier worden behandeld, is niet helemaal bevredigend. We kunnen vanuit het standpunt van de morfeemanalyse /EN/ bezwaarlijk als een allomorf van het toponiemmorfeem beschouwen indien het niet bij de wortel hoort, en als de laatste syllabe van de wortel in het andere geval. Classifierisch is dit echter het meest praktische standpunt. Ik wil het echter voor een beter geven.

dering waarbij een vreemd toponiem dat geen concatenator krijgt /-ün/ behoudt, is *Baden* — *Badens*. *Jemen*, *Aden*, e.d. komen niet in aanmerking omdat het niet-nederlandse of vernederlandste vreemde toponiemen zijn die bovendien een concatenator hebben in de afleiding. De zogenaamde pluralia tantum, in dit geval namen van eilanden en gebergten, verliezen /EN/ : *Comoren* — *Comoors*, *Apennijnen* — *Apennijns*.

Omwillen van bovenvermelde problemen en moeilijkheden worden de toponiemsuffixen — die moeten worden vermeld omdat ze bij de keuze van inwonersnaam en adjectief een rol kunnen spelen — v o o r a l bij wijze van classificatie gebruikt. Voor zover dat vanuit een synchronisch standpunt mogelijk is, wordt in hoofdstuk 4 hun semantische waarde en hun distributie besproken.

Indien uit de classificatie blijkt dat een toponiem geen toponiemsuffix heeft, wordt dit met het teken „ø” (kleine „o” met een schuin streepje) aangeduid. Dit symbool geeft aan dat het betreffende monomorfematische toponiem met andere toponiemen die wel een toponiemsuffix hebben, en dus bimorfematisch zijn, wordt geclassificeerd. Het is dus geen allomorf van /IĒ, A, LAND, .../. Het is immers analytisch noch classificatorisch nodig toponiemen met „ø” als afleidingen te beschouwen voor zover dat vanuit het huidige Nederlands kan worden beoordeeld. Voorbeelden : *Brussel*, *Japan*, *Jemen*, *Niger*, *Oslo*, *Palts*, *Rotterdam*, *Siam*.

Het morfeem {ETN} heeft wel een nulallomorf die wordt aangeduid door het symbool „/Ø/” (zie p. 85).

2.2.2. Wortelallomorfen

Het kan gebeuren dat in de afleiding een variant optreedt van de wortel die in het toponiem fungeert : door associatie van toponiemsuffix en wortel ; door vocaal- en

consonantalernantie in de laatste syllabe van de wortel ; door consonantparagoge en — bij een bepaalde visie op de concatenator — door syllabeparagoge.

Wortelvariatie door associatie van toponiemsuffix en wortel laat zich goed aan de afleidingen van *Oeganda* illustreren : *Oegandaan*, *Oegandaans*, *Oegandaër*, *Oegandaas*, *Oegandees*. De morfeemstructuur is de volgende :

/OEGAND/ + /AAN/ + /Ø/	/OEGAND/ + /AAN/ + /s/
/OEGAND/ + /EEZ/ + /Ø/	/OEGAND/ + /EEZ/ + /s/
/OEGANDA/ + /ER/	/OEGANDA/ + /s/

De analyse van *Oegandaans* in /OEGAND/ + /AAN/ + /s/ en niet in /OEGANDA/ + /N/ + /s/ of /OEGANDA/ + /NS/ ligt voor de hand bij vergelijking met *Oegandees* en *Mexicaans* (bij Mexico). Zou men uitgaan van de wortels /OEGANDA/ en /MEXICO/, dan dient te worden verklaard waarom het foneem /a/ respectievelijk /o/ in de derivatie met /EEZ/ en /AAN/ verdwijnt (1). Bovendien wijst de frequentie van /a/ en /o/ in toponiemen (complementair met /IË/) erop dat men te doen zou kunnen hebben met allomorfen bij een morfeem met plaatsaanduidende betekenis. Het besluit moet dan ook luiden dat de wortel in *Oegandaan*, *Oegandees* de vorm /OEGAND/ heeft en dat de combinatie /NS/ of /N/ + /s/ morfologisch niet significant is.

Oegandaas kan echter niet worden geanalyseerd op basis van de wortel /OEGAND/ die bijvoorbeeld in *Oegandees* voorkomt : */OEGAND/ + /AAZ/ + /s/ zoals /OEGAND/ + /EEZ/ + /s/. De nadelen van zo'n analyse zijn immers groter dan het parallellisme met /EEZ/ rechtvaardigt omdat ze twee nieuwe derivatievormen invoert : /AAZ/ voor het adjectief en /AËR/ voor de inwonersnaam.

(1) Voor de morfologische transcriptie gebruiken we zoveel mogelijk het grafische beeld.

Bovendien resulteert een dergelijke consequent doorgevoerde analyse in nog andere nieuwe vormen waaraan niet de minste behoefte bestaat: bijvoorbeeld /OËR/ en /OOZ/ in *Oslo*-, *Osl-oër*, *Osl-oos* in plaats van *Oslo*, *Oslo-ër*, *Osloo-s* met de frequente suffixen /ER/ en /S/.

Ten slotte heeft /AAZ/ niet dezelfde status als /EEZ/ (en de andere concatenatoren) blijkens zijn morfologische en syntactische valentie:

/OEGAND/ + /EEZ/ + /Ø/ maar niet

*/OEGAND/ + /AAZ/ + /Ø/

De Oegandees houdt van beat

*De Oegandaas houdt van beat.

Dat betekent dat /AAZ/ in tegenstelling tot /EEZ/ niet in de inwonersnaam kan voorkomen; daarvoor zou dan /AËR/ nodig zijn (1).

Wegens het valentieverhaal tussen /AAZ/ en bijvoorbeeld /EEZ/ en wegens de complicaties van een analyse die tot /AAZ/ en /AËR/ leidt voor het gehele morfologische systeem van de toponiemaafleidingen, verdient de analyse met de wortelvarianten /OEGAND/ en /OEGANDA/ de voorkeur boven die zonder wortelvariatie.

Synchronisch het meest verspreid — zeker wat de inwonersnaam betreft — (en tevens het oudst), is de wortelvariant waarbij het toponiem *Oeganda* wordt geanalyseerd als /OEGAND/ + /A/. De erkenning van de andere wortelvariant /OEGANDA/ brengt ongetwijfeld een simplificering mee van het morfologische systeem omdat de Nederlandse suffixen /ER/ en /S/ er onmiddellijk aan de wortel treden.

Dit proces van inschakeling in het Nederlandse morfologische systeem is in zijn beginstadium bij landnamen:

(1) Natuurlijk wel: „de Oegandase (miss) wilde baas in eigen buik zijn”. Met andere woorden, /AAZ/ is niet mogelijk in het mannelijk appellatief.

het heeft slechts ruime doorgang gevonden bij het adjectief (zie p. 153). Gaandeweg schijnt het bewustzijn te verzwakken dat /A, IA/ toponiemsuffixen zijn, zodat ze uiteindelijk een integraal bestanddeel van de wortel worden. Dat hoeft niet te verwonderen daar toponiemsuffixen slechts minimaal produktief of helemaal improduktief zijn. Ze worden dan synchronisch niet meer als suffix herkend en erkend : enkel diachronisch-comparatief onderzoek kan ze als relictsuffixen reveleren (1).

Wortelvariatie door vocaal- en/of consonantalalternantie van de laatste syllabe komt niet zo dikwijls voor : het is een verschijnsel dat zich niet systematisch voordoet, met andere woorden het is in hoge mate idiosyncratisch. Het laat ons toe een verband tussen het toponiem en zijn afleidingen te leggen indien deze laatste wel regelmatige derivatieallomorfen hebben, maar een van het toponiem afwijkende wortel.

Voorbeelden : Monaco — Monegask, Catalonië — Catalaan, Bretagne — Breton/Bretoen (maar niet : Champagne — Champon/Champoën), Moskou — Moskoviet, Venezuela — Venezolaan, Toulouse — Tolosaan, Laos — Laotiaan, Madrid — Madrileen, Milete — Mileziër, Madagascar — Madagassisch.

Soms speelt het accent een rol in de wortelalternantie. Als het hoofddaccent op een derivatief element komt te liggen, zoals steeds bij de concatenatoren, is het niet ongevoel dat er reductie in de wortel optreedt omdat het accent daar wordt afgezwakt : Nigeria — Nigeriaan, Guatemala — Guatemalaan, Barcelona — Barcelonees (2).

Wortelvariatie door consonantparagoge in de derivatie is het frequentst bij afleidingen met de concatenator /EEZ/,

(1) Van Loey 1964, 194-195.

(2) Of, hoe en wanneer hier reductie optreedt, dient nog nader te worden onderzocht.

die enkel na een sonoor voorkomt (eventueel gevolgd door een consonant). Wortels die op een vocaal eindigen, krijgen bij enkele toponiemen paragogisch een /n/ of /l/ : Kongo — Kongolees, Bali — Balinees, Bordeaux — Bordelees. De wortelalternantie in *Guatemala* — *Guatemalaal-teek*/*Guatemalaaltees*/*Guatemalaaltaan* wordt apart besproken (zie p. 109-110).

Wortelvariatie door syllabeparagoge krijgt men indien men de concatenator louter de functie toeschrijft de wortel van het toponiem de valentiemogelijkheid te geven om te worden gecombineerd met de inwoners- en adjectiefalvormen. Zo heeft *Amerika* een wortelvariant op /AAN/ ter vorming van de inwonersnaam, het adjectief, appellatieven op *-isme*, *-ist*, *-isatie*, verba op *-iseren* of met het prefix *ver-* : *Amerikaan*, *Amerikaans*, *Amerikanisme*, *Amerikanist*, *Amerikanisatie*, *amerikaniseren*, *veramerikaansen*. Al die woorden drukken op een of andere manier een verband met, een toebehoren aan *Amerika* uit. De wortel zonder /AAN/ treft men enkel aan in het toponiem : *Amerika*.

De concatenator kan echter ook als een apart morfologisch element worden beschouwd omwille van zijn distributie, die hoe moeilijk ook te beschrijven, toch niet mag worden verwaarloosd. Vandaar dat de vormen met concatenator op een enigszins ander niveau staan dan de boven vermelde vormen van wortelvariatie (cf. ook infra).

2.3. Derivatiemorfemen

2.3.1. *Inwonersmorfeem*

Wat wij *inwonersnaam* noemen, dekt stricto sensu meer en toch ook minder dan alleen IEMAND DIE WOONT IN —. Het syntagma dat aan inwonersnamen ten grondslag ligt, is ongeveer dit (voor Nederland) :

IEMAND DIE IN NEDERLAND WOONT

of dit : IEMAND DIE BURGER IS VAN NEDERLAND.

Er is een verschil tussen beide : niet alle mensen die in Nederland wonen, zijn burgers van Nederland en niet alle burgers van Nederland wonen ook in Nederland. Officieel is men Nederlands burger indien men Nederlander is door geboorte of door naturalisatie. Gastarbeiders die in Nederland verblijven (tijdelijk) of wonen (meer definitief) en die er niet geboren zijn of genaturaliseerd, blijven Turken, Marokkanen, Portugezen, ...

Indien we de naturalisatie ter zijde laten, zijn beide wel onder één hoedje te vangen : inwonersnamen (etnica, bewonersnamen, patroniemen) duiden personen aan overeenkomstig hun woon- of geboorteplaats (Shapiro 1966, 14)(1). Gemakshalve blijven we verder van inwonersnamen en het morfeem {ETN} spreken.

De betekenis INWONER VAN wordt door de volgende morfemen van {ETN} uitgedrukt : /AAR, ENAAR, ER, IËR, I, Ø/ Over /AAR, ENAAR/ heb ik het reeds even gehad. /ER/ en /I/ bieden geen bijzondere moeilijkheden en zijn gemakkelijk herkenbaar als suffixen. /IËR/ en /Ø/ vragen wel om enige toelichting.

/IËR/ komt onder andere voor in de inwonersnaam bij *Syrië* : Syriër, adjectief Syrisch. Hierin onderkennen we een wortel /SYR/ en de suffixen /IË/, /IËR/ en /ISCH/. Wat het toponiem- en het adjectiefsuffix betreft, hoeft die analyse geen moeilijkheden op te leveren omdat het allebei vertrouwde suffixen zijn. Voor /IËR/ ligt de zaak anders :

(1) Lipka (1971, 223-224; 227) vermijdt dergelijke moeilijkheden door het element dat het subjectstagmeem (IEMAND) en het adverbiaaltagmeem („TOPONIEM”) relateert abstract te houden : WITH REGARD TO. Hij noemt zo'n element *r e l a t o r*. Relatoren kunnen echter ook een meer specifieke lexicale realisatie krijgen, bijvoorbeeld LIVING IN : Londoner, Roman, countryman.

het wordt door de Nederlandse grammatica's niet gehonoreerd. De vraag rijst of het niet eerder het suffix /ER/ betreft dat hier na een wortel op /-i/ fungeert (cf. Pauwels 1962, 501).

Onmogelijk is dat niet : de wortel zou dan /SYRI/ zijn en daarbij zouden de suffixen /E/, /ER/ en /s(CH)/ optreden. Die drie suffixen komen ook in andere types voor (Suriname — Surinamer — Surinaams).

Nochtans maakt dat de zaken er niet eenvoudiger op omdat er — indien men /IËR/ volledig opzij wil zetten — ad hoc-regels moeten worden geformuleerd waardoor het foneem /-i/ in de auslaut van de wortel wordt gedeleerd of ingevoerd. Zo moet er dan worden verklaard waarom /-i/ wegvalt in *Tasmaans* (Tasmanië — Tasmaniër), waarom het wordt ingevoerd in *Iraniër* of, omgekeerd, waarom het wordt gedeleerd in *Iran*, *Iraans*. Ook toponiemen als *Lemnos* (Lemniër — Lemnisch), *Efeze* (Efeziër — Efezisch), *Salerno* (Salerniër — Salernisch) en dergelijke vragen dan een verklaring. Waarom, tenslotte, wordt het *Belg* en niet **Belgi*?

Omdat de suffixen /IËR/ en /ISCH/ toch voorkomen in afleidingen van toponiemen die niet op /-i/ eindigen en /IËR/ dus geen eigenlijke innovatie is, en omdat ad hoc insertie- en deletieregels zoveel mogelijk moeten worden vermeden, werd /-i/ niet tot de wortel gerekend.

Met betrekking tot toponiemen als *Lombardije* werd daarentegen wel voor de suffixen /E/, /ER/ en /s/ geopteerd na een wortel op /-ij/, omdat vormen als /LJER/ en /IJS/ alleen voorkomen bij toponiemen waarin /-ij/ reeds fungeert.

/Ø/ komt evenmin als /IËR/ voor in Vlaamse en Nederlandse plaatsnamen. Er zijn me slechts drie uitzonderingen gekend : *Drent* (Drente), *Twent* (Twente) en *Belg*

(België), maar dat zijn streek- of landnamen, geen plaatsnamen (cf. p. 64-65).

/Ø/ is als allomorf bij {ETN} in bijvoorbeeld *Belg, Rus, ScandinAAF* analytisch gemotiveerd door het voorkomen van paren als : Bataaf — Batavier, Bengaal — Bengalees, Drent — Drentenaar, Gascon — Gascogner, Lombard — Lombardiër — Lombardijer, Meed — Mediër, Sard — Sardijn — Sardiniër, ScandinAAF — Scandinaviër. Meestal is één van die varianten meer gebruikelijk dan de andere.

De nulallomorf wordt ook na de concatenatoren geponeerd. Ook hier zijn er paren als : Afrikaan — Afrikaner, Bolognees — Bolognezer, Kretens — Kretenzer, Maltees — Maltezer. Toegegeven moet worden dat er niet veel zulke paren zijn. (Voor meer bijzonderheden, zie p. 160-161) (1).

2.3.2. *Adjectiefmorfeem*

De betekenis van het adjectief is erg afhankelijk van de context waarin het voorkomt. Een paar voorbeelden waarbij de betekenisomschrijvingen elkaar gedeeltelijk overlappen :

— van	de Amerikaanse kusten
— uit, in	een Amerikaanse vriend
— afkomstig uit, gemaakt in	een Amerikaans produkt
— uit, van, voor	een Amerikaans soldaat
— in, van	de Amerikaanse eetgewoonten
— behorende tot	een Indiaas vorstendom
— karakteristiek voor	een Britse gewoonte
— te	de Bonnse Beethovenhal

(1) Vergelijk ook : Dominicaan — Dominicaner, Benedictijn — Benedictijner, Karmeliet — Karmelieter, Cisterciens — Cisterciënzer, allen namen die kloosterlingen aanduiden.

Al die preposities drukken een relatie uit tussen wat Lipka (1971) een subjectstagmeem en een adverbiaalstagmeem noemt : de kusten van Amerika, een vriend uit Amerika, enzovoort. Die relatie is er grosso modo een van herkomst of toebehoren.

De drie allomorfen bij het adjectiefmorfeem dat herkomst aanduidt, zijn /s, ER, ISCH/. Eén van die drie komt dan ook steeds voor in het adjectief : Brussels lof, Dinanter koek, Belgisch bier (1). Bij toponiemen met wortel op sisklank wordt het adjectiefsuffix /s/ niet geschreven en wegens de assimilatie ook maar één keer gehoord : Parijse mode, Duits bier (2).

2.3.3. Concatenator

Zopas heb ik gesteld dat het adjectiefmorfeem slechts drie allomorfen heeft, /s, ER, ISCH/, en reeds eerder heb ik getracht aannemelijk te maken dat de wortel in de adjectieven *Oegandaans*, *Oegandees* de vorm /OEGAND/ heeft. Bij de lezer zal intussen wel de vraag zijn gerezen wat voor elementen /AAN/ en /EEZ/ dan wel zijn.

Zij treden blijkbaar tussen de wortel en het suffix op : zij fungeren als verbindingselement. We treffen ze aan als verbindingselement in de inwonersnaam en het adjectief en bij nader toezien kunnen niet alleen /AAN, EEZ/, maar ook /IAAN, EEN, IJN, AAL, OOL, EEK, IAAK, IET, OOT, IOOT, AAT, IAAT, ENZ, ASK/ die functie hebben.

Een typevoorbeeld van elk : Amerikaan — Amerikaans,

(1) Naast adjectivering met /S, ISCH, ER/ bestaat de mogelijkheid het toponiem presubstantivisch, onveranderd, te gebruiken : *het Warschau-pakt* (GESLOTEN TE), *Berlijn-akkoord* (OVER, MET BETREKKING TOT), *China-reis* (NAAR). Cf. Van Roey 1966.

(2) Voor een gelijksoortig probleem in de vervoeging, zie Van Haeringen 1950, 22-23. Anders : Rijpma & Schuringa 1968, 129. Diachronisch gezien hoort de *s* waarop de wortel *Duits* eindigt, bij het suffix.

Chinees — Chinees, Nigeriaan — Nigeriaans, Chileen — Chileens, Palestijn — Palestijns, Provençaal — Provençaals, Spanjool — Spanjools, Yucateek — Yucateeks, Cytheriaak — Cytheriaaks, Jemeniet — Jemenitisch, Epiroot — Epirotisch, Cyprioot — Cypriotisch, Auvergnaat — Auvergnatisch, Aziaat — Aziatisch, Kretens — Kretenzisch, Bergamask — Bergamaskisch.

Gesteld dat deze types kunnen worden geanalyseerd als bestaande uit een wortelmorfeem gevolgd door één of meer derivatiemorfemen, dan zijn er drie correlatiemogelijkheden tussen de derivatiemorfemen in de inwonersnaam en die in het adjectief (zie tabel p. 88).

De eerste mogelijkheid (a) is die waarbij *Amerikaan*, *Amerikaans* wordt geanalyseerd als opgebouwd uit de wortel /AMERIK/, het inwonerssuffix /AAN/ en het adjectiefsuffix /AANS/. De tweede (b) leidt het adjectief af van de inwonersnaam met het suffix /s/. De derde (c) rekent met de wortel /AMERIK/, de concatenator /AAN/, het adjectiefsuffix /s/ en de nulallomorf van het inwonersmorfeem.

De laatste twee zijn duidelijk beter dan de eerste. Terwijl (a) maar liefst 19 verschillende inwonerssuffixen en 18 verschillende adjectiefsuffixen nodig heeft om bij 19 wortels inwonersnamen en adjectieven te vormen, doen (b) en (c) het elk met 21 verschillende suffixen en/of concatenatoren. Het aantal suffixen zou trouwens nog sprongsgewijze toenemen indien andere appellativeringen en verbaliserings in de beschouwing werden betrokken en men voor (a) zou kiezen : Amerikanisme, Amerikanist, Amerikanisatie, amerikaniseren. De redundantie in (a) is maximaal : dat wijst erop dat er een generalisering werd gemist. (a) is dus geen optimale morfologische analyse.

Ook tegen (b) met zijn 19 inwonerssuffixen en 2 adjectiefsuffixen zijn er bezwaren in te brengen van grammaticale en semantische aard.

WORTEL	a		b		c		
	ETN	ADJ	ETN	A DJ	CONCAT	ETN	ADJ
amerik	aan	aans	aan	s	aan	Ø	s
niger	iaan	iaans	iaan	s	iaan	Ø	s
chin	ees	ees	ees	s	ees	Ø	s
chil	een	eens	een	s	een	Ø	s
palest	ijn	ijns	ijn	s	ijn	Ø	s
spanj	ool	ools	ool	s	ool	Ø	s
provenc	aal	aals	aal	s	aal	Ø	s
yucat	eek	eeks	eek	s	eek	Ø	s
cyther	iaak	iaaks	iaak	s	iaak	Ø	s
holland	er	s	er	s	—	er	s
schot	Ø	s	Ø	s	—	Ø	s
jemen	iet	ietisch	iet	isch	iet	Ø	isch
epir	oot	ootisch	oot	isch	oot	Ø	isch
cypr	ioot	iootisch	ioot	isch	ioot	Ø	isch
auvergn	aat	aatisch	aat	isch	aat	Ø	isch
az	iaat	iaatisch	iaat	isch	iaat	Ø	isch
kret	ens	ensisch	ens	isch	ens	Ø	isch
bergam	ask	askisch	ask	isch	ask	Ø	isch
syrr	iër	isch	iër	isch	—	iër	isch

Bij alle toponiemen waarbij de inwonersnaam met een fonologisch gerepresenteerde allomorf van {ETN} wordt gevormd, vormt men adjectieven op basis van de wortel van het toponiem en niet op basis van de inwonersnaam : Brussels, Gents, Hollands, Syrisch en niet *Brusselaars,

*Gentenaars, *Hollanders, *Syriërs. Vanuit grammaticaal standpunt wordt het adjectief dus gevormd bij de wortel en niet bij de inwonersnaam.

Semantisch is er weinig reden voor een ander standpunt : die adjectieven hebben primair de betekenis VAN, MET BETREKKING TOT „TOPONIEM” (cf. hiervoor). Dat toponiem kan echter metonymisch worden gebruikt voor de inwoners, zoals „stad” voor „stedeling” in *de hele stad wist het = alle stedelingen wisten het*. Bijvoorbeeld : Amerika trekt zich terug uit Viëtnam = de Amerikanen trekken zich terug. Indien een toponiem metonymisch voor de inwoners wordt gebruikt in het syntagma dat aan een adjectiefderivatie ten grondslag ligt, kan het adjectief als aan de inwonersnaam gerelateerd worden geïnterpreteerd. Bijvoorbeeld : Nederlandse eetgewoonten = eetgewoonten in Nederland/van Nederlanders.

Als het adjectief grammaticaal noch semantisch van de inwonersnaam wordt afgeleid indien dit met een fonologisch gerepresenteerde morf van {ETN} wordt gevormd, is er weinig reden om een andere procedure te volgen indien hij met een niet-fonologisch gerepresenteerde morf van {ETN} wordt gevormd. (b) is dus niet zo'n beste analyse (1).

Mogelijkheid (c) is het meest verfijnd : ze heeft de voordelen van (b) met betrekking tot het aantal derivatiemorfen, maar ze heeft niet zijn nadelen. Inwonersnaam (3 morfen) en adjectief (2 morfen) worden niet rechtstreeks van

(1) Ondanks die grammaticale en semantische bezwaren is analyse (b) intuïtief zeer bevredigend. Door vergelijking met andere afleidingen en door rekening te houden met het hele systeem van de toponiemaafleidingen, komen we tot een eenvoudigere, zij het abstractere, analyse die meer generalisatiemogelijkheden biedt voor de classificatie (mogelijkheid c).

de wortel afgeleid, maar door middel van een concatenator (16 morfem) indien dat nodig is (1).

Een concatenator is essentieel een functioneel element dat morfemen met elkaar verbindt. Hij heeft een vage semantische waarde die heel in 't algemeen kan worden aangeduid als MET BETREKKING TOT, BEHOREND BIJ. Door zijn semantische waarde verschilt hij van wat gewoonlijk heet : verbindingsmorfemen (Trubetzkoy 1934, 14), paramorfemen (De Groot 1964, 19-22 ; 69 ; 127), „empty morphs” (Hockett 1947, 333), „stem-formatives” (Gleason 1961, 59-60), „inskottsmorfem” (Sigurd 1965, 246), bindfonemen (Botha 1969, 104).

Alle concatenatoren zijn van Griekse, Latijnse of neolatijnse origine en gemeengoed in alle westerse cultuur-talen : ze kunnen dan ook niet als Nederlandse morfologische elementen worden beschouwd. Zij werden met de woorden waarin ze voorkwamen, ontleend : men ontleent immers geen gebonden morfemen.

Omdat concatenatoren op enkele schaarse uitzonderingen als *Kortrijkzaam*, *Wervikaan*, *Harelbekaan*, *Deerlijkaan*

(1) De term is van Shapiro (1966, 17 en 1967, 57). Hij definieert hem als volgt : „a concatenator is defined as a morpheme whose sole, primary, or ancillary function in a given formation is to link base to suffix” (p. 58). Hij kan een semantische waarde hebben. Wij wijken van Shapiro's opvattingen in zoverre af dat we voor de identificatie van een foneemcombinatie als concatenator niet de eis stellen dat ze ook als suffix moet voorkomen in andere formaties. Indien we die eis wel stelden, zou dat tot een vierde mogelijkheid (d) aanleiding geven waarbij *Amerikaans* wordt geanalyseerd als /AMERIK/, /AAN/₁, /AAN/₂ en /S/. /AAN/₂ is de *concatenator* die wortel en adjectiefsuffix verbindt, een morf van een morfeem dat een verbindende functie heeft en de semantische waarde BEHOREND BIJ. /AAN/₁ drukt eveneens BEHOREND BIJ uit, maar heeft bovendien een additieve semantische waarde waardoor het een morf van {ETN} wordt. De bezwaren hiertegen zijn dat de distributie van /AAN/₁ en /AAN/₂ volledig parallel loopt ; dat hun semantische waarde grotendeels hetzelfde is ; dat /AAN/₁ toch een concatenator zou zijn als de inwonersallomorf fonologisch wel wordt gerepresenteerd : *Afrikaner*.

na niet bij inheemse plaatsnamen voorkomen, kan men in Van Loey (1964, 212) z'n terminologie niet eens van leen-suffixen spreken.

Indien deze opvatting van morfeemindeling wordt geaccepteerd, wordt het aantal produktieve inwonerssuffixen gereduceerd tot /AAR, ENAAR, IËR, ER, I, Ø/ (waarvan de eerste twee overwegend bij gemeentenamen voorkomen) en het aantal adjectiefsuffixen tot /S, ISCH, ER/ (waarbij het laatste steeds een variant is van /S, ISCH/).

Bij vergelijking met andere westerse cultuurtalen valt het op dat afleidingen van toponiemen in wisselende mate worden geïntegreerd. Vergelijk :

— Engels	American	American
— Frans	Américain	américain
— Duits	Amerikaner	amerikanisch
— Zweeds	Amerikan(are)	Amerikansk
— Nederlands	Amerikaan	Amerikaans

Het Engels en het Frans kunnen het onderscheid tussen de inwonersnaam en het adjectief enkel met syntactische middelen duidelijk maken ; de andere talen ook met morfologische. Door suffigering met aan de respectievelijke talen eigen adjectief- en inwonerssuffixen worden die vreemde woordvormen min of meer in de eigen taalsystematiek opgenomen.

Het streven naar inschakeling in de eigen taalsystematiek, dat tevens een streven naar grotere duidelijkheid is, leidt tot een conglomeraat van derivatieelementen (Van Loey 1964, 194-195). In het Nederlands wordt het morfeem {ETN} in tegenstelling tot het morfeem {ADJ} fonologisch niet gerepresenteerd na concatenatoren, op enkele reeds vermelde gevallen na (1).

(1) Er is reden om bijvoorbeeld *Elizabethaans*, *Bernardijns* anders te analyseren dan *Amerikaans*, *Palestijns*.

3. Morfologische classificatie

3.1. Morfologische types

Een oppervlakkige analyse van ons materiaal brengt een grote diversiteit van derivatievormen en procédés aan het licht.

Op basis van de in het vorige hoofdstuk gepresenteerde morfeemanalyse, stellen we een indeling voor in 26 types, waarbij de toponiemen uit elk type het appellatief- en adjectiefsuffix gemeen hebben (uitgezonderd in het laatste). Als indelingscriterium fungeren de vormen van het adjectief, het appellatief en het toponiem in die volgorde.

Eerst komen alle types met adjectief op *-s* (zonder en met concatenator), dan alle types met adjectief op *-isch* (zonder en met concatenator), en ten slotte een type met adjectief op *-er* aan de beurt. De vorm van het appellatief geldt als secundair indelingscriterium : eerst de vormen zonder concatenator met fonologisch gerepresenteerd suffix en fonologisch niet-gerepresenteerd suffix, dan de vormen met de concatenator. De morfologische vorm van het toponiem geeft in elk type de doorslag voor de onderverdeling in kleinere eenheden.

Elk type wordt door een typewoord en een lijst toponiemen die als een inventaris van een deel van het materiaal kan worden beschouwd, geïllustreerd. Hierin zijn nagenoeg alle inwonersnamen en adjectieven opgenomen die in de in de inleiding genoemde bronnen (VD, HW, Gabriël) voorkomen, onder andere de namen van landen, eilanden en streken (landnamen) en grote buitenlandse steden en Vlaamse en Nederlandse plaatsen (gemeentenamen). Verder worden ook namen van minder grote gemeenten in Vlaanderen en Nederland vermeld.

Bij toponiemen die wegens vormverschillen in meer dan

één type kunnen worden geplaatst, wordt naar de andere mogelijkheid door toevoeging na het toponiem van „(cf. —)” verwezen.

De aantekening „(cf. opm. —)” verwijst naar de opmerkingen die na de voorbeelden volgen. Daarin komen accentuering, wortelalternanties, alternatieven en dergelijke aan de orde. Het accentteken staat altijd *na* de geaccentueerde lettergreep.

„X” in de schemaatjes staat voor een wortelmorfeem. Morfemen worden, behalve in het schemaatje, met hoofdletters tussen twee schuine streepjes weergegeven (bijvoorbeeld /LAND/). Ook foneemcombinaties staan tussen twee zulke streepjes, maar niet in hoofdletters (bijvoorbeeld /land/). Alleen wanneer de beschrijving van een bepaald verschijnsel het vereist, wordt een fonetische transcriptie volgens het systeem van Van den Berg (1967b) tussen vierkante haakjes gegeven (bijvoorbeeld [ün]).

TYPE I.

Voorbeeld : Holland — Hollander — Hollands.

X	<div style="border-bottom: 1px solid black; margin-bottom: 2px;"></div> <div style="border-bottom: 1px solid black; margin-bottom: 2px;"></div> <div style="border-bottom: 1px solid black;"></div>	Ø, EN, A, E, LAND, O ER S
---	---	---------------------------------

Hierbij horen :

1. Landnamen.

1.1. op ø.

1.1.1. *wortel op /-land/* : Estland (cf. V), Finland (cf. V), Groenland, Holland, IJsland, Jutland (cf. V), Koerland, Lapland (cf. V), Letland (cf. V), Lijfland (cf. V), Nama(kwa)land (cf. V), Nederland, Newfoundland, Nieuw-Enge-

land, Nieuw-Ierland, Nieuw-Zeeland, Nyassaland (cf. V en opm. aldaar), Rijnland, Saarland, Seeland, Thailand (cf. V), Vlieland, Vuurland, Zeeland (cf. V en opm. 2), Zoeloeland (cf. V).

1.1.2. *wortel op /-rijk/* : Oostenrijk.

1.1.3. *wortel op /-burg, -berg/* : Brandenburg (cf. XXVI), Limburg, Luxemburg (cf. XXVI), Mecklenburg (cf. XXVI), Oldenburg (cf. XXVI), Württemberg (cf. XXVI).

1.1.4. *wortel op /-wijk/* : Brunswijk (cf. XXVI), Sleeswijk (cf. XXVI).

1.1.5. *wortel op /-staan/* : Hindoestaan (cf. V), Pakistan (cf. V), Turkestan.

1.1.6. *wortel op /-a/* : India (cf. VII en XVI), Java (cf. VI), Kenia (cf. VII), Oeganda (cf. VI en VIII), Papoea, Roeanda (cf. VIII), Zambia (cf. VII en XV).

1.1.7. *wortel op /-o/* : Borneo, Togo (cf. VIII).

1.1.8. *wortel op andere fonemen* : Ambon (cf. VIII), Atjeh, Bantam, Batak, Boetan (cf. V en VIII), Brabant (cf. opm. 3), Brunei, Ceylon (cf. VIII), Curaçao (cf. III), Dahomey, Gabon (cf. VIII), Holstein, Japan (cf. VIII), Kaap (cf. III), Kameroen, Koeweit, Liechtenstein, Lilliput, Mozambiek (cf. VI), Nassau, Natal, Noord-Brabant (cf. opm. 3), Oranje-Vrijstaat, Overflakkee, Paraguay (cf. VI), Serawak, Tirol (cf. opm. 4), Transvaal, Tsjaad (cf. VII en XV), Uruguay (cf. VI en VIII), Vendée, Wallis.

1.2. op /EN/.

Ardennen (cf. VIII, XXVI en opm. 5), Bohemen (cf. XXVI), Henegouwen, Koerilen (cf. XV), Litauwen, Lotharingen, Molukken, Spitsbergen, Stiermarken, Thüringen, Westfalen (cf. V), Zevenwolden.

1.3. op /A/.

Chaldea (cf. opm. 2), Eritrea, Europa (cf. VI en opm. 6), Galilea, Guinea, Nieuw-Guinea.

1.4. op /E/.

Biskaje, Oekraïne, Sierra-Leone, Suriname, Barbarije, Lombardije (cf. V en XV), Mantsjoerije (cf. V en opm. 7), Walachije.

1.5. op /LAND/.

Duitsland, Nyassaland (cf. XVIII en opm. aldaar).

2. gemeentenamen.

2.1. op ø.

2.1.1. wortel op *|-burg, -berg|* : Hamburg (cf. XXVI), Johannesburg, Salzburg, Straatsburg, Tilburg (cf. XXVI), Neurenberg (cf. XXVI).

2.1.2. wortel op *|-wijk|* : Harderwijk (cf. XXVI), Naaldwijk (cf. XXVI).

2.1.3. wortel op *|-dam|* (cf. XXVI) : Amsterdam, Edam, Rotterdam, Schiedam, Veendam, Volendam, Werkendam, Zaandam.

2.1.4. wortel op *|-em| [-em]* : Arnhem (cf. XXVI), Bethlehem (cf. XIX), Haarlem (cf. XXVI), Jeruzalem.

2.1.5. wortel op *|-um [-üm]* : Bussum, Dokkum (cf. XXVI), Mokum, Renkum (cf. XXVI), Rottum (cf. XXVI).

2.1.6. wortel op *|-a|* : Batavia, Breda (cf. III), Djakarta (cf. VI), Lima (cf. IX), Riga, Smyrna (cf. XXI), Soerabaja (cf. VI).

2.1.7. wortel op *|-o|* : Bordeaux (cf. VIII), Oslo, Paramaribo, Santiago, Tokio, Venlo (cf. III).

2.1.8. *wortel op andere fonemen* : Amersfoort, Bandoeng, Bangkok, Berlijn (cf. XXVI), Bern (cf. XXVI), Boedapest (cf. XXVI), Boekarest (cf. XXVI), Bonn, Dublin, Frankfurt (cf. XXVI), Haarlemmerdijk, Hong-Kong, Kamerijk (cf. III), Leipzig (cf. XXVI), Leningrad, Lissabon, Moskou (cf. XIX), Nanking, New-York, Oranjestad, Oxford, Palembang, Peking (cf. VIII), Poortugaal, Praag (cf. XXVI), Purmerend, Reykjavik, Riouw, Rouaan, Saigon (cf. VIII), Sneek, Stockholm, Teheran, Triëst (cf. X), Tunis, Turijn, Urk (cf. XXVI), Utrecht (cf. XXVI), Vaals (cf. XXVI), Warschau, Willemsstad, Zürich.

2.2. op /EN/.

2.1.2. *wortel op /-ing/* : Bellingen, Beringen, Bitsingen, Budingen, Buizingen, Gendringen (cf. XXVI), Groningen (cf. XXVI), Vlissingen (cf. XXVI), Wageningen (cf. XXVI), Wieringen (cf. XXVI).

2.2.2. *wortel op andere consonant (cf. XXVI)* : Bremen, Enkhuizen, Leeuwarden, Marken, Naarden, Wenen.

2.3. op /E/.

Athene (cf. XXVI), Marseille (cf. VI en VIII), Mycene, Trente.

2.4. op /o/.

Carthago.

3. Bergnamen.

3.1. op ø.

Altai of Altai (cf. XV), Aventijn, Oeral (Oerals, ook : Oeraals), Palatijn.

3.2. op /EN/.

Apennijnen, Cevennen (cf. XI), Dolomieten, Pyreneeën.

4. Waternamen.

Jordaan, Rijn (cf. opm. 8).

Opmerkingen.

1. Omdat gedetailleerde fonologische studies over accentverschijnselen bij toponiemen ontbreken, moeten we ons tot het aanwijzen van enkele tendensen beperken. Verder onderzoek is zeker gewenst. De plaats van het woordaccent verschilt nogal in dit type.

— de suffixen /A, O, E, EN/ en de in de auslaut van de wortel voorkomende foneemcombinaties /-land, -rijk, -berg -burg, -um, -em/ zijn blijkbaar nergens prominent.

— het accent bij wortels op /-wijk/ wisselt. Meestal ligt het op de wortel, maar niet in *Beverwijk*, *Harderwijk* (1).

— bij wortels op /-a, -o/ is de laatste lettergreep meestal niet prominent, maar wel in *Breda*, *Bordeaux* (2).

— bij wortels op /-dam, -ij/ valt het accent op de laatste lettergreep van de wortel.

— *Pakistan* en *Hindoestan* hebben het accent op de eerste syllabe in het toponiem en op de derde in de inwonersnaam en het adjectief. Dat is wellicht toe te schrijven aan fonologische overeenkomst met de concatenator / Δ AN/ die steeds de klemtoon draagt. Indien de eindsyllabe van de wortel (in casu : /-stan/) kort is, is de eerste lettergreep van het toponiem steeds prominent : *Tur'kestan*, *Tur'kestanner*, *Tur'kestans* (cf. p. 154).

2. Het gewone adjectief en appellatief bij de Nederlandse provincie *Zeeland* is *Zeeuw* en *Zeeuws*. In de volkstaal

(1) Posthumus Meyer 1967, 82.

(2) In België hoort men vaak *Bre'da*. Daar dit niet in overeenstemming is met de usus in Nederland, wordt het door taalzuiveraars gelaakt (onder andere door Paardekooper 1969, 15).

komt echter ook *Zeelands* voor (VD 2423). Gabriël (1965, 190) noemt *Zeelands* en *Zeelander* eveneens volkstaalvormen die door personen die niet weten dat het *Zeeuws* en *Zeeuw* is, worden gebruikt.

Vergelijk : Chaldea, Chaldeeuw, Chaldeeus naast Chaldeeër, Chaldees. Bij *Hebreeuw*, *Hebreeus* is synchronisch geen plaatsnaam meer aan te wijzen (Hebron?).

3. *Brabant* is één van de weinig talrijke gevallen waarbij positionele neutralisatie van de stemhebbende eindconsonant in het grafisch beeld van het toponiem en het adjectief wordt weerspiegeld. De wortel is, blijkens het appellatief *Brabander*, /BRABAND/. Cf. ook *verbrabantsen*, *verbrabantsing*. *Brabantisme* kan niet door positionele neutralisatie of door assimilatie worden verklaard. Het lijkt bij een wortel /BRABANT/ te zijn gevormd.

In *Oranjestad*, *Kaapstad*, *Willemstad* spelt men analogisch met „stad — steden” een /d/, hoewel die fonetisch nergens wordt gerealiseerd : Kapenaar, Kaapstads ; Oranjestatter, Oranjestads ; Willemstatter, Willemstads.

4. Tirol, Tiroler, Tirooms. „De vorm [tie'-rol], enz., is in Vlaanderen Fransl[ievend], en in Vlaanderen en Nederland ook spell.-uitspr., daar de vorm [tie'-rool], enz., vaak (Duitsl[ievend]) *Tirol* gespeld wordt” [sic] (Gabriël 1965, 170). Bij mijn weten wordt [tie'-rool] nooit anders gespeld als <Tirol>. *Tiroler* en *Tirooms* zijn regelmatig gevormde afleidingen bij [tie'-rool]. Voor de grafie <*Tirol*> worde naar het Duits verwezen.

Rekking van de laatste vocaal van het adjectief vindt men ook in *Iraaks* [ira.ks] bij *Irak* [irak] en *Oeraals* [ura.ls] bij *Oeral* [ural], tenzij men — wat ook kan — [ira.k] en [ura.l] zegt.

5. Heidbuchel en Van Weverberg (1971, 88) willen de Ardennen met *Ardennezen* bevolken. (*Ardenners* zijn kleine

Belgische trekpaarden, zeggen ze). Zij verzuimen echter te vermelden dat *Ardenner* de gewone inwonersnaam is voor wie — zoals de meeste door mij ondervraagde Nederlanders — niet weet dat *Ardennees* (Fr. Ardennais) ook in gebruik is. Hetzelfde geldt voor *Dinantees* versus *Dinantenaar*. Het adjectief bij *Ardennen* is *Ardens* : Ardense valleien, of, in vaste verbindingen, *Ardenner* : Ardenner ham. Cf. *Dinants* versus *Dinant*.

6. *Europa* heeft als wortelvarianten /EUROP/, dat in het toponiem *Europa* en in het adjectief *Europide* („het Europide ras”) optreedt, en /EUROPEE/, dat overal elders optreedt : *Europeaan*, *Europeaans*, *Europeeër*, *Europees*, *Europeade*, *europianiseren*, enz. Het verdient mijns inziens de voorkeur in het adjectief *Europees* niet de concatenator /EEZ/ te zien omdat 1) dat vormelement niet in de inwonersnaam voorkomt, wat anders wel steeds het geval is met concatenatoren ; 2) *Europees*, /EUROPEE/ + /s/, perfect bij *Europeeër*, /EUROPEE/ + /ER/, past, wegens het parallellisme van de vormen op /ER/ en /s/.

7. *Mantsjoerije*, *Mantsjoerijer*, *Mantsjoerijs*. Als appellatief en adjectief treft men ook, met verlies van /r/, *Mantsjoe*, *Mantsjoes* aan.

8. Er komen uiteraard geen inwonersnamen voor bij riviernamen. Zelfs de adjectieven komen niet vaak voor, tenzij in een vaste verbinding als *Rijnse wijn*.

TYPE II.

Voorbeeld : Tasmanië — Tasmaniër — Tasmaans.

X	IË, ø
	IËR
	S, (ISCH)

Hierbij horen enkel landnamen :

1. op /IË/ (cf. XV) :

Albanië, Anatolië, Armenië, Caledonië, Jordanië, Mauritanie, Scandinavië (cf. V), Tasmanië, Tripolitanië.

2. op \emptyset .

Iran (cf. VIII en XV), Irak (cf. VIII).

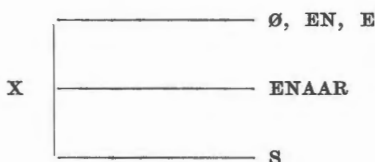
Opmerkingen.

Enkele toponiemen op /IË/ verschillen van type XV (Syrië, Syriër, Syrisch), doordat ze naast het adjectief-suffix /ISCH/ het meer gebruikelijke /s/ hebben. De inwonersnaam wordt steeds met /IËR/ gevormd.

Suffigering met /s/ blijkt verband te houden met de fonologische vorm van de wortel : /s/ komt slechts voor bij toponiemen met een toponiemsuffix /IË/ als de wortel op /-aan, -oon, -een, -ool, -aav/ eindigt. Nochtans komt /s/ niet steeds voor als de wortel die vorm heeft : *Tanzanisch* (Tanzanië), *Babylonisch* (Babylonië), *Slavisch* (Slavië), enzovoort.

TYPE III.

Voorbeeld : Gent — Gentenaar — Gents.

Hierbij horen :

1. landnamen.

Curaçao (cf. I), Schouwen, Tholen, Betuwe (cf. XXVI), Drente (cf. V), Twente (cf. V), Veluwe (cf. XXVI).

2. Gemeentenamen.

2.1. op *ø*.

2.1.1. *wortel op /-ü/* (cf. 2.3. infra en opm. 1) : Asse, Belle, Deurne, Ede (cf. XXVI), Eke, Epe, Ere, Halle, Herve, Veurne.

2.1.2. *wortel niet op /-ü/* : Breda (cf. I), Delft, Dinant (cf. VIII en opm. aldaar, XXVI), Den Haag, Hasselt (cf. opm. 2), Dordrecht, Dordt, Gent, Kaap (cf. I), Kamerijk (cf. I), Kiel (cf. XXVI), Kortrijk (cf. VI), Luik (cf. XXVI), Maastricht (cf. XXVI), Parijs, Roermond (cf. XXVI), Soest (cf. XXVI), Stolk, Tiel (cf. XXVI), Utrecht (cf. XXVI), Venlo (cf. I), Voorst (cf. XXVI), Wervik (cf. VI), Zeist (cf. XXVI), Zieriksee, Deerlijk (cf. VI).

2.2. op /EN/.

Aken (cf. IV), Antwerpen, Bastenaken, Bergen, Coevorden, Eibergen, Geraardsbergen, Haaksbergen, Kapellen, Keulen, Kopenhagen, Leiden (cf. IV), Menen (cf. IV), Namen, Nijmegen, Tielen (cf. IV), Tienen, Tubbergen.

2.2. op /E/.

Belle, Brugge (ook : Bruggeling), Deurne, Erpe, Genève, Grave, Halle, Knokke, Ninove, Oudenaarde (1), Putte, Veurne, Zeebrugge, Zwolle (cf. XXVI), Harelbeke (cf. VI).

Opmerkingen.

1. *Ede, Eke, Epe, Ere* hebben inwonersnamen op /ENAAAR/ en adjectieven op /s/ voorafgegaan door /-ü/ : Edes, Ekas, Epes, Eres. Er zijn verschillende manieren om die adjectieven te analyseren. Alle hebben ze nadelen. We

(1) De inheemse vorm van de inwonersnaam is *Oudenaardist* volgens een mededeling van een Oudenaardenaar. Van Nierop 2352.

volstaan met een korte vermelding. De analyse *Ede/ø*, *Ede/naar*, *Ede/s*, *Ede/r* heeft als nadelen dat er een suffix-variant /NAAR/ voor de inwonersnaam en /R/ voor het adjectief nodig is, terwijl, bovendien, /-ü/ in de plaatsnaam blijft (in tegenstelling tot het type *Brugge*, een statistisch frequenter type).

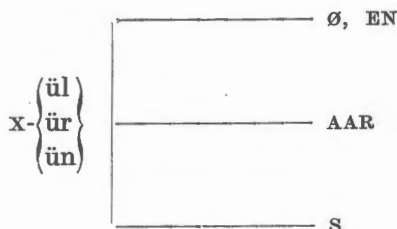
De analyse *Ed/e*, *Ed/enaar*, *Ed/es*, *Ed/er* heeft bovenvermelde nadelen niet, maar voert een nieuw adjectiefsuffix in, namelijk /ES/, dat we verder nergens nodig hebben (cf. Brugs).

De analyse *Ed/e*, *Ed/enaar*, *Ede/s*, *Ed/er* voert geen nieuwe suffixen in, maar moet een beroep doen op twee wortelvarianten : /ED/ wordt gebruikt in de plaatsnaam, de inwonersnaam en het adjectief met /ER/, met andere woorden als het suffix met een vocaal begint of een vocaal is ; /EDE/ is dan de wortel voor de adjectiefvorming met /S/, met andere woorden als het suffix een consonant is.

De laatste analyse lijkt aangewezen voor de hele reeks met de fonologische vorm [V : C ü]. Ook *Asse*, *Assenaar*, *Asses* kan zo worden ontleed. De /-ü/ blijft in *Asses* wegens de fonologische vorm van het woord [V S ü] (S = sisklank).

TYPE IV.

Voorbeeld : Brussel — Brusselaar — Brussels.

Hierbij horen :

1. Landnamen.

1.1. op \emptyset .

Baden, Kempen (cf. XVIII), Ulster.

1.2. op /EN/.

Vlaanderen (cf. p. 149), Walcheren.

2. Gemeentenamen.

2.1. op \emptyset .

2.1.1. *wortel op /-ül/* : Babel, Bazel, Brussel, Duffel, Kessel, Nederbrakel, Overijssel, Poppel, Rijsel, Schijndel.

2.1.2. *wortel op /-ür/* (cf. opm. 2) : Deventer, Hannover (cf. VI), Hever, Ieper (ook : Ieperling), Kester, Münster, Oostakker, Werchter, Wijer.

2.1.3. *wortel op /-ün/* : Aalten, Aarlen, Aken (cf. III), Alphen, Assen (cf. XXVI), Asten, Balen, Beilen (cf. XXVI), Bergen (cf. III), Bolzen, Brummen (cf. XXVI), Dalfsen (cf. XXVI), Deurne (cf. opm. 3), Dongen, Duinkerken (cf. XXVI), Eindhoven, Emden (cf. XXVI), Emmen (cf. XXVI), Etten, Eupen, Ganshoren, Haren, Heerlen (cf. XXVI), Helden, Heusden, Hoboken, Houthalen, IJmuiden, Kampen (cf. XXVI), Krimpen, Laren, Leiden (cf. III), Leuven, Londen, Maarssen, Menen (cf. III), München (cf. XXVI), Naarden (cf. XXVI), Putten, Rheden, Rhenen, Rijssen, Rosmalen, Rucphen, Schoten, St. Truiden, Tielen (cf. III), Uden, Veldhoven, Velsen (cf. XXVI), Veurne (cf. opm. 3), Vlijmen, Voorschoten, Winschoten (cf. XXVI), Wierden (cf. XXVI), Wijchen, Woerden, Zonhoven, Zutphen.

2.2. op /EN/.

2.2.1. wortel op /-ül/ : Houtelen, Mechelen, Runkelen.

2.2.2. wortel op /-ür/ : Beveren, Ekeren, Lokeren, Someren, Tongeren, Wetteren.

2.2.3. wortel op /-ün/ : Hoevenen.

Opmerkingen.

1. De conditie voor het optreden van het suffix /AAR/ is dat er in de voorafgaande syllabe een /ü/ staat : *Brusse-laar*, *Deventeraar*, *Leuvenaar*. Indien de laatste twee syllaben elk /ü/ bevatten, valt de laatste [/-ün/] weg, behalve in de adjectieven bij *Haren* en *Krimpen* (type XXVI).

2. Na wortels op /-ür/ kan bij Nederlandse gemeentenamen in de inwonersnaam tussen /-ür/ en /AAR/ een /n/ komen, die eventueel de /r/ kan verdringen : *Werchter*, *Werchteraar*, *Werchternaar*, *Werchtenaar*.

3. *Deurne*, *Deurenaar*, *Deurns* ; *Veurne*, *Veurenaar*, *Veurns*. Tussen /r/ en /n/ ontwikkelt zich in de inwonersnaam een svarabakti (die meestal wel wordt geschreven). Mijns inziens zit er ook een lichte svarabakti tussen /r/ en /n/ in het adjectief (die wordt meestal niet geschreven). Een svarabakti ontwikkelt zich minder vlug in de plaatsnaam omdat die op /-ü/ eindigt en opeenstapelingen van /ü/ worden vermeden (cf. dialect : *te Mechel* i.p.v. *te Mechelen*).

TYPE V.

Voorbeeld : Schotland — Schot — Schots.

x	LAND, IË, IJE, JE, EN, E, STAAN, Ø
	Ø
	s

Hierbij horen :

1. Landnamen.

1.1. op /LAND/.

Basutoland, Estland (cf. I), Finland (cf. I), Friesland, Ierland, Jutland (cf. I), Lapland (cf. I), Lemsterland, Letland (cf. I), Lijfland (cf. I), Nama(kwa)land (cf. I), Noord-Ierland, Nyassaland (cf. I en opm. 1), Somaliland (cf. XV), Swaziland (cf. opm. 2), Schotland, Thailand (cf. I), Zee-land (cf. I en opm. aldaar), Zoeloeland (cf. I), Zwitserland.

1.2. op /IË/.

1.2.1. *wortel op /-aan, -een/* : Aquitanië, Catalonië (cf. opm. 3), Germanië, Lucanië, Lusitanië, Occitanië, Roemenië, Slovenië, Turkmenië.

1.2.2. *wortel op andere fonemen* : Batavië (ook : Batavier, Batavisch), Scandinavië (cf. II en XV) ; Mongolië (cf. XV).

1.3. op /JË/.

Berberije, Bulgarije, Dzoengarije, Hongarije, Lombardije (cf. I en XV), Mantsjoerije (cf. I en opm. aldaar), Slovakije, Tsjechoslovakije, Turkije, Walachije (cf. I).

1.4. op /JË/.

Bretagne, Gascogne (cf. XVI en opm. 4).

1.5. op /EN/ en /Ë/.

Beieren, Bengalen (cf. VIII), Comoren, Filippijnen, Polen, Pommeren, Westfalen (cf. I), Zweden ; Drente (cf. III), Toscane, Twente (cf. III).

1.6. op /STAAN/ of /ISTAAN/.

Afghanistan, Hindoestan, Kazakstan, Oesbekistan.

1.7. op ø.

Afghanistan, Beloetsjistan, Boetan (cf. I en VIII), Hindoestan, Makassar, Pakistan (cf. I en opm. 5).

1.8. op /A/.

Guyana (cf. VIII).

2. Bergnamen op /EN/.

Apennijnen.

Opmerkingen.

1. *Nyassaland* gaat zowel volgens type I als type V. Het door Van Dale (1286) vermeldde *Nyassisch* springt nogal uit het verband als afleiding van *Nyassaland*, omdat naast het suffix /LAND/ (zoals in type XVIII : Rusland) ook de slot-/a/ van de wortel wordt gedeleerd voor /ISCH/. Het wordt noch door HW, noch door Gabriël vermeld.

2. Men late zich niet door de spelling van de adjectieven *Somalisch* en *Swazisch* misleiden. De wortel is blijkens de inwonersnaam *Somali*, *Swazi*. Het lijkt me minder aangewezen hierin het inwonerssuffix /I/ te zien, omdat de distributie daarvan duidelijk tot het Nabije Oosten en het Indisch subcontinent is beperkt en /I/ daar bovendien nooit in het toponiem voorkomt.

3. *Catalonië* heeft in de afleidingen wortelalternantie : /CATALOON, CATALAAN/ : *Catalonië*, *Catalaan*, *Catalaans*.

4. *Bretagne* en *Gasconne* hebben als afleidingen : *Breton*, *Bretoen*, *Bretons*, *Bretoens*, (*Bretagner*, *Bretagnisch*) en (*Gascon*, *Gascoen*), *Gascons*, (*Gascoens*), *Gascogner*, (*Gascognisch*) (1). Daaruit blijkt dat er verschillende types zijn : de wortels van /BRETANJ/ voor de vormen *Bretagner* en *Bretagnisch* (type XVI) ; /BRETON/, een wortelallomorf van /BRETANJ/, in *Breton*, *Bretons* en /BRETOEN/, eveneens een wortelallomorf van /BRETANJ/, in *Bretoen*, *Bretoens*.

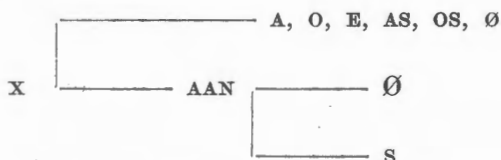
(1) Tussen haakjes staan de vormen die enkel door Gabriël (1965, 30 ; 60) worden vermeld.

Hetzelfde geldt voor *Gascogne*, *Auvergne*, *Champagne*, *Bourgogne* hebben elk één enkele wortel : /AUVERNJ/, /CHAMPANJ/ en /BOURGONJ/ en alleen appellatieven op /ER/ en adjectieven op /ISCH/ (type XVI). *Auvergne* heeft soms de concatenator /AAT/ (type XXII). Het is niet duidelijk hoe de afleidingsmogelijkheden van al die woorden worden bepaald (1).

5. De speciale fonologische vorm van de eigennamen op /-staan/, hun overeenkomst met de concatenator /AAN, maakt dat er een appellatief op /Ø/ bij kan worden gevormd. Homonymie met het toponiem kan worden vermeden door ofwel /-staan/ kort te realiseren in het toponiem (wat nooit wordt gedaan in het appellatief), ofwel door het appellatief een suffix te geven : /ER, I/ of in enkele gevallen door /-(i)staan/ te laten wegvallen. Bijvoorbeeld : *Hindoestaan*, *Hindoestaner*, *Hindoestani*, *Hindoe* (2).

TYPE VI.

Voorbeeld : Amerika — Amerikaan — Amerikaans.

Hierbij horen :

1. Landnamen.

(1) Het Franse en Nederlandse /-anje, -onje/ corresponderen in het Engels met diverse vormen : Brittany — Breton (Bretagne), Gascony — Gascon (Gascogne), Burgundy — Burgundian (Bourgogne, Bourgondië), Champagne — Champagnian (Champagne).

(2) Cf. p. 154.

1.1. op /A/.

1.1.1. *wortel op /-ik/* : Amerika, Afrika, Corsika, Costa-rica, Cyrenaïca, Jamaïca, Moffrika (cf. opm. 1), Tanganjika.

1.1.2. *wortel op andere fonemen* : Alaska, Andorra (cf. VIII), Antigua, Aruba, Bahama's, Bermuda (cf. VII en XV), Biafra, Birma, Boven-Volta, Cambodja, Cuba, Europa (cf. I en opm. aldaar), Formosa, Guatemala (cf. opm. 2), Java (cf. I), Katanga (cf. VIII), Korea, Majorca, Malaya, Minorca, Nicaragua (cf. IX), Oeganda (cf. I en VIII), Saba, Samoa, Sumatra, Tonga, Venezuela (cf. opm. 3).

1.2. op /o/.

1.2.1. *wortel op /-ik/* : Portorico, Mexico.

1.2.2. *wortel op andere fonemen* : Marokko, San Domingo (cf. opm. 4),

1.3. op /AS/ of /OS/.

Texas, Barbados.

1.4. op /E/.

Ternate, Zaire (cf. VII en VIII).

1.5. op ø.

1.5.1. *wortel op /-i/* : Haïti, Hawaï, Paraguay (cf. I, Tahiti, Uruguay (cf. I en VIII).

1.5.2. *wortel op andere fonemen* : Mozambiek (cf. I), Niger (cf. VIII en X), Peru (cf. VII en opm. 5), Tibet.

2. Gemeentenamen.

2.1. op /A/.

Cordova, Cordua, Djakarta (cf. I), Mekka, Padua, Parma (cf. opm. 6), Pisa, Samaria (cf. opm. 7), Sevilla (cf. VII), Soerabaja (cf. I), Sparta.

2.2. op /o/.

Toledo.

2.3. op /ɛ/.

Harelbeke (cf. III), Marseille (cf. I en VIII), Syracuse (cf. XVI), Thebe, Troje, Toulouse (cf. opm. 8).

2.4. op ø.

2.4.1. wortel op /-i/ : Pompeï, Tripoli (cf. opm. 7).

2.4.2. wortel op andere fonemen : Deerlijk (cf. III), Hannover (cf. IV), Kortrijk (cf. III), Napels (cf. opm. 8), Wervik (cf. III) (1).

3. Bergnaam op ø.

Stromboli.

Opmerkingen.

1. Bij toponiemen op /A, o, ɛ/ valt het accent op de laatste lettergreep van het wortelmorfeem, behalve bij een wortel op /-u/ zoals in *Nicara'gua*, *Pa'dua*, en bij de meeste wortels op /-ik/ zoals in *Ame'rika*, *A'frika*, *Cor'sika*, *Cyrena'ica*, *Jama'ica*, *Mof'frika* (een scheldnaam voor Duitsland, gevormd naar analogie met Afrika bij *mof.* VD 1220) en *Mex'ico*, maar niet bij *Costari'ca*, *Tanganji'ka* en *Portori'co*. Bij toponiemen op ø is meestal — want het accent wisselt vaak — de voorlaatste syllabe geaccentueerd. De concatenator /AAN/ is altijd prominent.

2. Alternanties in het wortelmorfeem zijn frequent in dit type. Guatemala : /GUATEMAL, GUATEMALT/. Onder het lemma *Guatemalaan* vermeldt Van Dale (726) : „bewoner van Guatemala (zijzelf noemen zich Guatemalteken)” [sic]. Als adjectief kent hij enkel *Guatemalaans*. Gabriël

(1) *Kortrijk*, *Wervik*, *Deerlijk*, *Harelbeke* worden uitvoerig besproken p., 174-175.

(1965, 67) geeft eerst *Guatemalteeks* en dan „ook Guatemalaans”. HW (42) heeft *Guatemalaan* en *Guatemalteek*, maar als adjectief enkel *Guatemalaans*. Bovendien zijn *Guatemaltees* en *Guatemalaans* mogelijk. *Guatemaltees* heb ik gehoord in het radiojournaal van BRT 1 op 040470, 19 u. (context niet genoteerd) en in : „Niet ver van de plaats waar het lijk van von Spreti gevonden werd, heeft de politie het lijk van een Guatemaltees communist gevonden” (BRT, TV-journaal 090470). *Guatemalaans* werd ietwat aarzelend gebruikt door de journaallezer in „een Guatemalaans vliegtuig” (BRT, TV-journaal 080370). Opmerkelijk is dat in drie van de vier adjectieven een /t/ fungeert. Behoort die tot de wortel of is ze naar analogie met bijvoorbeeld *Maltees* ingelast? Analogie ligt voor de hand voor de vorm *Guatemaltees*, maar niet voor de andere vormen. Het lijkt het meest aangewezen een wortelvariant op /t/ aan te nemen. De distributie van beide wortelvarianten is niet complementair daar ze beide met /AAN/ voorkomen.

3. *Venezuela* : /VENEZUEL, VENEZOL/ is in het Nederlands complementair gedistribueerd. Voor de concatenator /AAN/ komt de allomorf /VENEZOL/ : Venezolaan, Venezolaans (1).

4. Van *Dominicaans* (De Dominicaanse Republiek) komt het grondwoord niet meer voor. Het kan afgeleid zijn van *San Domingo*, de vroegere naam van het eiland.

5. *Peru* : /PERU, PERUV/. Peru, Peruaan, Peruaans. De allomorf /PERUV/ komt voor in afleidingen met de concatenator /IAAN/ : Peruviaan, Peruviaans (Van der Walle 1961, 54).

(1) Vergelijk met het Engels : *Venezuela, the Venezuelan, Venezuelan* en het Duits : *Venezuela, der Venezueler* of *der Venezolaner, venezuelisch* of *venezolanisch*.

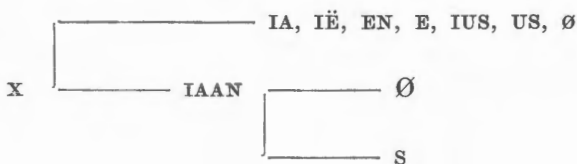
6. *Parma* : /*PARM, PARMEZ*/ : Parma, Parmezaan, Parmezaans.

7. De inwonersnamen en adjectieven bij *Napels* (Napolitaan, Napolitaans), *Tripoli* (Tripolitaan, Tripolitaans) en *Samaria* (Samaritaan, Samaritaans) kunnen verschillend worden beoordeeld. Ofwel werkt men met wortelallomorfen als /*NAPELS, NAPOLIT*/, /*TRIPOLI, TRIPOLIT*/ en /*SAMAR, SAMARIT*/, ofwel neemt men aan dat de concatenator /*IET*/ na de wortels /*NAPOL*/, /*TRIPOL*/ en /*SAMAR*/ wordt gevoegd. De laatste oplossing brengt mee dat na de concatenator /*IET*/ nog eens de concatenator /*AAN*/ wordt gevoegd. Dat is een zeer ongebruikelijk procédé (1). Omwille van de eenvoud (geen twee concatenatoren kunnen elkaar opvolgen) en daar beide oplossingen moeilijkheden meebrengen, lijkt de eerste nog het meest aangewezen.

8. *Toulouse* heeft /*AAN*/ bij de wortel /*TOLOS*/ : Tolosaan, Tolosaans.

TYPE VII.

Voorbeeld : Nigeria — Nigeriaan — Nigeriaans.

Hierbij horen :

1. Landnamen.

1.1. op /*IA*/.

Bolivia (cf. opm. 2), Columbia, Gambia (cf. XV), India

(1) Het procédé met de dubbele concatenator dateert reeds uit de klassieke tijd : Latijn *Samarites*, een adaptatie van het Grieks Σαμαριτης, stond naast *Samaritanus*.

(cf. I, XV en opm. 3), Kenia (cf. I), Liberia, Nigeria, Tanzania, Utopia (cf. XV), Zambia (cf. I en XV).

1.2. op /IË/.

Bolivië (cf. opm. 2), Brazilië (cf. opm. 4), Castilië (cf. opm. 5), Italië (cf. XV en opm. 6), Sicilië (cf. XV en opm. 6), Venetië.

1.3. op /EN/ en /E/ (cf. opm. 7).

Antillen, Bermuden (cf. VI en XV), Hebriden ; Bonaire, Zaïre (cf. VI en VIII).

1.4. op /IUS/.

Mauritius.

1.5. op ø.

Ecuador, Laos (cf. XV en opm. 8), Peru (cf. VI en opm. aldaar), El Salvador (cf. IX), Labrador, Tsjaad (cf. I en XV).

2. Gemeentenamen.

2.1. op /IA/.

Batavia, Pretoria, Sevilla (cf. VI), Valencia.

2.2. op /IË/.

Venetië (cf. opm. 9).

3. Bergnamen.

3.1. op /IUS/.

Vesuvius.

3.2. op /US/.

Parnassus.

Opmerkingen.

1. Dit type wordt door een protonische /i/ in de con-

catenator gekenmerkt (1). In het toponiem, waar de concatenator nooit voorkomt, is de laatste lettergreep van de wortel prominent. Als de wortel op de foneemcombinatie /-ador/ eindigt, kan — hypercorrect volgens Gabriël (1965, 48 ; 147) — ook de voorlaatste syllabe de klemtoon dragen : Ecu'a'dor, Labra'dor, El Salva'dor.

2. In *Bolivia*, *Bolivië* is het nog duidelijk dat /IA, IË/ vrije varianten zijn (Spaans : Bolivia). Van Dale (300) vermeldt enkel *Bolivië*, Gabriël (1965, 26) en HW (38) geven beide vormen naast elkaar. *Boliviaan*, met de concatenator /IAAN/, is de te verwachten vorm in een positie die parallel loopt met die van het toponiemsuffix /IA/. Overigens kan hier gemakkelijk aan ontleening aan het Spaans (*boliviano*) worden gedacht.

3. Bij de wortel /IND/ bestaan er heel wat vormen : de *Indus* (een rivier), *Indo* (halfbloed van Europese vader en Indische moeder), *Indonesië* (eigenlijk : de eilanden der Indiërs), *Indië*, *India*, *Indiaan*, *Indiër*, *Indisch*, *Indiaas*, enzovoort. De verhoudingen tussen *Indië* en *India* en hun respectieve afleidingen liggen als volgt : *Indië*, *Indiër*, *Indisch* ; *India*, *Indiër*, *Indisch* of *Indiaër*, *Indiaas*. Voor de woorden *Indiaan* en *Indiaans* kan synchronisch geen grondwoord meer worden aangewezen.

In de zeventiende en achttiende eeuw kon *Indiaan(s)* nog worden gebruikt met betrekking tot Oost-Indië. Zo spreekt Schouten in 1676 van de „swarte Indiaenen” op Sumatra. Thans wordt *Indiaan(s)* nog uitsluitend gebruikt om de inboorlingen van Amerika aan te duiden : „want de (oostelijke) kust van Amerika werd bij de ontdekking voor de (oost-)kust van Indië gehouden” (WNT VI, 1550). In verband met *Indiër* merkt het WNT (VI, 1554) nog op dat

(1) Over het verband tussen de suffixen /IA, IË/ en de concatenator /IAAN/, zie p. 175 en 201.

het „van den nieuweren tijd” dateert, „in gebruik gekomen sedert met Indiaan gewoonlijk inboorlingen van Amerika worden bedoeld”.

4. *Braziliaan* kan moeilijk als een ontlening aan het Portugees of het Spaans worden beschouwd. In het Portugees is er geen afleiding op /-ano/ gebruikelijk, wel op /-eiro/ : *Brazileiro*. Ontlening aan het Spaans lijkt ook uitgesloten : *brasileiro* of *brasileño*. Het Engels heeft *Brazilian* (wat normaal is), het Duits *brazilianisch* en *brazilisch* en het Frans *brésilien* voor het adjectief. Rond 1902, jaar van verschijnen van WNT III 1 was *Brazilisch* blijkbaar het gewone adjectief (1166, sub *Braziliehout*). Op dit ogenblik is *Braziliaans* het enig gebruikelijke adjectief. Allicht geldt hetzelfde voor de verhouding *Braziliaan* — *Braziliër*.

Het is niet onwaarschijnlijk dat de fonologische vorm van de wortel determinerend heeft gewerkt : zoals *Sicilië*, *Castilië* eindigt ook het wortelmorfeem van *Brazilië* op /-il/.

5. De vorm *Castilliaans* schijnt te zijn ontleend aan het Spaans (*Castilla*, *Castellano*) zonder dat de wortelallomorf werd overgenomen.

6. In verband met de afleidingen van *Italië* en *Sicilië* zij opgemerkt dat *Italisch* en *Sicilisch* en de eventueel voorkomende inwonersnamen *Italiër* en *Siciliër* enkel met betrekking tot het Italië en Sicilië van de Oudheid worden gebruikt (WNT VI, 2257). Het WNT merkt daarbij op dat *Italisch* bij oudere schrijvers hetzelfde betekende als *Italiaans*, maar dat het in de nieuwere tijd, als wetenschappelijke term, uitsluitend van of met betrekking tot oud-Italië wordt gebezigd.

Het is een bekend verschijnsel dat bij verschillende vormen met dezelfde betekenis betekenisdifferentiëring op-

treedt, zodat *Italiaans* nu steeds naar het huidige Italië, of liever, naar het moderne Italië verwijst (1).

Sicilisch is veel minder frequent dan *Italisch*. Enkel Gabriël (1965, 153) vermeldt het. Italiaanse woordenboeken geven wel *Siciliano*; *Siculo*, *Sicano* (poëtisch). Nochtans komt *Sicilisch* als naam van een zee tussen Sicilië en Tunesië voor: de Sicilische Zee.

7. Deze toponiemen vormen zowel formeel (andere suffixen dan bovengenoemde) als semantisch een aparte groep: het zijn immers alle namen van eilanden, eilandengroepen of bergen. Alleen het recente *Zairiaan* vormt daarop een uitzondering.

8. Het appellatief en het adjectief bij *Laos* (Laotiaan, Laotiaans of Laotiër, Laotisch) doen de vraag rijzen naar de morfeemindeling en de morfeemstatus van dat woord. Er zijn twee oplossingen mogelijk: ofwel werkt men met twee wortelmorfemen /LAOS, LAOOT/ waarvan de eerste enkel in het toponiem voorkomt, ofwel poneert men een wortel /LA/ en het suffix /OS/ voor het toponiem en de concatenator /OOT/ voor de afleidingen.

De tweede oplossing brengt meer problemen mee: er zou dan na /OOT/ nog een concatenator /IAAN/ (Laotiaan), ofwel een suffix /IËR, ISCH/ (Laotiër, Laotisch) volgen. Tegen /ISCH/ is er wel geen bezwaar, maar na een concatenator komt nergens anders /IËR/ voor. En daar er bovendien in het Nederlands — in tegenstelling tot het Zweeds (2) —

(1) In het Latijn bestonden *italicus* en *italianus* naast elkaar. Het eerste geeft in het Nederlands *Italiër*, *Italisch*, het tweede is de voorvader van *Italiaan*, *Italiaans*. In andere Westeuropese cultuurtalen wordt hetzelfde onderscheid als in het huidige Nederlands gemaakt: Duits *italienisch*, *italisch*; Engels *Italian*, *Italic*; Frans *italien*, *italique*; Italiaans *Italiano*, *Italico*.

(2) Sigurd (1965, 241; 244; 249; 261) duidt voor het Zweeds *Laos*, *laot*, *laotisk* wel twee mogelijkheden aan, maar zijn voorkeur gaat naar /OOT/ als afzonderlijk morfeem.

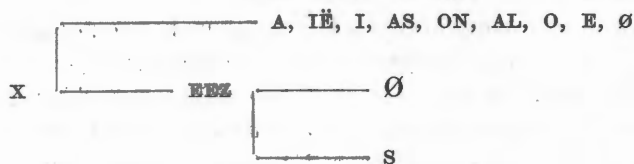
geen *Laoten* zijn, maar wel : *Epiroten*, *Cyprioten*, enzovoort, lijkt het een elegantere oplossing om met wortelvarianten te werken.

9. *Venetiaans* lijkt te zijn gevormd op basis van en naar analogie met het Italiaanse *Venezia*, *Veneziano*. De Nederlandse benaming is merkwaardig omdat ze met *Alexandrië* en *Assisië* één van de weinige voorbeelden is van een gemeentenaam op /IË/.

Er bestaat echter een provincie *Venetië* (It. Venezia, Du. Venetien, Fr. Vénétië, Eng. Venetia) waarin de beroemde dogenstad *Venetië* (It. Venezia, Du. Venedig, Fr. Venise, Eng. Venice) ligt. Het Duits, het Engels en het Frans hebben dus een verschillende benaming voor de stad en de streek. Het Nederlands sluit dichter bij het Italiaans aan. Het is dan ook niet onwaarschijnlijk dat *Venetiaan(s)* rechtstreeks naar Italiaans model (*Veneziano*) is gevormd.

TYPE VIII.

Voorbeeld : Viëtnam — Viëtnamees — Viëtnamees.

Hierbij horen :

1. Landnamen.

1.1. op /A/.

Andorra (cf. VI), Angola, Canada (cf. opm. 2), China, Guatemala (cf. VI en opm. aldaar en XIII), Ghana, Guyana (cf. V), Indoëhina, Katanga (cf. VI), Madoera, Malta

(cf. opm. 3), Navarra, Oeganda (cf. I en VI), Panama
Roeanda (cf. I), Soemba.

1.2. op andere suffixen.

Albanië (cf. opm. 4), Ardennen (cf. I en opm. aldaar,
XXVI), Boeroendi, Honduras (cf. IX), Libanon, Portugal,
San Marino, Uruguay (cf. I en VI), Zaire (cf. VI en VII).

1.3. op ø.

1.3.1. *zonder wortelvariatie* : Aram, Siam, Viëtnam ; Boe-
tan (cf. I en V), Japan (cf. I), Soedan, Taiwan, Iran (cf. II
en XV) ; Ambon, Aragon, Ceylon (cf. I) ; Nepal, Senegal ;
Timor ; Niger (cf. VI en X) ; Tonkin ; Piëmont (cf. opm. 5) ;
Gabon (cf. I) ; Irak (cf. II en opm. 6).

1.3.2. *met wortelvariatie* (cf. opm. 7) : Bali — Balinees,
Mali — Malinees ; Soenda — Soendanees ; Kongo — Kon-
golees, Togo — Togolees (cf. I).

2. Gemeentenamen.

2.1. op /A/.

Barcelona, Bologna (cf. opm. 3), Genua (cf. opm. 8),
Modena, Verona.

2.2. op ø.

2.2.1. *zonder wortelvariatie* : Dinant (cf. III, XXVI en
opm. 9), Kanton, Lyon, Milaan, Marseille (cf. I en VI),
Peking (cf. I en opm. 10), Saigon (cf. I).

2.2.2. *met wortelvariatie* : Goa — Goanees ; Menado —
Menadonees ; Bordeaux — Bordelees (cf. I en opm. 11).

Opmerkingen.

1. De twee grote categorieën van dit type worden op
een verschillende manier geaccentueerd : bij de toponiemen
op de suffixen /A, IË, I, AS, AL/ is de laatste lettergreep

van de wortel prominent (behalve : Ca'nada, Pa'nama), bij die op \emptyset en bij die met wortelvariatie is meestal niet de laatste lettergreep van de wortel prominent (behalve : Japan', Milaan'), al laten die met wortel op /-on/ ook eindbeklemtoneering toe : Ambon', Aragon', Ceylon', Saigon'; Viëtnam'. De concatenator /EEZ/ krijgt het accent.

De morfeemstructuur van de wortel kan als volgt worden voorgesteld : /x-v-s(-c)/, waarbij s = sonoor, v = vocaal en c = consonant, meestal een dentale occlusief.

2. *Canada* beantwoordt niet aan de in opmerking 1 gegeven morfeemstructuur, omdat de sonoor door een vocaal van de dentale occlusief is gescheiden. *Canada* heeft in de Europese cultuurtalen een verschillend, formeel niet-corresponderend adjectief en appellatief. Bijvoorbeeld : Du. kanadisch en Kanadier ; Eng. Canadian, Canadian ; Fr. canadien, Canadien ; Zw. kanadensisk of kanadisk en kanadensare of kanadier. Waar er meestal in de betreffende talen formeel corresponderende concatenatoren en zelfs suffixen optreden bij dezelfde wortel, blijkt er bij *Canada* een formele anarchie te heersen. Daar het Nederlands hier alleen staat met de concatenator /EEZ/, kunnen we des te gemakkelijker de vorm *Canadees* als een afwijking van de regel classificeren.

3. De toponiemen *Bologna* en *Malta* hebben na de concatenatoren /EEZ/ inwonersnamen op / \emptyset / en /ER/ en adjectieven op /s/ en /ER/ : Bolognees, Bolognezzer ; Maltees, Maltezer.

4. Voor *Albanië* ware als inwonersnaam en adjectief te verwachten : *Albaniër*, *Albanisch* (type XV), of, wegens de fonologische vorm van de wortel : *Albaan*, *Albaans* (type II). Geen van die vormen is gebruikelijk. De gewone vorm is *Albanees*, die eveneens in het Duits verschijnt

(Albanese, albanesisch) naast *Albanier*, *albanisch*. Het Engels heeft slechts *Albanian*.

Albanië is het enige toponiem op /IË/ dat de concatenator /EEZ/ krijgt. Zijn fonologische vorm voldoet trouwens aan de normale wortelstructuur van dit type.

5. De fonetische realisatie van de foneemcombinaties *Lyon* en *Piëmont* kan zowel bij de fonologische vorm (dit resulteert in casu in spellingsuitspraak) als bij de Franse realisatie (met nasalering van de auslautende vocalen) aansluiten. Daar de basis voor de afleiding de fonologische vorm is en daar die aan de voorwaarde met betrekking tot de sonoor beantwoordt, is er geen probleem voor *Lyonees*, *Piëmontees*.

Indien de afleiding op fonetische basis zou gebeuren, dan diende men de verklaring voor het optreden van de nasaal (plus consonant) in het adjectief en de inwonersnaam te zoeken in de nasalering van de auslautende vocalen; maar daardoor wordt /t/ in *Piëmontees* niet verantwoord.

6. *Irak* heeft niet de vereiste wortelstructuur en toch komt /EEZ/ voor, niet alleen in het appellatief (VD 881; HW 43), maar ook als adjectief: „een vrees voor Irakese prestigewinst”, „Irakese impressies” (Schultink 1962, 280-281). Het Nederlands staat hier weerom alleen met /EEZ/: Du. *Iraker*, *irakisch*; Eng. *Iraqi* of *Iraqian*, *Iraqi* of *Iraqian*; Zw. *Iraker*, *irakisk*.

7. De toponiemen van deze serie (met wortel op vocaal, waarbij het wortelmorfeem samenvalt met de woordgrens) hebben alle een wortelvariant voor de inwonersnaam en het adjectief. Die wortelvariant heeft de fonologische vorm van zijn allomorf plus een sonoor (met een voorkeur voor /n/ en /l/). Bijvoorbeeld: /KONGO/, /KONGOL/ + /EEZ/.

Dit zou erop kunnen wijzen dat de aanwezigheid van

een sonoor wordt vereist om de concatenator /EEZ/ te krijgen (1).

8. De fonologische vorm van *Genua* beantwoordt niet aan de gebruikelijke fonologische structuur van type VIII : wellicht wegens analogie met de talrijke andere Italiaanse gemeentenamen die de concatenator /EEZ/ hebben.

9. Dinantees — Dinantenaar, Dinants — Dinanter : zie p. 99.

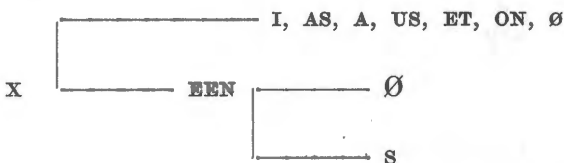
10. Peking : Pekingees of Pekinees. Het laatste is meer gebruikelijk.

11. *Bordeaux* kan ook met /EB, s/ worden gesuffigeerd zonder concatenator : Bordeauxer, Bordeauxs. Fonetisch : [bordo', bordo'ür, bordo's]. In *Bordelees* [bordüle.s] treedt wegens de verschuiving van het accent reductie van de /o./ op.

Bordelees komt voor in een onderschrift bij een foto van J.J.S.S. : „de Bordelese uitdaging” (GvA 010970).

TYPE IX.

Voorbeeld : Chili — Chileen — Chileens.

(1) Ik leg er de nadruk op dat de aanwezigheid van een sonoor de voorwaarde is opdat de concatenator zou *kunnen* optreden. In een groot aantal gevallen is aan die voorwaarde voldaan en treedt hij toch niet op. Bijvoorbeeld in : *Syrisch, Italiaans, Tasmaans, Omanitisch, Amsterdams*.

Hierbij horen :

1. Landnamen.

Chili, Hellas, Honduras (cf. VIII), Nicaragua (cf. VI), El Salvador (cf. VII).

2. Gemeentenamen.

Caracas, Damascus (cf. opm. 1), Lima (cf. I), Madrid (cf. opm. 1), Nazaret (cf. opm. 2), Pergamon.

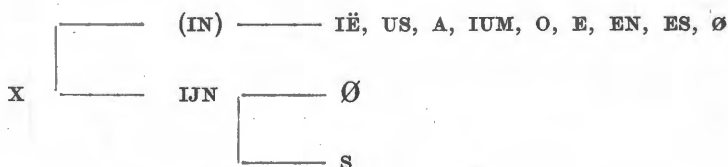
Opmerking.

1. *Damascus* en *Madrid* hebben wortelalternantie in de derivatie voor /EEN/ : /DAMASK, DAMAS/ : Damascus, Damasceen, Damasceens en /MADRID, MADRIL/ : Madrid, Madrileen, Madrileens. De alternantie tussen /ASK/ en /AS/ is niet uniek ; vergelijk : Madagascar, Madagassisch.

2. Na de concatenator /EEN/ kan het inwonerssuffix /ER/ de plaats opvullen van /Ø/ bij *Damascus* en *Nazaret* : Damascener, Nazarener. Bij het laatste komt ook *Nazareeër* voor.

TYPE X.

Voorbeeld : Argentinië — Argentijn — Argentijns.

Hierbij horen :

1. Landnamen.

1.1. met /IN/ in het toponiem.

Abessinië, Argentinië, Palestina, Sardinië (cf. XV, XVIII en opm. 2).

1.2. zonder /IN/ in het toponiem.

Algerije, Algerië (cf. opm. 3), Dalmatië (cf. XV), Latium (cf. opm. 4), Levant, Montenegro, Niger (cf. VI en VIII).

2. Gemeentenamen.

2.1. met /IN/ in het toponiem.

Palestrina, Écaussinnes (cf. opm. 5).

2.2. zonder /IN/ in het toponiem.

Aleppo, Alexandrië (cf. opm. 6), Byzantium, Caudium, Rome (cf. opm. 7), Tarente, Triëst (cf. I en XXVI), Toboso, Arezzo (cf. opm. 8), Florence (cf. opm. 8).

3. Bergnamen.

3.1. met /IN/ in het toponiem.

Aventinus, Palatinus (cf. opm. 1 en 9).

3.2. zonder /IN/ in het toponiem.

Alpen (cf. opm. 9).

Opmerkingen.

1. Sommige toponiemen — vooral die met wortel op /s/ — hebben na de wortel de concatenator /IN/ plus een suffix. Bij allen wordt de inwonersnaam en het adjectief met de concatenator /IJN/, die in complementaire distributie met /IN/ staat, gevormd. De allomorf /IJN/ staat inderdaad slechts voor /Ø/ (in de inwonersnaam) en voor /s/ (in het adjectief). Waar het suffix /US/ is weggevallen en de concatenator /IN/ voor ø kwam te staan, werd /IN/ vervangen door /IJN/ : Palatinus, Palatijn ; Aventinus, Aventijn.

De concatenatoren /IN/ en /IJN/ dragen het woordaccent.

2. *Sardijns* werd enkel aangetroffen in HW (48) na de inwonersnaam *Sard*, *Sardiniër*. Meer gebruikelijk dan *Sardijns* — dat misschien voor de oude volkstam die op Sardinië leefde, wordt gereserveerd — is *Sardinisch* (type XV). *Sard* en *Sardisch* (type XVIII) zijn uniek omdat met de concatenator /IN/ in het toponiem geen concatenator in het appellatief en het adjectief correspondeert. Cf. Britannië — Brit — Brits, een gelijksoortig geval.

3. Er is geen betekenisverschil tussen *Algerië* en *Algerije*, enkel een geografisch : *Algerije* wordt meer in Nederland, *Algerië* meer in België gebruikt.

4. We hoeven bij de naam van de taal niet meer te denken aan de streek *Latium*. In het Nederlands heeft de taal trouwens een eigen naam, *Latijn*, terwijl andere talen steeds door substantivering van het adjectief worden gevormd. Het adjectief bij de naam van de taal luidt nog wel *Latijns* (VD 1088).

5. In verband met de steengroeven te *Écaussinnes*, een Waals plaatsje, spreekt men wel eens van *Escouzijense* of *Escozijense* blauwe steen (VD 529).

6. *Alexandrië* heeft het woordaccent op de laatste lettergreep van het wortelmorfeem ofwel op het suffix /IË/. In het eerste geval (Alexan'drië) zouden volgens type XV de afleidingen *Alexandriër*, *Alexandrisch* moeten luiden. Die vormen komen echter zelden voor. Door de mogelijke prominentie van het suffix /IË/ onderscheidt het zich van alle andere plaatsnamen op /IË/ (1).

(1) Klankwettig ware te verwachten dat Latijn *Alexandria*', Frans *Alexandrie*', in het Nederlands als *Alexandrij'e* zou opduiken. „De oorspronkelijke tweesyllabige uitspraak waarbij -ië tot

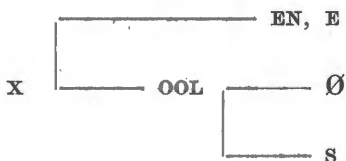
7. Vanuit een synchronisch fonologisch standpunt bestaat er geen bezwaar *Rome, Romein, Romeins* tot dit type te rekenen. De grafie laat — terecht — een andere oorsprong vermoeden. Synchronisch zijn elementen van verschillende oorsprong samengevallen (1).

8. *Arezzo* en *Florence* hebben twee wortelallomorfen waarvan de laatste optreedt voor /IJN/ : /ARETZ, ARET/ en /FLORENS, FLORENT/. *Arezzo* — Aretijn — Aretijns ; *Florence* — Florentijn — Florentijns.

9. Er is in mijn materiaal geen inwonersnaam voorhanden bij *Alpen, Aventinus, Palatinus, Palestrina, Écaussinnes*.

TYPE XI.

Voorbeeld : Cevennen — Cevennool — Cevennools.

Hierbij horen :

1. Landnaam : Spanje (cf. p. 148-149).
2. Bergnaam : Cevennen (cf. I).

-ije moest worden — dat dan later werd verkort tot *-ij* — is bewaard in *balijs* en in enkele landnamen, b.v. *Bulgarijs, Hongarijs, Lombardijs, Turkij, Walachij, Tsecho-Slowakij* (naast *-je* in *Spanje*)". Van Loey 1964, 221.

Dat *Alexandrië*, niettemin, in het Nederlands niet werd gediftongueerd, is mogelijk in de reeds in het Latijn bestaande alternatieve accentuering *Alexan'drië* (Latijn : *Alexan'dria*) te zoeken. Of zit Gr. *Ἀλεξάνδρεια*, Latijn *Alexandrea* er voor iets tussen?

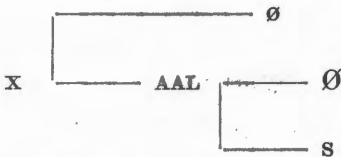
(1) Bij een vergelijking met het Duits (*Römer, römisch*), het Engels (*Roman*) en het Frans (*Romain*) blijken de laatste twee te corresponderen met Latijn *Romanus*. Ook het Nederlandse *Romein* is daarvan een afstammeling (WNT XIII, 995). Het Duits heeft het suffix /ER/ (met umlaut) aan de wortel geplakt.

Opmerking.

/OOL/ heeft een ongunstige connotatie. Bij beide namen bestaan er dan ook neutrale aanduidingen voor de inwoner en het adjectief.

TYPE XII.

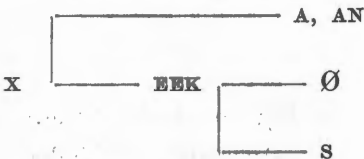
Voorbeeld : Provence — Provençaal — Provençaals.

Hierbij hoort de landnaam : Provence [pro.va.ns', pro.-vansa.l', pro.vansa.ls'].

TYPE XIII.

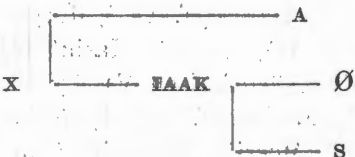
Voorbeeld : Yucatan — Yucateek — Yucateeks.

Hierbij horen de landnamen : Guatemala (cf. VIII, VI en opm. aldaar), Yucatan.

TYPE XIV.

Voorbeeld : Cythera — Cytheriaak — Cytheriaaks.

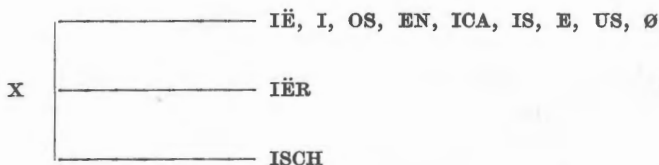
Hierbij hoort de landnaam : Cythera (cf. XVI en opm. aldaar).

Opmerking.

De concatenator /IAAK/ komt eveneens voor in *Cluniacum*, de verlatijnste vorm van het in de Middeleeuwen om zijn kloosterhervorming beroemde *Cluny*. In de afleiding *Cluniacenser*, *Cluniacenzisch*, met de concatenator /ENZ/, treedt /k:s/alternantie op.

TYPE XV.

Voorbeeld : Syrië — Syriër — Syrisch.

Hierbij horen :

1. Landnamen.

1.1. op /IË/.

Albanië (cf. VIII), Anatolië (cf. II), Andalusië, Arcadië, Armenië (cf. II), Artesië, Assyrië, Australië, Austronesië (cf. opm. 2), Babylonië, Beotië, Bessarabië, Bosnië, Bourgondië, Calabrië, Caledonië (cf. II), Californië, Circassië, Dacië, Dalmatië (cf. X), Dorië, Eolië, Ethiopië, Etrurië (cf. opm. 3), Fenicië, Frygië, Galicië, Gallië, Gambië (cf. VII), Georgië, Helvetië, Hesperieë, Iberië, Illyrië, Indië (cf. I en VII), Indonesië, Ionië, Italië (cf. VII), Joegoslavië (cf. XVIII), Jordanië (cf. II), Karelië, Karinthië, Laconië, Libië, Ligurië, Lombardië (cf. I en V), Lydië, Macedonië, Mauretanië (cf. II), Medië (cf. XVIII), Melanesië, Mesopotamië, Micronesië, Moesië, Moldavië, Mongolië (cf. V), Moravië, Moskovië (cf. XIX en opm. aldaar), Normandië, Nubië, Numidië, Pannonië, Patagonië, Picar-

dië, Polynesië, Rhodesië, Saoedië, Sardinië (cf. X en XVIII), Scandinavië (cf. II en V), Senegambië, Servië, Sicilië (cf. VII), Silezië, Slavië (cf. XVIII), Slavonië, Somalië, Syrië, Tanzanië (cf. VII), Tasmanië (cf. II), Thessalië, Thracië, Tripolitanië (cf. II), Tunesië, Umbrië, Utopië (cf. VII), Virginië, Zambie (cf. I en VII).

1.2. op /I/.

Bali (cf. VIII), Boeroendi (cf. VIII), Malawi, Mali (cf. VIII), Somali.

1.3. op /OS/.

Chios, Cos (cf. opm. 4), Delos, Ios (cf. opm. 4), Lemnos, Lesbos, Melos, Naxos, Paros, Peloponnesos, Samos, Rhodos.

1.4. op /EN/.

Bermuden (cf. VI en VII), Cycladen, Koerilen (cf. I), Orcaden, Sporaden.

1.5. op /ICA/.

Arctica, Antarctica, Attica, Cyrenaïca (cf. VI).

1.6. op /IS/.

Locris, Phocis.

1.7. op ø.

Iran (cf. II en VIII), Israël (cf. XIX), Laos (cf. VII en opm. aldaar), Sumer, Tsjaad (cf. I en VII).

2. Gemeentenamen.

2.1. op /I/.

Assisi, Delfi.

2.2. op /E/.

Corinthe, Efeze, Milete (cf. opm. 5).

2.3. op ø.

Babylon, Calydon.

3. Bergnamen.

3.1. op /I/.

Altai (cf. I).

3.2. op /ʊS/.

Kaukasus, Olampus.

Opmerkingen.

1. Het accent ligt in het toponiem op de syllabe voor het toponiemsuffix, behalve bij de toponiemen op *ø* : *Is'raël*, *La'os*, *Ba'bylon*, *Ca'lydon*, *Su'mer*. In de afleidingen is de syllabe voor /IËR, ISCH/ steeds beklemtoond.

2. Naast *Austronesisch* komt ook *Austrisch* voor. Op zuiver synchronisch vlak kan men slechts constateren dat ze van elkaar verschillen door het vormelement /-ones/. Datzelfde vormelement treedt in *Micronesië*, *Indonesië* en zonder /o/ in *Polynesië*, *Melanesië* op. Morfeemanalyses van namen met vergelijkbare vormelementen zoals *Indochina*, *Indië* en *Polynesië*, *Melanesië* wijzen erop dat *Austronesië* kan worden opgesplitst in vier morfemen : /AUSTR/, /o/, /NES/ en /IË/. /o/ fungeert als bindfoneem.

Een semantische analyse bevestigt de juistheid van deze morfeemindeling en laat toe de betekenis van /NES/ te omschrijven als „eilandengroep (in de Stille Oceaan)”. Zoals bij de wortel /IND/ een adjectief met /ISCH/ kan worden gevormd, zo komt er ook een adjectief *Austrisch* bij de wortel /AUSTR/ voor.

3. *Etrusk* en *Etruskisch* zijn etymologisch wel in verband te brengen met *Etrurië* (Etruriër, Etrurisch), maar synchronisch valt er geen parallel toponiem aan te wijzen.

4. Het adjectief bij *Cos* is *Coïsch* „van het Griekse eiland Cos, in de oudheid bekend om daar gemaakte zeer dunne doorzichtige weefsels : een sluier, het Coïsch floor gelijk

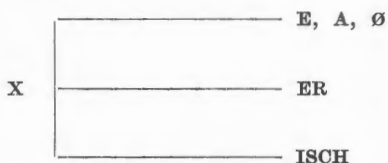
(Staring)" (VD 378). De vorm *Coisch* kan met *Co'os*, dat Van Dale (2488) als *Ko'os* vermeldt naast *Coos*, in verband worden gebracht. Door contractie en verkorting levert *Co'os Cos* op.

Over de woorden van het type [/(x)-I/ + /os/] geeft mijn materiaal geen uitsluitel. De vorming van appellatieven en adjectieven door suffigering met /IËR, ISCH/ zou als resultaat geven : Ios — Iiër — Iisch, Chios — Chiïër — Chiisch. De inwonersnamen worden dan wellicht als *Iër*, *Chiër* gerealiseerd.

5. *Milete*, *Mileziër*, *Milezisch* met wortelalternantie /MILEET, MILEEZ/.

TYPE XVI.

Voorbeeld : Champagne — Champagner — Champagnisch.

Hierbij horen de landnamen :

Auvergne (cf. XXII), Bretagne (cf. V en opm. aldaar), Bourgogne, Champagne, Cyrene (cf. opm. 2), Cythera (cf. XIV en opm. 2), Elzas (cf. XXII en opm. aldaar, XXVI), Gascogne (cf. V en opm. aldaar), Syracuse (cf. VI), Palts (cf. XXVI en opm. 3).

Opmerkingen.

1. Dit is een contaminatietype daar de regelmatige correspondenties /IËR, ISCH/ en /ER, s/ werden doorbroken.

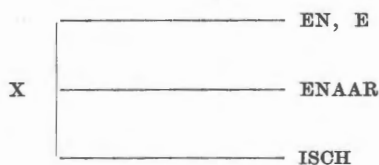
Slechts een beperkt aantal woorden, die meestal een variant van een al even weinig frequent morfologisch type hebben, kunnen hiermee worden beschreven. Het accent ligt op de laatste wortelsyllabe, behalve in *El'zas*.

2. *Cyrene*, *Cyreneeër*, *Cyreneïsch* of *Cyrenaïsch* en *Cythera*, *Cythereeër*, *Cythereïsch* of *Cytherisch*, *Cytheriaak*, *Cytheriaaks* hebben blijkens de afleidingen de wortelallomorfen /CYRENEE, CYRENA/ en /CYTHER, CYTHEREE/. De distributie van die allomorfen en van de suffixen erbij is ver van duidelijk. Het is wellicht nog het gemakkelijkst al die vormen gewoon in het lexicon op te nemen.

3. *Palts*, *Paltser*, *Paltsisch* of *Paltisch*. HW (47) noch Gabriël (1965, 132) geven *Paltisch* op. Het woord komt wel voor in Van Dale (1471) naast *Paltsisch*.

TYPE XVII.

Voorbeeld : Egypte — Egyptenaar — Egyptisch.

Hierbij horen :

1. Landnamen.

Egypte, Kempen (cf. IV).

2. Gemeentenamen.

Ronse.

Opmerkingen.

Voor enkele jaren hebben toponiemen van dit type heel wat inkt doen vloeien, zelfs zoveel dat de polemiserende

literatuur nauwelijks te overzien is. Vooral de kwestie van de spelling van het adjectief bij *Kempen*, *Ronse*; en dergelijke kwam aan de orde.

Laten we trachten de mogelijke vormen met hun morfeemstructuur in hun verhouding tot morfologisch en semantisch vergelijkbare vormen te situeren.

De streek langs weerszijde van de Belgisch-Nederlandse grens heet *Kempen* of, in min of meer plechtig taalgebruik (liederen, geschriften), ook *Kempenland* (Kempenlander, Kempenlands). *Kempen* is de gewone, gebruikelijke vorm. Een man uit de Kempen, daarover is iedereen het eens, is een *Kempenaar*.

Gegeven *Kempen* en *Kempenaar*, woorden met een niet onbekende morfeemstructuur, welke mogelijkheden doen er zich dan voor met betrekking tot het adjectief? Indien we *Kempen* en *Kempenaar* in de ons reeds vertrouwde types classificeren, zijn dat er drie.

(a) Volgens type III (Gent, Gentenaar, Gents of duidelijker wellicht in dit verband : Antwerpen, Antwerpenaar, Antwerps) zou het adjectief *Kemps* zijn.

(b) Volgens type IV (Brussel, Brusselaar, Brussels, of instructiever wellicht : Kampen, Kampenaar, Kampens), ware *Kempens* te verwachten.

(c) Type XXVI (Ede, Edenaar, Eder en Kampen, Kampenaar, Kamper) doet ons *Kemper* aan de hand.

Mogelijkheid (c) wordt nergens aangetroffen. Over (a) zegt Gysseling (1962, 353) : „de enige zuiver Nederlandse, en wel nieuw-nederlandse, vorm is *Kemps*. Hoewel hij sedert 1597 geattesteerd is, vertoont hij het nadeel, dat hij thans als dialectisch kan opgevat worden”.

De vorm *Kempens*, de oudste, wordt, zoals *Leuvens*, in het dialect zonder /n/ uitgesproken : [kempüs, lø.vüs] (1).

(1) Het verwondert me dat de uitspraak zonder *n* dialectisch

De grafie *Kempisch* wordt door Leenen (1962, 302) als volgt verklaard : „Dit kan niets anders dan een verkeerde interpretatie op het papier van de gesproken uitgang *-e(n)s* zijn, een pseudo-geleerde verbetering en opsiering, door de aantrekkingskracht van het geleerde, alleen op het papier bestaande achtervoegsel *-isch*, dat, voor zover uitgesproken, zich niet zo duidelijk van *-e(n)s* onderscheidde”.

Gysseling (1962, 351) geeft Leenen gelijk „waar hij *Kempisch* opvat als een interpretatie op papier van gesproken *Kempəs*”. De niet al te nauwkeurige weergave van [*kempūs*], „heeft in het A.B.N. in België en Noordbrabant tot een uitspraak *Kempies* geleid, die dus op dezelfde initiale fout berust” (Gysseling 1962, 353) (1).

Wat er ook van zij, hoe *Kempisch* ook moge ontstaan zijn, het heeft burgerrecht verworven naast *Kempens*.

Een gelijksoortig probleem is er voor het adjectief bij *Ronse*, *Ronsenaar*. Volgens type III ware een adjectief *Rons* (/RONS/ + /s/) te verwachten, maar gelet op de fonologische vorm ook *Ronses* (cf. *Asses*, *Assenaar*, *Asses*). Volgens type XXVI was *Ronser* eveneens mogelijk, maar dat komt in de praktijk niet voor.

Rons is de oudere, normale, reeds Middeleeuwse vorm. De verbogen vorm *Ronse* valt uiteraard met de fonolo-

wordt genoemd. Sinds het einde van de zestiende eeuw wordt *n* vaak niet meer uitgesproken in die positie. En „het is onbetwistbaar dat in *Choor der Kempensche Meyskens*, van 1790, *meyskens* zonder *n* werd uitgesproken; hetzelfde zal waar zijn voor *Kempensch*. Deze constatacie geldt eveneens voor de Hollandse schrijftaalvorm *Kempensch* : in de 19de eeuw wordt in Holland *n* na doffe *e* niet meer uitgesproken”. Gysseling 1962, 351. Beantwoordt het voorschrift dat *n* in afleidingen moet worden uitgesproken wel aan de hedendaagse taalwerkelijkheid?

(1) Gysselings beperking van de uitspraak [*kempi.s*] tot het ABN in België en Noordbrabant, is blijkens het artikel van Geerts (1964-65, 309-312) niet gewettigd. In België hoort men bovendien, zelfs bij sommige ABN-sprekers, eerder [*is*] dan [*i.s*] voor de grafie <isch>.

gische vorm van de plaatsnaam samen : „het Ronse gemeentehuis”. Wat *Ronses* betreft : „Ik vrees dat men maar weinig Ronsenaars zal kunnen winnen voor het schrijven van een vorm *Ronses*, die volkomen in strijd is met hun normaal taalgevoel. Dat *Ronses* bovendien ook nog slechts een papieren fabrikaat is van buitenstaanders, strekt niet tot aanbeveling, maar legt synchronisch misschien geen taalpolitiek gewicht in de schaal. Of eigenlijk toch wel? Men zou zich namelijk kunnen afvragen of het vreemden, niet-Ronsenaars zijn, die hebben uit te maken welk adjectief past bij de naam van de stad. Ik zou denken dat de inwoners zelf het hier in de eerste plaats voor het zeggen hebben” (De Tollenaere 1969, 135).

Ik betwijfel erg of *Ronses* een papieren fabrikaat is. Niet-Ronsenaars of mensen die het niet hebben geleerd, kunnen onmogelijk weten dat men in Ronse en omgeving [*ronsi.s*] zegt. Volgens een normaal produktief procédé in het Nederlands maken ze een adjectief [*ronsüs*] (type III).

De Tollenaere (1969, 135-136) pleit voor de grafie *Ronsisch*. „Dit Ronsisch moge dan spoedig Ronsies worden. Dit laatste is de enig levende, autochtone vorm, die zich ook 'extra muros' een stevige schrijftraditie heeft weten te verwerven. Dat een lokaal, secundair, immers uit -ens ontstaan suffix daarbij samenvalt met het ontleende -isch-suffix (in Russisch), is historisch interessant, maar synchronisch irrelevant”.

Wat synchronisch echter wel interessant is, is dat dit type (XVII) uit slechts een paar toponiemen bestaat (wellicht naast *Kempen*, *Ronse* ook nog *Wijchen*, *Melden*) die aan betwisting onderhevig zijn (geweest). Taalontwikkelingen zijn niet te remmen ; men kan niemand verbieden te spreken en te schrijven zoals hij wil, maar men kan zich afvragen of men zich bij afleidingen van toponiemen wel moet laten leiden door „het gebruik van mensen die

met de plaats of de streek vertrouwd zijn" (cf. Geerts 1965, 310 noot 3). Zeker waar het het gebruik in een kleine plaats en door een beperkt aantal personen betreft, zou men de voorkeur aan de cultuurtaalvorm kunnen geven zonder daarom de plaatselijke of regionale vorm als foutief te bestempelen. Indien een bepaald woord echter ruim verspreid is, zou het als regionale variant van het ABN kunnen worden gehonoreerd.

Opmerkelijk en merkwaardig is de inwonersnaam en het adjectief bij *Egypte* : *Egyptenaar*, *Egyptisch*. Wat de inwonersnaam betreft : *Egypte* is wel de enige naam van een staat waarbij een appellatief op /ENAAR/ optreedt. Bij namen van streken komt /ENAAR, AAR/ nog wel eens meer voor : *Kempenaar* (Kempen), *Badenaar* (Baden), *Veluwenaar* (Veluwe), *Betuwenaar* (Betuwe). Maar buiten Vlaamse en Nederlandse toponiemen of aan het Nederlands aangepaste toponiemen komt /AAR, ENAAR/ niet voor, behalve in *Egyptenaar*.

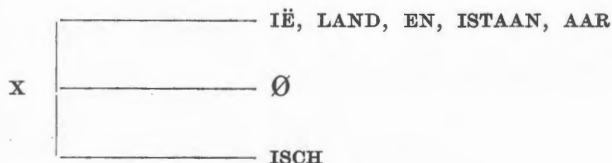
Waarom die naam zo volledig in het Nederlandse systeem werd ingeschakeld, aldus afwijkend van de usus met betrekking tot vreemde landnamen, is een open vraag. Een adjectief op /ISCH/ bij landnamen is geen zeldzaamheid, maar een adjectiefsuffix /ISCH/ dat correspondeert met een appellatiefsuffix /ENAAR/ is dat wel.

Synchronisch en formeel hoort *Egypte* thuis in het rijtje van *Kempen*, *Ronse*, al zal /ISCH/ in dit geval wel een andere oorsprong hebben gehad als bij *Ronse* en *Kempen*. Daar immers heeft „het historisch slecht gespelde *Ronsisch* [...] niets te maken met het -isch suffix, al kan het er synchronisch gemakkelijk mee worden gelijkgesteld. [...] Een combinatie -ens in bnw. (b.v. Leuvens), in mv. (b.v. jongens) of in adverbia (b.v. snoenens) wordt te *Ronse*, en niet alleen te *Ronse*, maar in een vrij groot gebied in het zuiden van Oost-Vlaanderen, gerealiseerd als -ies.

M.a.w. de adequate Nederlandse transcriptie van het lokale Ronsies is Ronsens" (De Tollenaere 1969, 128-129).

TYPE XVIII.

Voorbeeld : België — Belg — Belgisch.

Hierbij horen enkel landnamen :

1. op /IË/.

België, Kabylië, Kroatië, Medië (cf. XV), Parthië, Perzië, Sardinië (cf. X en opm. aldaar, XV), Slavië (cf. XV) Tsjechië, Malagassië.

2. op /LAND/.

Estland (cf. I en opm. 2), Letland (cf. I en opm. 2), Rusland.

3. op /EN/.

Hessen, Pruisen, Saksen, Zwaben.

4. op /ISTAAN/.

Koerdistan.

5. op /AAR/.

Madagascar (cf. opm. 3).

Opmerkingen.

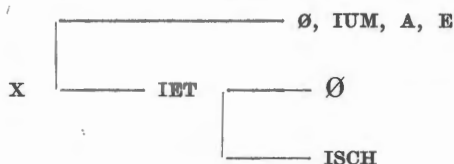
1. Het verschil tussen dit type en type XV (Syrië) zit hem in de vorm van de inwonersnaam die moeilijk uit de fonologische vorm van de wortel voorspelbaar is, dat wil zeggen dat hij lexicologisch is bepaald (cf. p. 158).

2. Er bestaat blijkbaar onzekerheid over het al dan niet germanistisch tintje van het adjectief bij *Estland* en *Lettland*. Bij *Lettisch* merkt Gabriël (1965, 98) aan dat het Duitslievend is voor *Lets* en ook Van Dale (1104) keurt het af. *Estisch* wordt daarentegen wel aanvaard (VD 529, HW 41, Gabriël 1965, 53). De laatste verwerpt de vorm *Estnisch* als Duitslievend.

3. *Madagascar* heeft ook een wortelvariant die in de afleidingen optreedt : /MADAGAS/ in *Madagas*, *Madagassisch*. Vergelijk die vormen met de officiële naam van de natie : *Malagassië* (Malagas, Malagassisch).

TYPE XIX.

Voorbeeld : Jemen — Jemeniet — Jemenitisch.

Hierbij horen :

1. Landnamen.

1.1. op ø.

Aden, Amelek, Amman, Ammon, Assam, Edom, Israël (cf. XV), Jemen, Kanaän, Moab, Oman, Hadramaut (cf. opm. 2), Hedzjas (cf. opm. 3).

1.2. op een suffix.

Samnium.

2. Gemeentenamen.

2.1. op ø.

Moskou (cf. I, XV en opm. 4), Bethlehem (cf. I).

2.2. op een suffix.

Abdera, Addis-Abeba, Ninive.

Opmerkingen.

1. Hoofdzakelijk in het Nabije- en het Midden-Oosten zijn een aantal toponiemen te situeren waarbij de concatenator in de inwonersnaam en het adjectief /IET/ is. Het accent wisselt nogal. Waar slechts één accentpatroon voorkomt, is de ultima van de wortel niet beklemtoond. De concatenator krijgt het accent.

Als het toponiem geen suffix heeft, dan eindigt de wortel bijna steeds op een sonoor, behalve *Amelek* en *Moab*. Of anders gezegd, het toponiem valt met een wortel die op een sonoor eindigt samen in de fonetische realisatie, behalve in *Abdera*, *Hadramaut*, *Samnium*.

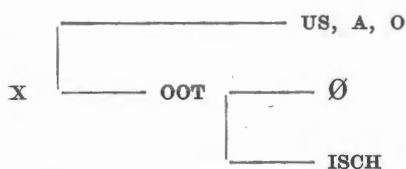
2. Het lijkt aangewezen om bij *Hadramaut* met wortelvarianten te werken. Daardoor vermijdt men de introductie van een overigens volkomen geïsoleerd suffix /AUT/.

3. Ook *Hedzjas* heeft een wortelallomorf /HEDZJAM/ voor /IET/.

4. *Moskou* heeft twee allomorfen /MOSKOU, MOSKOV/. De eerste komt in het toponiem voor, de tweede in de afleidingen met /IET/. De allomorf /MOSKOU/ kan op verschillende manieren worden gerealiseerd, namelijk als [moskɔ., mosku, mosko.]. Alleen de laatste realisatie is mogelijk in verbinding met de concatenator. /MOSKOV/ komt ook in de naam van een oud vorstendom rond Moskou voor: *Moskovië* (type XV). Waar *Moskouer* en *Moskous* enkel naar de stad kunnen verwijzen, worden *Moskoviet* en *Moskovitisch* ook gebruikt om naar de streek te verwijzen. De vormen met de concatenator doen allicht meer ouderwets aan.

TYPE XX.

Voorbeeld : Epirus — Epiroot — Epirotisch.

Hierbij horen :

1. Landnaam.

Epirus.

2. Gemeentenaam.

Kairo.

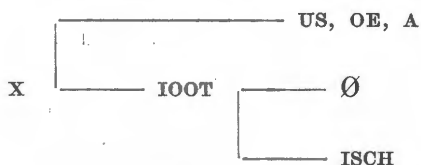
Opmerking.

Afleidingen met de concatenator /OOT/ worden zelden gebruikt. Zelfs bij de veel voorkomende naam van Egyptes hoofdstad *Kairo* heb ik nog nooit een afleiding horen gebruiken, maar steeds omschrijvingen. Slechts het in het volgende type te noemen *Cyprioot*, *Cypriotisch* maakt niet zo'n vreemde indruk omdat het regelmatig wordt gebruikt. Japin (1972) vindt *Cyprioot* wel ingeburgerd, maar als adjectief geeft hij de voorkeur aan *Cypriisch*. Het is nochtans normaal dat bij een inwonersnaam met een concatenator, een adjectief met dezelfde concatenator voorkomt. Waarom het ene vreemder zou zijn dan het andere, weet ik niet.

De distributie van /OOT, IOOT/ is complementair (cf. p. 178).

TYPE XXI.

Voorbeeld : Cyprus — Cyprioot — Cypriotisch.

Hierbij horen :

1. Landnamen.

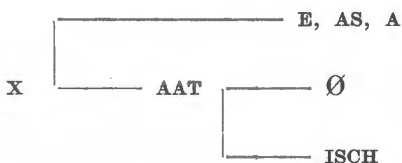
Cyprus, Korfoe.

2. Gemeentenaam.

Smyrna (cf. I).

TYPE XXII.

Voorbeeld : Auvergne — Auvergnaat — Auvergnatisch.

Hierbij horen :

1. Landnamen.

Auvergne (cf. XVI), Elzas (cf. XVI en XXVI).

2. Gemeentenaam.

Ravenna.

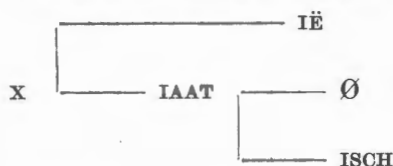
Opmerking.

De concatenator /AAT/ is een fonologisch gedetermineerde allomorf van /IAAT/. Hij treedt slechts op indien in het

toponiemsuffix geen /i/ aanwezig is. Volgens Moortgat (1925, 149) komt hij ook voor bij *Elzas* : *Elzaat*, *Elzatisch*. Hij is daar nu echter volkomen in onbruik geraakt, net als bij *Auvergne* en vervangen door type XVI. Toch heeft hij niet het accentpatroon dat zo typisch is voor toponiemen met afleidingen op /ISCH/, namelijk het accent op de laatste wortelsyllabe.

TYPE XXIII.

Voorbeeld : Azië — Aziaat — Aziatisch.

Hierbij hoort de landnaam : Azië.

Opmerking.

Het paradigma van *Azië* kan wel met andere types worden vergeleken, maar er treedt geen categorievorming op. Met andere woorden, *Azië* is een alleenstaand geval. De morfeemstructuur releveert de concatenator /IAAT/, een fonologisch bepaalde allomorf van /AAT/, die ook in *Adriatisch* (Adriatische Zee), een adjectief waarvoor synchronisch geen grondwoord kan worden aangewezen, voorkomt.

Het WNT (II, 788) vermeldt ook *Aziaan*, „gevormd naar lat. *Asianus*. Voorheen gebruikelijk voor Aziaat”. De voorbeelden dateren van 1671 tot 1857. Het voorkomen van *Aziaans* wordt met voorbeelden uit 1686, 1705 en 1816-1817 aangetoond.

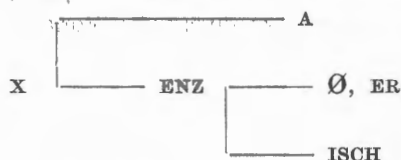
Reeds het Grieks had 'Ασιανός vs. 'Ασιατικός. In het Latijnsch Woordenboek van Van Wageningen (1929, 90)

treft men achtereenvolgens aan : *Asianus*, adj. Gr. Ἀσιανός : Aziaans, Aziatisch ; *Asiaticus*, adj. Gr. Ἀσιατικός : Aziatisch ; *Asius*, adj. Gr. Ἀσιός : tot een streek *Asia* in Lydië behorende, Azisch, Aziatisch. Over die streek in Lydië wordt nagenoeg niet meer gesproken, behalve in wetenschappelijke geschriften, zodat ook het adjectief *Azisch* niet meer in gemeen gebruik is.

Zoals in het Engels, het Duits en het Frans heeft de langste vorm (Aziatisch) het op zijn concurrenten bij de aanduiding van het werelddeel gehaald. Immers „[...] by the rule that a longer form tends to thrust out a shorter, *Asiatic* has virtually displaced *Asian*, as *African* displaced *Afric*. *Asia* is itself adjectival ; Aeschylus has γᾶν Ἀσιαν and γαῖα Ἀσίς, both adjectives” (Chapman 1939, 64 noot 1). Het Engels heeft de vorm *Asian* nog in *Asian flu* „Aziatische griep”.

TYPE XXIV.

Voorbeeld : Kreta — Kretens — Kretenzisch.

Hierbij horen :

1. Landnaam.

Kreta (cf. XXVI).

2. Gemeentenamen.

Cluny, Cluniacum, Cistercium.

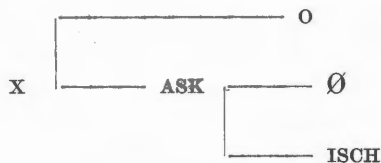
Opmerking.

Cluny heeft een wortelallomorf /CLUNIAAK/ voor de

afleidingen *Cluniacenser*, *Cluniacenzisch* (met /k:s/-alternantie voor een voorklinker. De inwonersnaam bij *Cluny* en *Kreta* kan na de concatenator het suffix /ER/ krijgen.

TYPE XXV.

Voorbeeld : Bergamo — Bergamask — Bergamaskisch.

Hierbij horen de gemeentenamen :

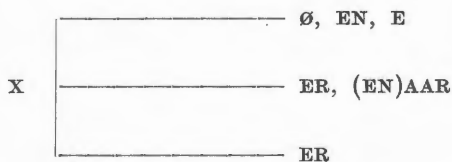
Bergamo, Monaco.

Opmerking.

Monaco heeft een wortelvariant, waarbij /k/ wordt verzacht tot /g/ en /o/ onder invloed van het accent op /ASK/ wordt gereduceerd tot /ü/ : /MONAK, MONEG/ : Monaco, Monegask, Monegaskisch.

TYPE XXVI.

Voorbeeld : Edam — Edammer — Edammer.

Hierbij horen :

1. Landnamen.

1.1. op \emptyset , inwonersnaam op /ER/ (cf. opm. 1).

Brandenburg, Brunswijk, Elzas, Mecklenburg, Oldenburg, Palts, Utrecht.

1.2. op /EN/, inwonersnaam op /ER/.

Ardennen (cf. I en opm. aldaar, VIII), Bohemen, Thüringen.

2. Gemeentenamen.

2.1. op \emptyset , inwonersnaam op /ER/.

2.1.1. wortel op /-dam/ : Amsterdam, Edam, Rotterdam, Schiedam, Veendam, Volendam, Zaandam.

2.2.1. wortel op /-wijk/ : Brunswijk, Harderwijk, Naaldwijk, Sleswijk.

2.1.3. wortel op /-burg, -berg/ : Brandenburg, Hamburg, Luxemburg, Oldenburg, Tilburg ; Neurenberg.

2.1.4. wortel op /-em/ : Arnhem, Haarlem.

2.1.5. wortel op /-um/ : Bussum, Dokkum, Renkum, Rotsum.

2.1.6. wortel op /-st/ : Boedapest, Boekarest, Triëst (cf. I en X).

2.1.7. andere worteluitgang : Berlijn, Bern, Frankfort, Frankfurt, Leipzig, Praag, Sneek, Stettin, Stockholm, Urk, Utrecht, Vaals.

2.2. op \emptyset , inwonersnaam op /(^{EN})AAR/.

2.2.1. wortel op /-st/ : Aalst (cf. opm. 2), Diest (cf. opm. 2), Soest, Staphorst, Voorst, Zeist.

2.2.2. wortel op /-ün/ : Dresden, Haren, Krimpen.

2.2.3. andere worteluitgang : Dinant, Kiel, Luik, Maaseik, Maastricht, Roermond, Tiel, Utrecht.

2.3. op /EN/, inwonersnaam op /ER/.

2.3.1. *wortel op /-ing/* : Gendringen, Groningen, Harlingen, Vlaardingen, Vlissingen, Wageningen, Wieringen.

2.3.2. *andere worteluitgang* : Bremen, Enkhuizen, Kampen, Leeuwarden, Marken, Naarden, Wenen.

2.4. op /EN/, inwonersnaam op /ENAAAR/.

Assen, Beilen, Brummen, Coevorden, Dalfsen, Duinkerken, Emden, Emmen, Heerlen, Kampen, München, Velsen, Wierden, Winschoten.

2.5. op /E/, inwonersnaam op /ER/.

Athene.

2.6. op /E/, inwonersnaam op /ENAAAR/.

Ede, Zwolle.

Opmerkingen.

1. De verwijzingen naar andere types werden weggelaten, omdat alle hier vermelde toponiemen toch een adjectief-variant op /s/ of /ISCH/, die reeds vroeger werd vermeld, hebben.

2. De normale vorm van het adjectief bij *Aalst* en *Diest* is *Aalsters* en *Diesters*. Eenzelfde conglomeratie van suffixen vindt men ook in *oosters* en *westers*.

3.2. Morfologische patronen

Twee patronen komen in de typeschemaatjes steeds terug : één zonder concatenator en één met concatenator.

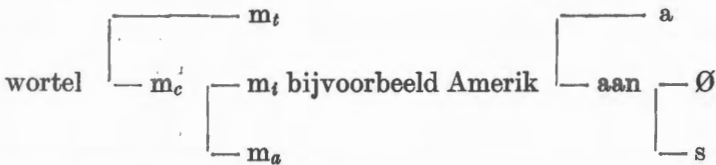
Het patroon zonder concatenator ziet er als volgt uit :

m_t stelt het toponiemsuffix, m_t het inwonerssuffix en m_a het adjectiefsuffix voor.

Dit is een Nederlands patroon. Inwonersnaam en adjectief worden direct bij de wortel gevormd, zonder concatenator (m_c). In dit patroon komen m_t-suffixen voor die in het andere nauwelijks of niet voorkomen: /AAR, ENAAR, IËR/. Het m_t /ER/ komt slechts uitzonderlijk na een m_c voor (cf. infra). De m_a zijn van onverdacht Nederlandse origine of ze hebben althans burgerrecht verworven: /s, ER, ISCH/. ∅ komt in dit patroon voor als m_t, onder andere in Nederlandse plaatsnamen en enkele malen als m_t bij namen van volken.

Het patroon met concatenator, dat in vele andere cultuurtalen ook voorkomt en waarbij de concatenator tussen de wortel en het suffix staat, is niet-Nederlands. De concatenator is samen met de wortel overgenomen.

M_t /∅/ is wel geen ongewoon, maar toch ook niet het meest gebruikelijke inwonerssuffix in het Nederlands. Het is echter het normale m_t na een m_c. Het is natuurlijk wel zo dat de inwonersnaam geen suffix met een fonologische representatie hoeft te krijgen omdat het wegens de concatenator toch al duidelijk is; met andere woorden, het contrast met het toponiem is reeds voldoende klaar.

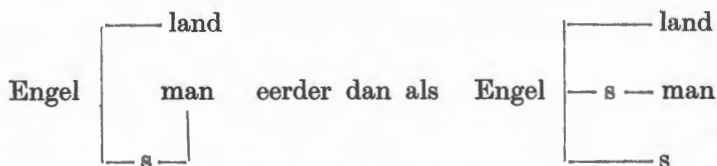
Het adjectief wordt wel in het Nederlandse systeem ingepast door na m_c de Nederlandse suffixen /s, ISCH/ te voegen.

Dezelfde inpassing vindt men voor de inwonersnaam in de volkstaal en sporadisch in het ABN. Hiervoor wordt /ER/ gebruikt : Amerikaander, Afrikaner, Maltezer, enzovoort. (Cf. ook de Duitse en Zuid-Afrikaanse inwonersnamen : /ER/).

3.3. Idiosyncratische patronen

Een aantal namen van belangrijke West- en Noord-europese landen werden nog niet genoemd omdat zij zich moeilijk laten analyseren volgens een der bovenstaande patronen. Zij worden hier — samen met enkele andere idiosyncratische types — volledigheidshalve vermeld, zonder dat er op details wordt ingegaan.

1. ENGELAND — ENGELSMAN — ENGELS en Gelderland, Geldersman, Gelders. De mannelijke inwonersnaam kan worden beschreven als van het adjectief afgeleid of als een afleiding (eventueel : samenstelling) met een bindfooneem /s/. Het meervoud (Engelsen, Geldersen) gaat in ieder geval — zoals ook de vrouwelijke inwonersnaam enkelvoud en meervoud — op het adjectief terug. Daarom voel ik er veel voor de mannelijke inwonersnaam ook als een afleiding van het adjectief te beschouwen. Dus als volgt :

Hetzelfde geldt voor Gelderland (cf. I).

2. FRANKRIJK — FRANSMAN — FRANS. Cf. Frankenland, Frank, Frankisch. Ook hier blijkt de mannelijke inwonersnaam van het adjectief afgeleid te zijn. Een bijkomende moeilijkheid ten opzichte van het patroon van *Engeland* is de wortelalternantie : /FRANK, FRANS/. Ter vorming van de landnaam en in *francofoon*, *francofiel*, en dergelijke wordt /FRANK/ gebruikt. Voor de afleiding van de inwonersnaam en het adjectief kan men op /FRANS/ een beroep doen : *Fransman*, *Frans*, *Franse*, *Fransen*, *Française*, *franciseren*. In vreemde woorden of in woorden van vreemde herkomst is de alternantie /k:s/ voor klinkers in het Nederlands niet ongewoon ; zo staat /k/ voor achterklinkers en voor /r/, /s/ voor voorklinkers en voor /ü/. Omwille van die fonologische conditionering lijkt het me minder opportuun /FRAN/ als alternant op te nemen.

Frank		rijk
Frans		man
	s	

3. WALES — WELS(H)MAN — WELS(H). [we.ls, welsman, wels] of [we.ls, welsman, welsman]. Wortelalternantie /EE, E/ of /WEELS, WELSJ/ :

Weels		ø
Wels(j)		man
	s	

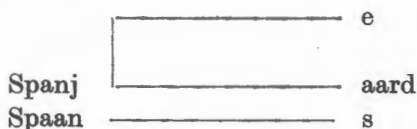
4. NOORWEGEN — NOOR(WEGER) — NOOR(WEEG)S.

Noor		weeg		en
		ø		er
		s		s

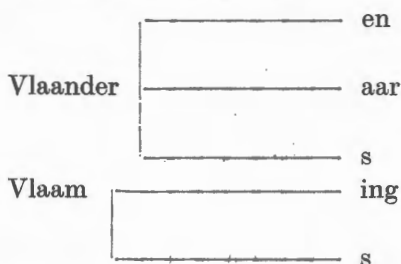
een alternatieve analyse waarbij /j/ bij de wortel hoort. *Savooie* en *Spanje* kunnen het eenvoudigst op de laatste manier worden geanalyseerd :

/i/ wordt in intervocalische posities als deze als de palatale stemhebbende fricatief /j/ gerealiseerd : cf. mooi, mooie, moois. Die /j/ vindt men ook onmiddellijk voor vocaal bij *Spanje* en in de afleidingen : *Spanjaard*, *Spanjool*. Indien het derivatiesuffix begint met een consonant, vindt men als wortel /SPAAN/ :

8. VLAANDEREN — VLAMING — VLAAMS. Zuidnederlands ook *Vlaanderaar*, *Vlaanders* (cf. type IV). De meest aannemelijke analyse lijkt :

De eigenaardige vormen worden door Dhondt & Gysse-ling (1948, 192-220 ; vooral p. 200-215) historisch-etymologisch verklaard.

9. GRIEKENLAND — GRIEK — GRIEKS en Walenland, Waal, Waals.

	en	land
Griek	—	Ø
		s

Gebruikelijker dan *Walenland* en het Zuidnederlandse *Walen* is *Wallonië*. De afleidingen bij *Wallonië* zijn echter niet meer gebruikelijk. In oudere uitgaven van Van Dale treft men wel het adjectief *Wallonsch* en het appellatief *Wallonen* of *Wallonnen* aan (VD, vierde uitgave 1898, p. 1839 ; VD, zesde uitgave 1924, p. 2039). *Walenaar* wordt door VD (achtste uitgave 1961, p. 2332) als Zuidnederlands en volkstaal vermeld. Het is de regelmatige vorm bij het toponiem *Walen*. Vergelijkbaar met *Walenland*, *Waal*, *Waals* is het dialectische *Belsenland*, *Bels*, *Bels*.

10. BASKENLAND — BASK — BASKISCH.

	en	land
Bask	—	Ø
		isch

Baskenland heeft hetzelfde patroon als het hierboven vermelde type (Griekenland), maar het is de enige idiosyncratische vorm met een adjectief op het suffix *-isch*.

4. Bespreking

4.1. Distributie van de allomorfen

4.1.1. *Toponiemallomorfen*

De morf /IË/.

/IË/ is een produktief suffix dat landnamen vormt. Dat het produktief is, blijkt bijvoorbeeld uit de namen van een aantal Afrikaanse landen die in de jaren zestig met het laatste restje kolonisatie ook hun Europese namen volledig of gedeeltelijk hebben afgeschud. Noord-Rhodesië werd in 1964 onafhankelijk onder de naam *Zambia* (Ned. ook : *Zambië*); in hetzelfde jaar gingen *Tanganyka* en *Zanzibar* een federatie aan onder de naam *Tanzania* (Ned. ook : *Tanzanië*). In deze gevallen gaat het natuurlijk om een ontlening respectievelijk aanpassing van een naar neolatijns voorbeeld gevormde naam.

/IË/ kan echter ook in oorspronkelijk Nederlandse namen voorkomen zoals uit in het Nederlands gevormde fictieve namen blijkt : *Karakolië*, *Pigalië*, *Semanië*, ... (cf. p. 195 e.v.).

Het suffix komt nagenoeg uitsluitend bij landnamen voor (uitzonderingen zijn *Alexandrië*, *Assisië*, *Venetië*). Het accent ligt steeds op de lettergreep die aan /IË/ voorafgaat. Slechts bij de stadsnaam *Alexandrië* wordt het suffix soms geaccentueerd : *Alexandri'ë* of *Alexan'drië*.

De morf /JE/.

/JE/ treedt slechts op na een korte vocaal plus /n/ : *Bretagne*, *Brittanje*, *Gascogne*. /j/ kan echter ook tot de wortel behoren (cf. p. 106-107).

De morf /IJE/.

/IJE/ staat in complementaire distributie met /IË/. Het

treedt namelijk alleen op als het suffix beklemtoond is, terwijl /IË/ nooit het accent draagt. Hoewel er een aantal toponiemen zijn aan te wijzen waarin beide suffixen voorkomen zoals *Alge'rië/Algerij'e*; *Lombar'dië/Lombardij'e*; *Alexan'drië/Alexandrij'e* kunnen we wegens het verschil in accentuering blijven spreken van fonologisch gedetermineerde varianten. Het accent is immers een fonologisch relevant kenmerk.

/IJE/ is een Nederlands suffix dat niet langer produktief is (cf. echter p. 197). Het is trouwens nooit erg produktief geweest (1).

De morf /IA/.

In tegenstelling tot /IË/ is dit een vreemd, neo-latijns suffix, dat in het Nederlands niet produktief is. Zeer vaak wordt het geadapteerd als /IË/. Meestal zijn er bij landnamen die met /IA/ worden gevormd dan ook varianten op /IË/ mogelijk.

Eén enkele keer is er betekenisverschil tussen de vormen met /IË/ en /IA/ te noteren: *Indië/India* (*India* is een staat die van een groep landen die vroeger Brits-Indië vormden, deel uitmaakt). Betekenisverschil is er ook tussen *Brazilië/Brasilia* en *Batavië/Batavia*: de namen op /IË/ kunnen uitsluitend voor het land, die op /IA/ uitsluitend voor de stad worden gebruikt.

Het is niet mogelijk een fonologisch bevredigend criterium te vinden om de distributie te beregelen. De distributie is ook niet lexicologisch bepaald, blijkens de vrije variant op /IË/ in de meeste gevallen.

De morf /A/.

/A/ is een vreemd suffix dat in (ei-)landnamen en plaats-

(1) Taalhistorisch gezien is het zeer duidelijk dat /IJE/ een accentuele allomorf is van /IË/: Van Loey 1964, 221.

namen voorkomt. De plaatsen waarbij het wordt aange-
troffen, zijn op de kaart hoofdzakelijk rond de Middell-
landse Zee te situeren. Als landenvormend suffix is de
frequentie van /A/ na wortels op /-ik/ opvallend groot.

Bij toponiemen op /A/ is er een tendens om het suffix
bij de wortel op te nemen. Met ander woorden, de mor-
feemstructuur *wortel* + *suffix* gaat over in *wortel* of, nog
anders, /x/ + /A/ wordt /x — a/. Bijvoorbeeld : /JAV/ +
/A/, /JAV/ + /AAN/ + /Ø/, /JAV/ + /AAN/ + /s/ heeft een
recentere variant /JAVA/, /JAVA/ + /ER/, /JAVA/ + /s/.
Nochtans zij hier opgemerkt dat de adjectieven zich blijk-
baar veel gemakkelijker bij dit nieuwe type aansluiten dan
de inwonersnamen. De verklaring daarvoor ligt waarschijn-
lijk in de fonologische vorm van het appellatief : waar
/-aër/ het nog wel doet, is /-iaër/ zoals in *Indiaër* vreemd,
hoewel perfect realiseerbaar. Het is ook mogelijk dat het
adjectief, dat door simpele toevoeging van /s/ wordt
gevormd, als een vereenvoudiging wordt aangevoeld, ter-
wijl de toevoeging van /ER/ na een wortel op /-(i)a/ als
een complicatie van een meer eenvoudige vorm wordt
beschouwd. Vergelijk : *Indiër* met *Indiaër*, *Keniaan* met
Keniaër, *Soerabajaan* met *Soerabajaër*.

De morf /o/.

Net als het suffix /A/ is /o/ een vreemd suffix dat in
(ei-)landnamen en plaatsnamen voorkomt. Het is echter
veel minder frequent dan /A/. Uit de afleidingen blijkt
dat het een suffix is waar men moeilijk raad mee weet :
zo komt bij *Marokko*, *Mexico*, *Portorico* en *Toledo* de con-
catenator /AAN/ voor ; bij *Aleppo*, *Arezzo*, *Montenegro*,
Toboso (zeker geen frequent voorkomende namen) de con-
catenator /LJN/ ; bij *Kairo* de concatenator /OOT/ en bij
Bergamo /ASK/. Bovendien komen er bij een aantal topo-
niemen op /-o/ wortelvarianten op /-ool, -oon/ voor, een

uitbreiding die erop schijnt te wijzen dat /o/ als suffix permutatiemoeilijkheden meebrengt. Bijvoorbeeld : *Kongo*, *Kongolees* ; *Menado*, *Menadonees*.

De morfen /STAAAN/ en /ISTAAN/.

Zoals /LAND/ kan /STAAAN/ zowel een suffix zijn als tot de wortel behoren. Het is een vreemd woordvormingselement dat in landnamen van Aziatische origine wordt aangetroffen. /STAAAN/ staat in complementaire distributie met /ISTAAN/. Indien de wortel op een lange vocaal plus een consonant(groep) eindigt, dan krijgt men /ISTAAN/ : *Afgghanistan*, *Beloetsjistan*, *Koerdistan*, *Oesbekistan*, *Pakistan*. Eindigt hij op een korte vocaal plus een consonant(groep) of op een lange vocaal tout court, dan treedt /STAAAN/ onmiddellijk aan de wortel : *Hindoestan*, *Kazakstan*, *Turkestan*.

Het accent wisselt naargelang van de realisatie van /STAAAN/. Bij de realisatie [sta.n] valt het hoofdaccent op /STAAAN/. Bij de realisatie [stan] is /STAAAN/ niet prominent. Voor de fonologische representatie wordt de voorkeur gegeven aan /STAAAN/. Vooreerst omdat die vorm de beschrijving van de appellatief- en adjectiefvorming vereenvoudigt doordat dan geen vocaalalternantie /o:a/ moet worden ingelast. Verder is de uitspraak [sta.n] meer conform met het gebruik in de betreffende landen, zodat de realisatie [stan] als spellingsuitspraak wordt gekarakteriseerd (1).

De morf /os/.

/os/ is een vreemd suffix dat frequent in eiland- en

(1) Deze mededeling dank ik aan prof. dr. G. Pollet van het Instituut voor Oriëntalistiek te Leuven (15.12.70), die zelf consequent [sta.n] zegt. Te /i/ van /ISTAAN/ kan volgens hem wijzen op een genitiefverband (zoals in het Perzisch), of het zou een prothetische /i/ kunnen zijn die voor een consonantgroep die met een /s/ begint, optreedt.

bergnamen voorkomt. Zijn distributie op de wereldkaart is goeddeels tot de Egeïsche Zee en Griekenland beperkt (1).

Het suffix is improductief. Alle namen met het suffix /os/ hebben een vrije variant op /us/ met dezelfde betekenis. In zoverre die namen worden gebezigd, blijkt er voor het suffix /os/ een voorkeur te bestaan (vooral bij de eilanden).

De morf /us/.

/us/ is in vele gevallen een vrije variant van /os/. Daarnaast komt het suffix ook zonder pendant op /os/ voor. Geografisch is het ruimer verspreid dan /os/, hoewel het kerngebied rond de Middellandse Zee blijft liggen. Behalve in namen van eilanden en bergen wordt het wel eens in een plaatsnaam (als *Damascus*) aangetroffen. Het is improductief.

De morf /ium/.

/ium/ is een weinig voorkomend, improductief, vreemd suffix. Het treedt op in de gemeentenaam *Byzantium* en in de streeknamen *Caudium*, *Latium*, *Samnium*, die ons uit de klassieke oudheid bekend zijn.

De morf /land/.

/land/ is een authentiek Nederlands suffix dat namen van landen vormt. Het is vooral productief bij appellatieven (*IJsland*, *Speelgoedland*) en in mindere mate bij adjectiva en propria (*Duisterland*, *Bobbejaanland*). In zoverre het als suffix of als tweede lid van een samenstelling moet worden beschouwd, is niet erg duidelijk.

In formaties als *Zonneland* (weekblad van de Zonnekinderen; het betekenisaspect PLAATS is volledig verdwenen),

(1) /os/ is immers van Griekse origine; het komt met het Latijnse /us/ overeen.

IJsland (firmanaam, gezien op een ijscokarretje te Leuven), *Heideland* (een stuk braakliggende, niet eens met heide begroeide, grond waarop jeugdlokalen werden gebouwd) heeft /LAND/ niet meer de semantische waarde LAND, tenzij metonymisch. Dit soort gevallen is het talrijkst. De produktiviteit bij toponiemen is uiteraard miniem : nieuwe landen ontstaan niet alle dagen en nog minder vaak krijgen ze een Nederlandse naam.

De morfen /EN/ en /E/.

/EN/ komt in namen van eilanden, bergen en in een eerder beperkt aantal landnamen voor. Bovendien komt het, zoals /E/, in een aantal Vlaamse en Nederlandse plaatsnamen voor.

In hoofdstuk 2 werd uiteengezet waarom en wanneer we /EN/ en /E/ als een allomorf bij het morfeem dat toponiemen vormt, beschouwen.

/EN/ kan op twee manieren worden gerealiseerd : als [ün] of als [ü]. Bij zeer nadrukkelijke articulatie, omwille van de duidelijkheid, in sandhi, indien een vocaal volgt, wordt de realisatie [ün] gehoord : *Zweden is een mooi land* [zwe.düniz'nmo.jlant].

/EN/ is zeer frequent bij toponiemen met een syntactische valentie *bepaald lidwoord pluralis plus persoonsvorm pluralis*, dit is bij namen van eilandengroepen en bergketens. Het betreft hier de zogenaamde pluralia tantum, waarbij de oppositie singularis-pluralis is geneutraliseerd (1).

De morf /EN/ komt ook voor in landnamen van Duitse origine : de Duitse „Länder” en die streken waar Duits wordt gesproken of die tot de Duitse invloedssfeer beho-

(1) /EN/ is daar historisch gezien een meervoudsallomorf. Synchronisch is heel het zaakje van die pluralisvalentie dubieus zoals een kleine rondvraag me leerde.

ren : *Pruisen, Saksen ; Polen, Bohemen, Litauwen, Stiermarken ;* bovendien *Zweden en Bengalen.*

Andere toponiemmorfen.

/AL/ in Portugal — Portugees. Vergelijk met Senegal — Senegalees.

/AN/ in Yucatan — Yucateek.

/AR/ in Madagascar — Madagas(k) — Madagaskisch of Madagassisch.

/AS/ in Caracas — Caraceen — Caraceens ; Hellas — Helleen — Helleens ; Honduras — Hondurees ; Texas — Texaan — Texaans.

/I/ in Chili — Chileen — Chileens.

/MARKEN/ in Denemarken — Deen — Deens. Vergelijk met Stiermarken — Stiermarker — Stiermarks.

/OE/ in Korfoe — Korfoet — Korfotisch.

/ON/ in Libanon — Libanees ; Pergamon — Pergameen — Pergameens.

/RIJK/ in Frankrijk — Fransman — Frans. Vergelijk met Oostenrijk — Oostenrijker — Oostenrijks.

/WEGEN/ in Noorwegen — Noor — Noors.

4.1.2. *Appellatiefallomorfen*

De morf /Ø/.

De morf die de inwonersnaam vormt, is nul, dat wil zeggen dat hij geen fonologische representatie heeft, na de concatenatoren /AAN, IAAN, EEZ, EEN, EEK, IJN, IET, AAT, IAAT, IAAK, ASK, OOT, IOOT/. Na /ENZ/ komt meestal, na de vermelde concatenatoren zelden, het appellatiefsuffix /ER/ voor. Enigszins generaliserend kunnen we stellen dat de inwonerssuffixen na de concatenatoren complementair zijn gedistribueerd.

Bij afleidingen zonder concatenator vindt men de nul-

allomorf bij toponiemen op de suffixen /LJE, JE, STAAN, LAND/ : *Hongaar* (Hongarije), *Gascon* (Gascogne), *Hindoe* (Hindoestan), *Schot* (Schotland). Slechts *Duitser* (Duitsland) valt niet onder die regel (1). Een beperkt aantal toponiemen op /IË/ met wortel op /-aan, -een/ hebben ook /Ø/, wegens hun formele overeenstemming met de concatenatoren /AAN, EEN/ : *Germaan* (Germanië), *Roemeen* (Roemenië). Maar degenen die als adjectief /ISCH/ kunnen krijgen, hebben als inwonerssuffix /IËR/ : *Jordaniër* (Jordanië) en bij *Albanië* is *Albanees* gebruikelijk. Recentere namen hebben meest ook /IËR/ wat duidelijk het productieve type is : *Tanzaniër* (Tanzanië).

Nog minder duidelijk is de aard van de distributie van /Ø/ bij *Belg* (België), *Meed* of *Mediër* (Medië), *Parth* (Parthië), *Scyth* (Scythië), *Slaaf* of *Slaviër* (Slavië), *Tsjech* (Tsjechië), *Kroaat* (Kroatië), *Kabyl* of *Kabyliër* (Kabylië), *Bataaf* of *Batavier* (Batavië), *Scandinaaf* of *Scandinaviër* (Scandinavië), *Mongool* (Mongolië). Er zijn weliswaar fonologische conditioneringen aan te wijzen, maar die zijn zo gecompliceerd dat, daar het toch slechts een beperkt aantal namen betreft, het sop de kool niet waard is. Men krijgt dan trouwens heel gauw idiosyncratische fonologische regels, gebaseerd op één geval, die bij gebrek aan vergelijkingsmateriaal niet kunnen worden getoetst. Slechts één voorbeeld : bij toponiemen op /IË/ is het inwonerssuffix /Ø/ bij wortels op /-lg, -rt, -rz, -χ/ : *Belg*, *Parth*, *Pers*, *Tsjech*. Die regel geldt (op dit ogenblik) voor alle toponiemen op /IË/ met die fonologische vorm, maar dat zijn er slechts vier. De generaliserende kracht van zo'n regel is te gering om vruchtbaar te zijn. Het lijkt me daarom beter van lexicologisch bepaalde allomorfen van /IË/ te spreken.

(1) Cf. echter dialectisch *Duits* voor *Duitser*.

Ten slotte komt /Ø/ bij enkele toponiemen op /EN/ voor : *Bengaal* (Bengalen), *Westfaal* (Westfalen), *Pool* (Polen), *Zweed* (Zweden), *Apennijn* (Apennijnen), *Comoor* (Comoren). Om een onwelluidende opeenvolging van fonemen te vermijden, ook bij *Beieren* (Beier) en *Pommeren* (Pommer) (1).

De morf /IËR/.

Het suffix /IËR/ volgt nooit op een concatenator. *Sardiniër* is slechts in schijn een tegenvoorbeeld. Daar de concatenator /IN/ alleen in de landnaam voorkomt, kan /-in/ hier geen concatenator zijn. /IN/ is wel een concatenator in *Sardinië* — *Sardijn* — *Sardijns*, waar hij een allomorf van /IJN/ is en in *Sardinië* — *Sard* — *Sardisch* (cf. *Brittannië* — *Brit* — *Brits*). Het *Sardinië* van de *Sardiniërs* bestaat uit slechts twee vormmomenten : /SARDIN/ en /IË/ (cf. *Virginië* — *Virginiër* — *Virginisch*), dat van de *Sardijnen* en de *Sarden* uit drie : /SARD/, /IN/, /IË/. De indeling in morfemen staat dus niet vast : op de keper beschouwd neemt *Sardinië* aan drie morfologische types deel (cf. p. 123).

/IËR/ wordt slechts frequent aangetroffen parallel met /IË/, behalve bij de onder /Ø/ genoemde namen. Bijvoorbeeld : *Syriër* (Syrië), *Galliër* (Gallië) ; maar *Belg* (België). Verder loopt zijn distributie ook met die van de toponiem-suffixen /OS, US, IS, ICA/ parallel : *Lemniër* (Lemnos, Lemnus), *Locriër* (Locris), *Arctiër* (Arctica). Men vindt het ook bij eilandengroepen met wortel op /d/ : *Orcadiër* (Orcaden), *Sporadiër* (Sporaden), enzovoort, en in *Corinthiër* (Corinthe), *Mileziër* (Milete), *Efeziër* (Efeze), *Babyloniër* (Babylon), *Calydoniër* (Calydon), *Sumeriër* (Sumer), *Tsjadiër* (Tsjaad), *Iraniër* (Iran).

(1) Cf. de comparatieven *lekkerder* (bij lekker), *bitterder* (bij bitter) met epenthetische /d/ omwille van de welluidendheid.

Met /IËR/ correspondeert steeds een adjectief op /ISCH/. Het suffix /IËR/ is nog produktief bij landnamen : „De Karakoliërs” (titel van een roman van W. Ruyslinck) zijn inwoners van een fictief *Karakolië* (cf. p. 195 e.v.).

De morfen /ER, AAR, ENAAR/.

In een zeer beperkt aantal gevallen komt het suffix /ER/ na een concatenator voor : na /AAN, IAAN, EEZ, ENZ, IET/. Betekenisverschil is er tussen *Afrikaan/Afrikaner, Afrikaander* : *Afrikaan*: (1) (weinig gebruikt) [sic] inboorling van Afrika ; (2) blanke bewoner van Zuid-Afrika. *Afrikaner* (Afrikaander) : de vooral in Zuid-Afrika gebezigde aanduiding van een in Zuid-Afrika geboren blanke, inzonderheid van Boerenafkomst (VD 82).

Amerikaan/Amerikaander en *Italiaan/Italiaander* : de vormen met epenthetische /d/ en het suffix /ER/ zijn volkstaal (VD 882).

Maltees/Maltezer : inwoners van Malta. *Maltezers* zijn bovendien een dwergras van keeshonden, langharig, met spitse snuit en zwarte neus (VD 1162-1163).

Bolognees/Bolognezer : Van Dale (301) vermeldt *Bolognees* enkel als adjectief. HW (34) geeft het ook als appellatief. *Bolognezer* is volgens Van Dale zowel een inwoner van Bologna als een adjectief dat in vaste verbindingen als *Bolognezer fles, Bolognezer hond* voorkomt.

Cluniacenser wordt in HW (39) aanbevolen. Dit is wel opmerkelijk daar het ongetwijfeld werd opgenomen om naar de monniken van *Cluny* (lat. Cluniacum) te verwijzen, terwijl het gebruik van /ER/ bij namen van kloosteringen algemeen wordt afgekeurd : „Franciscaner, Benedictijner, Karmelieter” (1). Vergelijk echter met *Cistercienser* : monnik van Cistercium.

(1) Titel van een artikel van Van Haeringen (1954, 24-27).

Kretens/Kretenzer. Van Dale (1036) geeft geen betekenisverschil, maar wel blijkt *Kretens* enkel in het meervoud (Kretenzen) voor te komen. Slaat het misschien op de volksstam die het oude Kreta bewoonde?

Niniviet/Ninivierter. *Niniviet* (HW 46) lijkt mij neutraler dan het door Van Dale (1276) opgegeven *Ninivierter*, dat een enigszins pejoratieve connotatie heeft (metonymisch : een immoreel mens).

Bij een wortel op /-staan/ zijn er drie mogelijkheden : /ø, ER, I/. De overlapping van /Ø/ en /ER/ is aan de fonologische vorm van de wortel, die op *aan* eindigt, te wijten. Door de formele overeenkomst met de concatenator /AAN/ treedt als inwonerssuffix meestal /Ø/ op. Om verwarring met de landnaam te vermijden, die immers ook op /-aan/ kan eindigen, wordt /ER/ toegevoegd. De autochtone vorm is die met /I/ (cf. infra).

/ER/ is gebruikelijk bij landnamen met een wortel op /-land, -rijk, -burg, -berg, -wijk, -staan, -nj/ : *Hollander* (Holland), *Oostenrijker* (Oostenrijk), *Limburger* (Limburg), *Württemberg* (Württemberg), *Sleeswijker* (Sleeswijk), *Pakistaner* (Pakistan), *Champagner* (Champagne).

De namen met appellatiefsuffix /ER/ hebben een adjectief op /s/ ; behalve die met wortel op /-nj/, die met de concatenatoren /ENZ, IET/ en bovendien *Elzas*, *Palts*, *Cyrene*, *Cythera* die met /ISCH/ worden geadjectiveerd. *Malta* heeft zowel /s, ER/ als /ISCH/ na de concatenator /EEZ/.

/ER/ staat steeds in complementaire distributie met /IËR/ op *Tsjader*, *Tsjadiër* (Tsjaad) na (1). Het is eveneens

(1) Afeidingen bij *Tsjaad* blijken vele kanten op te kunnen : *Tsjadiër* — *Tsjadisch* (VD 2770), *Tsjader* — *Tsjaads* en *Tsjadiaan* — *Tsjadiaans* (Gabriël 1965, 173). HW (50) kent geen inwonersnaam, maar wel het adjectief *Tsjaads*.

complementair gedistribueerd ten opzichte van het suffix /AAR/ in Vlaamse en Nederlandse plaatsnamen.

In 1951 formuleerde Van Haeringen de regel voor de distributie van /AAR/ en /ER/ als volgt : „Het suffix heeft de vorm *-aar* na *n*, *l*, en *r*, als een onbeklemtoonde syllabe voorafgaat. In alle overige posities heeft het de vorm *-er*, behalve in *leraar*, *minnaar*, (*over*)*winnaar*, *dienaar* en *zon-daar*” (p. 263). Die regel voorspelt dus /AAR/ bij *Brussel*, *Werchter* en *Leuven*. Omdat opeenstapelingen van onbeklemtoonde syllaben van de vorm /-ülün-, -ürün-, -ünün/ plus een zwakbeklemtoond of onbeklemtoond suffix worden vermeden door de laatste /-ün/ bij suffigering te deleren, voorspelt de regel van Van Haeringen ook het optreden van /AAR/ bij *Mechelen*, *Tongeren*, *Hoevenen*. In *Leuven* en *Hoevenen* eindigt de wortel blijkens de afleidingen *Leuvens*, *Hoevens* op /-ün/.

Van Haeringen merkt terecht op dat /AAR/ niet voorkomt als aan het suffix onmiddellijk vocalen of consonanten die na een onbeklemtoonde syllabe kunnen voorkomen, voorafgaan, behalve *n*, *l* of *r* (p. 262). In die posities kan dan ofwel /ENAAR/, ofwel /ER/ bij toponiemen voorkomen.

Bovenstaande regel geeft echter geen verklaring voor de distributie van /ENAAR/ en /ER/ indien de wortel niet op /-ün/ eindigt (*Gent-*, *Naam-*).

Omdat het misschien mogelijk is fonologische condities voor de distributie van /ENAAR/ en /ER/ aan te wijzen, werden Nederlandse plaatsnamen op het aantal lettergrepen, de klemtoon, de helderheid van de klinkers onderzocht (1).

(1) Zie voor het onderscheid helder, niet helder en verandering van kleur, een terminologie waaraan respectievelijk lange klinkers, korte klinkers en diftongen beantwoorden : De Groot 1931, 233. De diftongen worden hier bij de heldere behandeld.

1. Monosyllabische wortel.

1.1. Wortelsyllabe geaccentueerd.

- 1.1.1. Helder -enaar : Luik, Namen, Tienen.
 -er : Naarden, Sneek, Vaals.
- 1.1.2. Niet helder -enaar : Brugge, Gent, Zwolle.
 -er : Kampen, Marken, Urk.

1.2. Wortelsyllabe niet geaccentueerd.

2. Dissyllabische wortel.

2.1. Ultima geaccentueerd.

- 2.1.1. Helder -enaar : Breda, Maaseik, Terneuzen.
 -er : Breda, Delfzijl, Enkhuizen.
- 2.1.2. Niet helder -enaar : Maastricht, Oostende, Roermond.
 -er : Edam, Leeuwarden, Schiedam.

2.2. Penultima geaccentueerd.

- 2.2.1. Helder -enaar : Kortrijk, Turnhout, Venlo.
 -er : Driehuizen, Katwijk, Venlo.
- 2.2.2. Niet helder -enaar : Antwerpen, Utrecht, Zinnik.
 -er : Bunnik, Groningen, Utrecht.

3. Trisyllabische wortel en meer.

3.1. Ultima geaccentueerd.

- 3.1.1. Helder -enaar : Borgerhout, Lovenjoel, Messelbroek.
 -er : Harderwijk, Hoogeveen, Nieuwersluis.
- 3.1.2. Niet helder -enaar : Denderleeuw, Glanerbrug, 's Hertogenbosch.
 -er : Amsterdam, Hogezaand, Soesterberg.

3.2. Penultima geaccentueerd.

- 3.2.1. Helder -enaar : Boortmeerbeek.
 -er :

- 3.2.2. Niet helder -enaar : Oostduinkerke, Oostnieuwkerke.
-er :
- 3.3. Antepenultima geaccentueerd of eerder.
- 3.3.1. Helder -enaar : Attenhoven, Oudenaarde, Tessenderlo.
-er : Amersfoort, Enschede, Poortugaal.
- 3.3.2. Niet helder -enaar : Mariekerke, Steenokkerzeel.
-er : Hardinxveld, Leopoldsburg, Papendrecht.

Het is duidelijk dat de distributie van /ENAAR/ en /ER/ niet fonologisch wordt bepaald. Ook indien men de eindconsonant van de wortel mee in het onderzoek betreft, blijkt niet dat er van enige fonologische conditionering sprake is. Het valt echter wel op dat vooral Noordnederlandse plaatsnamen /ER/ krijgen en daarvan dan vooral de meersyllabische, behalve als ze op /-ün/ eindigen. Een paar plaatsnamen op /-ün/ krijgen wel een inwonersnaam op /ER/, namelijk die op /-ingen/ en /-huizen/ en bijvoorbeeld ook *Leeuwarden*, *Marken*, *Naarden*. /ER/ treedt onder andere op na de wortels op /-dam, -berg, -burg, -dijk, -stad, -veen, -wijk, -ik, -em, -um/ en op vocaal behalve /-ü/. Monosyllabische en plaatsnamen op /-ül, -ür, -ün, -ü/ krijgen meestal /AAR/ en /ENAAR/.

Beneden de Moerdijk komt /ER/ nauwelijks voor, behalve bij wortels op /-ing/. Met andere woorden, de distributie van /ENAAR/ en /ER/ is eerder een geografische kwestie dan een fonologische.

Wat de distributie /ENAAR, AAR/ betreft : /AAR/ komt na plaatsnamen met wortel op /-ül, -ür, -ün/ voor. Bij de laatste is het niet makkelijk uit te maken of /-ün/ bij de wortel hoort of niet. Een fonologisch onderzoek als voor

/ENAAR, ER/ leverde hier evenmin belangwekkende resultaten op, al bleken plaatsnamen waarvan de wortel op /-v̄ccün/ uitging, hun /-ün/ meestal wel te behouden. Er is ook een lichte aanduiding dat plaatsnamen met accent op de laatste syllabe van de wortel /-ün/ verliezen. Het valt weg bij wortels op /-ing/ (maar die krijgen als inwonerssuffix /ER/), bij wortels op /-ül, -ür, -ün/ (die krijgen als inwonerssuffix /AAR/) en bij wortels op /-berg/. /-ün/ blijft meestal bij wortels op sisklanken.

Duidelijkheid is blijkbaar de opperste wet. Indien de bedoeling duidelijk is, steekt het blijkbaar niet zo nauw. Zo er kans op verwarring bestaat, wijken zelfs de fonologische regels : „Beverense spelers : ‘onze beste match’” (DS 211270 kop). Het gewone adjectief bij *Beveren* is *Bevers*, hetzelfde als bij *Bever*. *Beverense* sluit alle misverstand uit.

Indien de fonologie ons geen houvast biedt, kunnen we ons door de volgende „regel” laten leiden : oude plaatsnamen (vooral steden) verliezen /-ün/ (behalve *Leuven*, *Kempen*) ; de jongere behouden /-ün/.

Het aantal plaatsnamen dat /-ün/ behoudt, is numeriek in de meerderheid (1). Wie de gebruikelijke afleiding van een plaatsnaam niet kent, schijnt eerder /-ün/ te behouden dan te laten vallen. Zo spreekt de Volkskrant over „het Antwerpense publiek” (volgens *Centrumbulletin* 1972, nr. 6) en H.P.G. Scholten heeft het over de „Namense hoogleraar Martien J.G. de Jong” (*NTg*. LXIV (1971), 409).

/-ü/ valt bijna altijd weg, behalve bij wortels van de vorm /v̄ccü/. Er bestaat een tendens om /-ü/ te bewaren

(1) Cijfers kan ik niet geven omdat er niet voor alle plaatsnamen gegevens voorhanden zijn. Het blijkt echter dat er in mijn materiaal van de plaatsnamen waarvoor geen fonologische conditionering valt aan te wijzen, meer afleidingen bijkomen die /-ün/ behouden dan die het verliezen.

vooral bij dissyllabische plaatsnamen. *Halle* : Is de Hallese bevolking nu reeds zo verwend ... (DS 040870, 4). *Belle* : Uit de kleine Bellese teksten van Cornel ... (P.C. Paardekooper in *NTg.* LXII (1969), 3). *Herve* : Hervese kaas (VD 2688). *Veurne* : Veurnese kiezelsteentjes (DS 071070, 6). Schultink (1962, 280) : *Bonairese* en *Yorkshirese*. Het ziet ernaar uit dat dit type het andere gaat verdringen.

Na /-ül/ komt in de regel als inwonerssuffix /AAR/ voor. In enkele gevallen echter staat tussen de wortel en het suffix nog een /n/ : *Kasselnaar*, *Gistelnaar*, *Rijzelnaar* (1). /n/ kan ook tussen een wortel op /-ür/ en het suffix /AAR/ komen. Meestal treedt dan dissimilatie op : *Deventenaar* (Deventer), *Lossenaar* (Losser), *Werchtenaar* (Werchter).

Na wortels op vocaal die het suffix /ENAAR/ krijgen, bestaat de mogelijkheid /-ü/ van /ENAAR/ te laten wegvallen : *Breda(ë)naar*, *Venlo(ë)naar*, *Eeklo(ë)naar*, waarschijnlijk omdat een monosyllabische /ü/ na een heldere klinker de uitspraak een beetje hortend maakt, al is /-ü/ onmiddellijk na vocaal op zichzelf niet ongewoon : *Bredaër*, *Venloër*, *Osloër*, *Enschedeër*, *Syriër*, *Eekloënaar*.

De morf /MAN/.

Engelsman (Engeland), *Fransman* (Frankrijk), *Geldersman* (Gelderland), *Welsman* (Wales) worden gevormd door /MAN/ na het adjectief te voegen. Het meervoud is *Engelsen*, *Fransen*, *Geldersen* of *Gelderslui*, *Welsen*. Van Dale (1282) vermeldt dat in de schipperstaal de inwoners van Noorwegen en Zweden *Noormannen* plegen te heten, een woord dat vooral uit de geschiedenis van de Middeleeuwen bekend is (2).

(1) „Voor zover ik kan nagaan, zijn dit de enige drie gevallen waarin van Nederlandse plaatsnamen op -el inwonersnamen op -naar gevormd worden”. Van Nierop 2343 en 2344.

(2) Cf. het Zweeds : Norge — norrman — norsk. Sigurd 1965, 263.

De morf /IER/.

/IER/ komt nog slechts in *Arabier* voor : „eigenlijk *Arabiër*, maar op ongewone wijze uitgesproken met de klank van het achterv(oegsel) *-ier*, evenals *Batavier*” (WNT II, 576) (1).

„Naar analogie van andere volksnamen op *-ier* (verg. b.v. *Arabier* naast *Arabië*) werd gevormd *Batavier* naast *Batavië* ; mv. *Batavieren*, en vroeger ook *Bataviers*” (WNT II, 1068).

De morf /I/.

/I/ is een niet-Nederlands suffix dat enkel in Oosterse namen optreedt. *Israëli*, *Iraqi*, *Hindoestani*, *Pakistani*, *Bengali* zijn ongetwijfeld via het Engels, dat ze bij gebrek aan eigen vormen heeft aanvaard, tot ons gekomen. In tegenstelling tot het Engels dat ze als appellatief en adjectief gebruikt, worden ze in het Nederlands enkel als appellatief gebezigd. De frequentie van deze varianten van *Israëliër*, *Irakees*, *Hindoe(staner)*, *Pakistaan*, *Pakistaner*, *Bengalees* is erg laag (2).

De morf /LING/.

/LING/ is improductief bij toponiemen. Deze geografisch tot West-Vlaanderen beperkte morf komt zeer weinig voor : *Bruggeling* (Brugge), *Diksmuideling* (Diksmuide), *Ieperling* (Ieper). In recente formaties komt het dan ook niet

(1) In een lezenswaardige opmerking wordt de lange wordingsgeschiedenis van de naam van het volk geschetst en toegelicht met gedateerde voorbeelden : WNT II, 577.

(2) Prof. dr. G. Pollet van het Leuvense Instituut voor Oriëntalistiek was zo vriendelijk me mede te delen (op 15.12.70) dat de /i/ in de desbetreffende talen oorspronkelijk adjectieven vormt, maar dat die dan worden gesubstantiveerd tot inwonersnaam. De /i/ zou van Semitische oorsprong zijn. Zie ook Marchand 1969b. Cf. de substantivering van adjectieven in het Nederlands om vrouwelijke inwonersnamen en namen voor de taal te vormen (Van Loey 1964, 210).

meer voor : *Zeebruggenaar* (Zeebrugge). Wordt het dan nu ook *Groot-Bruggenaar* (Groot-Brugge)?

Andere morfen.

/AARD/ is een improductief suffix van Franse origine in *Span'jaard* (Spanje) en *Savooiaard'* (Savooie) : „bewoner van of iem. afkomstig uit Savooie ; inz. zulk een jongen die als schoorsteenveger, liedjeszanger, marmottejongen enz. rondzwerft : *de arme Savooiaard in het Noorden*” (VD 1739). Het tweede deel van die betekenisomschrijving wijst nog enigszins op het oorspronkelijk pejoratieve betekenisaspect van /AARD/ in deze namen. Duidelijk pejoratief en bewust gevormd in *Duitschaard* (WNT III 2, 3612).

Andere pejoratieve appellatieven afgeleid van toponiemen zijn : *Spanjool* (Spanje) ; *Fransoos* (Frankrijk), een minachtende benaming voor Fransman, die aan het Duits zou zijn ontleend (VD 563) ; *Franselaar* is een Zuidnederlandse aanduiding voor *Franskiljon* (VD 563).

Sommige inwonersnamen zijn erg afwijkend van de gebruikelijke patronen. Zo bijvoorbeeld *Vlaming* (Vlaanderen) (1). Daarnaast in het Zuidnederlands voor iemand uit een van de beide Vlaanderen : *Vlaanderaar*. *Vlaming* kan bij uitbreiding — zoals *Vlaanderen* trouwens — met betrekking tot het Nederlands sprekende gedeelte van België worden gebezigd.

Het germanisme *Vlaam* is me enkel uit religieuze liederen en uit Van Dale (2267) bekend.

4.1.3. *Adjectiefallomorfen*

De morf /ER/.

/ER/ is steeds een regionale of stilistische variant van

(1) De herkomst van het woord *Vlaming* werd door Dhondt & Gyseling 1948 onderzocht.

/s/. Het komt blijkbaar vooral in meer plechtige, archaïserende taal voor en in vaste verbindingen die een specialiteit van de plaats of streek aanduiden. In dat geval wordt de betekenis vaak gegeneraliseerd en kan het adjectief — in de vaste verbinding — worden gebruikt voor produkten die niet meer uit de plaats door het grondwoord aangeduid, afkomstig zijn (cf. p. 187 e.v.).

Enkele voorbeelden : *Groninger koek* ; *Groninger kroon*, fraai gekleurde tafelappel ; *Groninger richting, leer*, richting op religieus, theologisch en kerkelijk terrein, sedert 1831 aan de universiteit van Groningen gevolgd door de hoogleraren P. Hofstede de Groot, J. G. Pareau en J. I. van Oordt (VD 721). Buiten vaste verbindingen als *Neurenberger speelgoed* is het adjectief meest *Neurenbergs* (VD 1270). „*Wener* : II bn. uit, van Wenen (in bep. verb. : verder *Weens*) : *Wener artikelen* ; *Wener worst* ; *het Wener Congres* ; *Wener stalen* ; — *Wener vloer* (ook aaneen), (timm.) vloer, waar de vloerstroken met de uiteinden op de balken rusten ; — *Wener wit*, gemalen krijt” (VD 2367). Aan het Hoogduits ontleend : „*Wiener Schnitzel*, vleesgerecht van gebraden kalfslappen met geraspte beschuit en citroen ; *Wiener melange*, koffie verkeerd met slagroom” (VD 2380).

Frequent is het gebruik ook in geografische aanduidingen zoals straatnamen, pleinen die meestal leiden naar de plaats waarnaar ze genoemd zijn : *de Maastrichterstraat*, *de Warmonderweg*, *de Luikersteenweg*.

Wat de geografische verspreiding betreft : „Het achtervoegsel *-s* is het algemeenst, zo wat geografische verbreding als gebruik betreft ; daarnaast komt, vooral in het N. en het O. van het taalgebied *-er* voor” (1).

(1) Leenen 1946, 53-54. Cf. ook Van Loey 1943, 280-281 ; 289 ; 293. /ER/ is volgens Gysseling (1964-65, 317) ouder dan /S/ : „Van een aardrijkskundige naam kon ook een adjectief op *-isk*

Zoals gezegd, is /ER/ steeds een variant van /s/. Dat betekent dat aan een adjectief op /ER/ in het Nederlands steeds een adjectief op /s/ beantwoordt, maar niet steeds vice versa. /ER/ en /ISCH/ zijn wel complementair gedistribueerd.

/ER/ blijkt over het algemeen niet na concatenatoren voor te komen. Slechts enkele adjectieven die met een concatenator voorkomen, krijgen naast /s/ of /ISCH/ ook /ER/ : *Bolognezer* naast *Bolognees*, *Damascener* naast *Damasceens*, *Maltezer* naast *Maltezig* en *Maltees*, *Kretenzer* naast *Kretenzig*, *Cluniacener* naast *Cluniacenzig*. Hoogduitse invloed is niet uitgesloten (1).

Het niet voorkomen van /ER/ na concatenatoren impliceert meteen dat /ER/ bij een groot aantal vreemde toponiemen niet kan worden gebruikt. Het frequentst is het suffix dan ook bij Nederlandse en Duitse namen en speciaal bij gemeentenamen. Het is niet mogelijk sluitende distributieregels op te stellen, maar enkele indicaties zijn wel te geven : /ER/ komt voor bij toponiemen met wortel op /-dam, -berg, -burg, -wijk, -em, -um, -s, -st, -ing/. Die hebben trouwens ook een appellatief op /ER/. Verder bij overwegend monosyllabische namen of bij dissyllabische met /ü(n)/ als tweede lettergreep. Een paar voorbeelden : *Edammer* (Edam), *Tilburger* (Tilburg), *Harderwijker* (Harderwijk), *Haarlemmer* (Haarlem), *Boedapester* (Boedapest), *Asser* (Assen), *Groninger* (Groningen), *Luiker* (Luik), *Eder* (Ede), *Emders* (Emden).

(thans Nederlands -s) afgeleid worden. Oorspronkelijk zal dit adjectief wel niet opgetreden zijn in aardrijkskundige samenstellingen". Zie ook Van Loey 1964, 210.

(1) Het Hoogduits blijkt gemakkelijker dan het Nederlands /ER/ (appellatief- en adjectiefsuffix) na de concatenator te voegen : *Genueser* (Genua), *Amerikaner* (Amerika), *Brasilianer* (Brasilië).

De morf /ISCH/.

/ISCH/ is in het Nederlands de enige fonologisch gerepresenteerde morf na de concatenatoren /IET, OOT, IOOT, AAT, IAAT, ASK/. Na /ENZ/ komt ook /ER/ wel eens voor : *Cluniacenser, Kretenser* naast *Cluniacenzisch, Kretenzisch*. Alleen bij *Malta* gebruikt men na de concatenator /EEZ/ ook /ISCH/ en /ER/, elders is het altijd /s/. Die drie uitzonderingen niet te na gesproken, is de distributie van /s, ISCH, ER/ morfologisch bepaald na concatenatoren (1). Minder duidelijk is de distributie waar geen concatenatoren fungeren. Het is me niet gelukt daarvoor afdoende fonologische condities te vinden.

Het paradigma waarin /ISCH/ optreedt, geeft wel aanduidingen. Zo blijkt een adjectief op /ISCH/ nagenoeg steeds te corresponderen met een inwonersnaam op /ER/ of /IËR/ behalve in de types *België* en *Rusland* : bijvoorbeeld *Syrisch* (Syriër). Een adjectief op /ISCH/ komt voor bij toponiemen op /IË/ behalve na sommige wortels op /-aan, -een/ (2). *Batavië* en *Scandinavië* laten zowel /ISCH/ als /s/ toe. Bijvoorbeeld : *Libisch* (Libië), *Tasmaans* (Tasmanië), *Roemeens* (Roemenië).

Verder heeft het adjectiefsuffix de vorm /ISCH/ bij toponiemen op /ICA, OS/ en bij toponiemen met wortel op /-nj/ (gespeld <gn>) en bij enkele namen van archipels met wortel op /d/ : *Arctisch* (Arctica), *Lemnisch* (Lemnos), *Bourgognisch* (Bourgogne), *Bermudisch* (Bermuden). Bij al die namen — en dat zijn er buiten die op /IË/ niet zo veel — prevaleert /ISCH/.

Het komt ook in paradigma's voor waar een ander suf-

(1) Van de 7 concatenatoren die het suffix /ISCH/ hebben eindigen er 5 op een /t/, terwijl geen enkele concatenator die met /S/ wordt gesuffigeerd op een /t/ eindigt.

(2) Wegens de fonologische vorm die dezelfde is als die van de concatenatoren waarna /ISCH/ evenmin mogelijk is?

fix het overwicht heeft. Bijvoorbeeld in het paradigma van het suffix /LAND/ : *Russisch* (Rusland), *Estisch* (Estland). De verklaring voor /ISCH/ in een paradigma dat overwegend /s/ als adjectiefsuffix heeft, kan worden gezocht in de fonologische vorm van de wortel die adjectivering met /s/ minder aangewezen maakt, hoewel niet per se onmogelijk : /RUS/, /ĒST/ (1).

Ook andere landnamen op /LAND/ aarzelen tussen /s/ en /ISCH/ : *Somalisch* kan zowel een afleiding van *Somalië* als van *Somaliland* zijn. Als afleiding van *Somalië* sluit het aan bij de overgrote meerderheid van /tĕ/-afleidingen : /ĪĒ, ĪĒR, ISCH/. Als adjectief bij *Somaliland* is het een uitzondering bij de /LAND/-namen. *Nyassisch* „van, uit, betreffende Nyassaland” heb ik alleen in Van Dale (1286) aangetroffen. *Nyassaland* of *Nyassaas*, die beide door Gabriël (1965, 121) als *Njassaland* of *Njassaas* worden vermeld, zouden beter in het systeem passen. *Lettisch* staat naast *Lets* en *Letlands*. Duitse invloed lijkt niet uitgesloten.

De fonologische structuur kan de vorm met /ISCH/ hebben bepaald in : *Elzassisch* (Elzas), *Paltsisch* (Palts), *Efezisch* (Efeze), *Milezisch* (Milete), *Kaukasisch* (Kaukasus), *Locrisch* (Locris), *Phocisch* (Phocis) : allen met wortel op /-s, -z/ en bij *Egyptisch* (Egypte) en *Corinthisch* (Corinthe) met wortel op /-t/.

Ten slotte verschijnt /ISCH/ in *Koerdisch* (Koerdistan), *Sumerisch* (Sumer), *Babylonisch* (Babylon), *Calydonisch* (Calydon), *Cythereisch* (Cythera), *Iranisch* (Iran) en naast /s/ in *Tsjadisch* (Tsjaad). Hier zouden eveneens *Kempisch* (Kempen) en *Ronsisch* (Ronse) en dergelijke horen. Het eigenaardige hierbij is dat alleen bij *Egyptisch* en *Kempisch* en consoorten, geen appellatief op /ĒR, ĪĒR, Ø/ voorkomt, maar op /ENAAR/.

(1) Vergelijk met de voorkeur voor /ĒR/ na wortels op /-s, -st/ : *Aalsters*, *Diesters*, *Zeister*.

De morf /s/.

/s/ staat na de concatenatoren /AAN, IAAAN, EEZ, IJN, EEN, OOL, AAL, EEK, IAAK/. Op de bij /ISCH/ en /ER/ vermelde uitzonderingen na is de distributie van de drie adjectiefallomorfen na concatenatoren morfologisch bepaald en complementair.

Zonder concatenator komt /s/ bij toponiemen op /LJE, JE, A/ voor : *Hongaars* (Hongarije), *Gascons* (Gascogne), *Zambiaas* (Zambia). En verder bij alle toponiemen, behalve bij de bij /ISCH/ en /ER/ genoemde. Dat is bij /STAAN/ behalve *Koerdistan* : *Pakistaans* (Pakistan); bij /EN, E/ behalve bij de onder /ISCH/ genoemde archipels en gemeenten : *Zweeds* (Zweden); bij Nederlandse en Vlaamse plaatsnamen op /EN/ en /E/ : *Brugs* (Brugge), *Mechels* (Mechelen); bij toponiemen op \emptyset waaronder die met wortel op /-land/, behalve de onder /ISCH/ genoemde : *Hollands* (Holland); bij de toponiemen op /IË/ waarvan de wortel op /-aan, -een/ eindigt en ook bij *Batavië* en *Scandinavië* : *Germaans* (Germanië), *Roemeens* (Roemenië).

Een blik op de concatenatoren met /s/ en de toponiemsuffixen die in hun paradigma /s/ hebben, toont overduidelijk aan dat de meeste toponiemen in het Nederlands een adjectief op /s/ krijgen, behalve de relatief grote en produktieve groep met het toponiemsuffix /IË/ : zij suffigeert met /ISCH/.

Na de concatenator /EEZ/ verschijnt de adjectiefs-/s/ niet in het fonetisch en grafisch beeld wegens de fonologische structuur van de concatenator. Vergelijk : *Parijse mode*, *Chinese meisjes*.

4.1.4. Concatenatoren

De concatenatoren /AAN/ en /IAAN/.

/AAN/ en /IAAN/ zijn complementair gedistribueerd,

meestal op duidelijk fonologische basis (1). Ze zijn allebei produktief.

De concatenator /AAN/ komt hoofdzakelijk voor bij wortels op consonant (vooral op /-ik/) gevolgd door het suffix /A/ : *Amerikaan* (Amerika), *Biafraan* (Biafra). Eveneens bij wortels op /-ik/ plus het suffix /o/ : *Mexicaan* (Mexico). Verder bij wortels op /-i/ : *Hawaïaan* (Hawaï), *Pompejaan* (Pompeï). In namen van plaatsen uit de Oudheid : *Trojaan* (Troje), *Thebaan* (Thebe), *Syracusaan* (Syracuse), *Tolosaan* (Toulouse, lat. Tolosa), *Marseillaan* (Marseille, lat. Massilia), *Napolitaan* (Napels, lat. Neapolis, ital. Napoli), *Tripolitaan* (Tripoli of Tripolis).

Een paar Zuid-Westvlaamse gemeentenamen vormen afleidingen met /AAN/ : *Deerlijkaan* (Deerlijk), *Harelbekaan* (Harelbeke), *Kortrijkzaan* (Kortrijk), *Wervikaan* (Wervik). Van Dale (1023) vermeldt *Kortrijkzaan* naast *Kortrijkenaar*. *Kortrijkenaar* wint duidelijk terrein (2). In dat verband is de volgende zin instructief : „Als echte Kortrijkenaar had hij eveneens zijn vlaamsvoelend en medelievend hart meegedragen ...” [sic] (DS 211270). Hieruit kan men besluiten dat er geen semantisch verschil tussen beide vormen bestaat, maar wel een socio-grafisch : *Kortrijkzaan* is de vorm voor ingewijden ; wie het woord niet kent of niet geleerd heeft, zegt spontaan *Kortrijkenaar* of *Kortrijker* (3).

(1) Reeds in het Latijn : „The suffix *-anus* has its origin in the addition of *-nus* (which is common to the Indo-European languages) to *-a* stems. Thus *Romā-nus*, *Spartā-nus*. *-ianus* has its origin in such words as *Octavia-nus* from *gens Octavia*. This was applied to all gentile names in *-ius* [...]. It was applied also to other stems, being generally preferred to *-anus* as more euphonius”. Chapman 1939, 61-62.

(2) Debrabandere 1963, 77 en 1964-65, 312-313. De /z/ in *Kortrijkzaan* is een relict van de /s/ in het Franse *Courtraisien*. Al deze vormen zijn trouwens aan het Frans ontleend en daarna vernederlandst.

(3) Debrabandere 1964-65, 313.

Debrabandere heeft de Franse herkomst van *Kortrijkzaan* aangetoond (1).

Hetzelfde geldt allicht voor de eveneens in de buurt van de Franse grens gelegen gemeenten *Harelbeke*, *Deerlijk* en *Wervik*: „De kandidaat van de meerderheid was de UDF'er Pannecouque, wiens Nederlandstalige kennis [sic], ofschoon hij van Wervikaanse afkomst moet zijn, inderdaad om bij te huilen is” (DS 180171, 4). Gabriël (1965, 186 ; 69) vermeldt naast *Wervikenaar* en *Harelbekenaar Wervikaan* en *Harelbekaan*: „gewestelijk, volkstaal, Franslievend”.

Zopas is erop gewezen dat /AAN/ frequent voorkomt na wortels op /-ik/. Het valt op dat dat ook geldt voor drie van de vier gemeentenamen hier: in de streek van Kortrijk waar de vormen *Kortrijkzaan*, *Deerlijkaan* en *Wervikaan* inheems zijn, zegt men immers [kortrik, de.rlik, wervik] (2).

De vraag blijft open waarom /AAN/ niet wordt aangetroffen bij *Doornik* (Fr. Tournai), *Zinnik* (Fr. Soignies), enzovoort, en hoe men dat kan verklaren. De reden is misschien dat deze gemeenten in het Waalse landsgedeelte van België liggen zodat er geen interferentie van het dialectsysteem en het ABN-systeem mogelijk is. Trouwens waarom gebruikt men als adjectief bij *Kortrijk* en *Kortrijkzaan* *Kortrijks*, bij *Wervik* en *Wervikaan* *Wervikaans*?

In het ABN-systeem kunnen *Kortrijkenaar*, *Deerlijkenaar*, *Harelbekenaar* en *Wervikenaar* volgens grammaticale, *Kortrijkzaan*, *Deerlijkaan*, *Harelbekaan* en *Wervikaan* enkel volgens lexicale regels worden beschreven.

De distributie van /IAAN/ loopt met die van de toponiemsuffixen /IA, IUS/ parallel. Als het toponiemsuffix een

(1) Debrabandere 1963, 76-80. Reactie daarop van Leenen 1963, 104-105 en Leenen 1964-65, 319-320.

(2) /-ik/ is niet het Latijnse /-ic/ zoals in *Afrika*, Fr. *Afrique*. *Kortrijk* luidt in het Latijn *Cortoriacum*, Fr. *Courtrai*.

/i/ heeft, dan heeft de concatenator in de regel ook een /i/ : /IAAN/ : *Zambiaan* (Zambia), *Mauritiaan* (Mauritius). Ook bij enkele landnamen op /IË/, meestal voorafgegaan door een wortel op /-l/ : *Boliviaan* (Bolivië, Bolivia), *Braziliaan* (Brazilië), *Castiliaan* (Castilië), *Italiaan* (Italië), *Siciliaan* (Sicilië), *Venetiaan* (Venetië).

Bij namen met wortel op /-ador/ : *Ecuadoriaan* (Ecuador). Bovendien in : *Laotiaan* (Laos), *Peruviaan* (Peru), *Bonairiaan* (Bonaire), *Antilliaan* (Antillen), *Bermudiaan* (Bermuden), *Hebridiaan* (Hebriden). In tegenstelling tot de toponiemen op /IË, IA, IUS/ wordt de concatenator /IAAN/ in die voorbeelden niet door een toponiemsuffix dat /i/ bevat, gemotiveerd. Het is niet onwaarschijnlijk dat /IAAN/ hier om eufonische redenen boven /AAN/ wordt verkozen.

Een vergelijking van de frequentie van /AAN, IAAN/ bij toponiemen en antroponiemen leert dat /AAN/ het frequentst voorkomt bij de eerste en /IAAN/ bij de laatste : de produktiviteit van /IAAN/ kent daar bijna geen grenzen. Welluidendheid schijnt de doorslag te geven bij de keuze.

De concatenator /EEZ/.

De concatenator /EEZ/ is een lexicologisch bepaalde allomorf van /AAN, IAAN/, hoewel fonologische kenmerken wel eens meespelen bij de keuze. Hij is produktief.

Zo treft men /EEZ/ aan bij toponiemen met een wortel op *vocaal + sonoor* (+ *consonant*). Een wortel die fonologisch zo gestructureerd is, komt echter ook met de concatenator /AAN/ of zonder concatenator voor : daarom is de distributie van /EEZ/ lexicologisch bepaald. Hij is vooral frequent bij Italiaanse gemeentenamen en bij landnamen in het Verre Oosten en in Afrika.

Bij toponiemen op /A/ : *Chinees* (China), *Angolees*

(Angola), *Veronees* (Verona); maar *Birmaan* (Birma). Bij toponiemen op \emptyset : *Siamees* (Siam), *Timorees* (Timor), *Milanees* (Milaan); maar *Tibetaan* (Tibet). Bij toponiemen met wortelalternantie: *Kongolees* (Kongo), *Togolees* (Togo), *Balinees* (Bali), *Malinees* (Mali), *Goanees* (Goa), *Menadonees* (Menado), *Bordelees* (Bordeaux). Hieruit blijkt overduidelijk dat voor suffigering met /EEZ/ een sonoor gewenst is want hij wordt juist in de afleiding met /EEZ/ ingevoerd.

Verder bij *Albanees* (Albanië), *Libanees* (Libanon), *Hondurees* (Honduras), *Boeroendees* (Boeroendi).

Zonder de gebruikelijke fonologische vorm (vocaal + sonoor (+ consonant)): *Irakees* (Irak), *Canadees* (Canada), *Portugees* (Portugal), *Genues* (Genua). Op die vormen zijn we reeds eerder (p. 118-120) ingegaan.

De concatenator /IET/.

De concatenator /IET/, die van Griekse herkomst is, komt vooral bij bijbelse namen, dit zijn namen van plaatsen uit het Midden en Nabije Oosten, voor. Kenmerkend voor die namen is dat de meeste een wortel op een sonoor hebben: *Edomiet* (Edom), *Israëliet* (Israël).

Buiten de sfeer van de bijbelse wereld wordt /IET/ gemakkelijk als erg vreemd ervaren, zeker als er ook vormen zonder concatenator naast staan: *Moskouer* — *Moskoviet* (Moskou). Het meest karakteristieke, aparte, is *Moskoviet*. Dat blijkt nog duidelijker uit het adjectief *Moskovitisch*.

Bepaald verrassend is het appellatief bij *Addis-Abeba*, dat volgens Gabriël (1965, 4) *Addis-Abebiet* luidt. De personen die ik naar de inwonersnaam bij Addis-Abeba vroeg, antwoorden *Addis-Abebaër* of bleven — meestal — het antwoord schuldig. De meesten waren geamuseerd als ze vernamen dat het *Addis-Abebiëten* waren.

/IET/ is niet meer produktief bij geografische namen en

doet archaisch aan (vergelijk : *Israëliet* met *Israëliër*, *Israëli*). De concatenator treedt gemakkelijker op bij persoonsnamen : *Moabiet* (Moab), *Hussiet* (Hus), *Jacobiet* (Jacobus II van Engeland) en duidt dan de volgelingen van de door de persoonsnaam genoemde persoon aan. Hij heeft altijd een wat pejoratieve betekenis.

De concatenatoren /OOT/ en /IOOT/.

/OOT/ en /IOOT/ komen niet zo dikwijls voor. Hun distributie ten opzichte van de andere concatenatoren is lexicologisch bepaald. De keuze tussen beide berust op fonologische gronden : /IOOT/ wordt gebruikt als de wortel op /-(i) + cc/ eindigt : *Cyprioot* (Cyprus), *Korfoot* (Korfoe), *Smyrnioot* (Smyrna). /i/ komt niet voor als de wortel op /i + c/ eindigt : *Epiroot* (Epirus), *Kaïroot* (Kaïro). Het type is improductief (1).

De concatenatoren /AAT/ en /IAAT/.

Eveneens niet productief zijn /AAT, IAAT/ die onderling fonologisch zijn gedistribueerd : /IAAT/ treedt parallel met het toponiemsuffix /IË/ op : *Aziaat* (Azië). /AAT/ vindt men slechts in *Elzaat* (Elzas) en *Auvergnaat* (Auvergne) zonder /i/ in het toponiem (2).

De concatenator /EEN/.

/EEN/ is een improductieve concatenator met een distributie die niet erg duidelijk is. Hij komt zowel bij landnamen (Chili, Hellas, Honduras, Nicaragua, El Salvador) als bij gemeentenamen (Caracas, Damascus, Lima, Madrid,

(1) Ook in het Grieks was /OOT/ slechts beperkt productief. Zie Chapman 1939, 84.

(2) Dat de „goede” benaming *Elzaat* gaandeweg door de „bastardvorm” *Elzasser* wordt verdrongen (Moortgat 1925, 149), is volgens Peeters (1934, 150) een bedenkfel van Moortgat.

Nazaret, Pergamon) voor. Dat zijn enerzijds bijbels-Griekse namen, anderzijds Spaanse.

In *Ardeens*, het in Vlaanderen gebruikelijke adjectief bij *Ardennen*, moeten we niet de concatenator /EEN/ zien, maar eerder een „dialectische vorm van het bedoelde bnw. : in enkele gewesten zegt men nl. *Ardene(n)* voor *Ardennen*” (Peeters 1934, 34). De vorm *Ardeens* werd blijkbaar veralgemeend en overgenomen door degenen die als eigenaam steeds *Ardennen* zeggen.

De concatenatoren /IJN/ en /IN/.

Slechts één concatenator treedt ook in toponiemen, en alleen in toponiemen, op : /IN/ (1). Hij verbindt de wortel met de suffixen /A, US, IË, ES/. Het betreft meestal klassieke of op klassieke basis gevormde namen, vaak met wortel op /-s, -t/. Bijvoorbeeld : *Palatinus*, *Abessinië*.

Het adjectief en de inwonersnaam worden met de concatenator /IJN/, die in complementaire distributie met /IN/ staat, gevormd. /IJN/ komt inderdaad slechts voor /Ø/ en /s/ voor. Indien het toponiemsuffix /US/ wegvalt en de concatenator /IN/ daardoor onmiddellijk voor het toponiemallomorf /Ø/ komt te staan, wordt /IN/ door /IJN/ vervangen : *Palatijn* (*Palatinus*), *Aventijn* (*Aventinus*).

De concatenator /IJN/ is echter ruimer verspreid dan enkel als allomorf van /IN/. Hij komt ook bij een aantal klassieke of naar klassiek model gevormde toponiemen voor die — tenzij ze analogisch zijn gevormd — reeds lang in het Nederlands in gebruik zijn (blijkens de dif-

(1) Ook Sigurd (1965, 246) beschouwt /IN/ als een verbindingsmorfeem (in het Zweeds). Ook het alleen in *Britannië* optredende vormmoment /ann/ is voor hem een „inskottsmorfem”. Wortelalternantie is mijns inziens echter meer aangewezen om het invoeren van een idiosyncratische concatenator te vermijden.

tongering van /IN/ tot /IJN/). Van alle concatenatoren is /IJN/ dan ook de meest Nederlandse (1).

Andere concatenatoren.

De concatenatoren /AAL, ASK, EEK, ENZ, IAAK, OOL/ komen zelden voor. Zij zijn improductief.

/ASK/ komt als element van de wortel in *Madagascar* voor en als concatenator bij *Bergamo* (Bergamask) en *Monaco* (Monegask). *Madagas* en *Madagassisch* zijn ofwel als gecontamineerde vormen van *Madagask(isch)* en *Malagas(sisch)* van *Malagassië*, de officiële naam van de staat, te beschouwen, ofwel als wortelvariant van /MADAGASK/.

/AAL/ vindt men nog in *Provençaal* (Provence).

/EEK/ in *Yucateek* (Yucatan) en *Guatemalteek* (Guatemala).

/ENZ/ in *Kretenser* (Kreta) en *Cluniacenser* (Cluny) en *Cistercienser* (Cistercium) komt te weinig voor om er iets zinnigs over te zeggen, behalve dat het appellatiefsuffix /ER/ is (2).

/IAAK/, dat in *Cluniacenser* als element van de wortel voorkomt, treedt als concatenator op in *Cytheriaak* (Cythera).

(1) Uit de geschiedenis van het Nederlands weten we dat /i/ werd gediftongeed tot /ei/, gespeld <ij>, behalve voor /r/. Bijvoorbeeld: *Palatinus* — *Palatijn*. De meeste toponiemen werden echter niet gediftongeed, enerzijds wellicht omdat ze na de diftongeringperiode werden gesmeed (Van Loey 1964, 92), anderzijds ongetwijfeld wegens hun marginaal karakter in de taal. Het is immers genoegzaam bekend dat eigennamen de neiging hebben zich aan de normale taalontwikkelingen te onttrekken.

Namen van landen en gemeenten hebben bovendien een internationaal karakter, een reden te meer om ze zo weinig mogelijk te veranderen. De taal springt evenwel veel vrijer met de afleidingen bij toponiemen om zodat daar wel diftongering optreedt.

Bij jongere formaties, gevormd nadat de diftongeringperiode voorbij was, dient men aan analogie te denken.

(2) Hetzelfde schijnt voor het Zweeds te gelden, waar /ENZ/ eveneens als „infix” optreedt, maar met een grotere frequentie dan in het Nederlands: Sigurd 1965, 246.

/ool/ in *Cevennool* (Cevennen) en *Spanjool* (Spanje). De oorspronkelijke minachting voor wat of wie uit genoemde streken afkomstig was, bleef in *Spanjool* behouden. De neutrale aanduiding voor een inwoner van Spanje is *Spanjaard*, oorspronkelijk eveneens met pejoratieve betekenis (cf. p. 168). *Spanjool* is een affectieve variant. Hetzelfde geldt allicht voor *Cevennool* (affectief) tegenover neutraal *Cevenner*. De pejoratieve connotaties van de suffixen bij *Spanje* houden waarschijnlijk verband met de Nederlands-Spaanse relatie vroeger.

4.1.5. *Besluit*

De distributie van de toponiem-, adjectief- en inwoners-suffixen en van de concatenatoren kan door verschillende factoren worden bepaald : op het segmentele vlak door de fonologische vorm zowel van de wortel als van het suffix en de concatenator, door de correspondentie tussen toponiemsuffix, inwonerssuffix en adjectiefsuffix, door het accent ; eufonie en duidelijkheid, gebruik en analogie spelen eveneens een rol.

De fonologische vorm van de wortel kan bepaalde suffixen uitsluiten. Suffixen of concatenatoren die dezelfde fonologische vorm als het laatste deel van de wortel hebben, worden vermeden : **Tunees-ees*, **Tasmaan-aan*, **Deventer-er*. Het adjectief *Deventer*, een haplografische en haplografische vereenvoudiging van **Deventer-er*, komt wel voor. De laatste wortelsyllabe, /-er/, vervult tevens de functie van adjectiefsuffix. Het adjectiefsuffix /s/ treedt regelmatig op na wortels op /-s/ ; maar indien die door /-ü(n)/ worden gevolgd, blijft /-ü(n)/ : *Parijs-s* (Parijse mode), *Vaals-s* (Vaalse jongens), *Asse-s* (het Assese karnaval), *Assen-s* (de Assense burgemeester). Toch ook : *Tems-s* (de Temse sporthal).

Anderzijds conditioneert de foneemstructuur van de wortel soms de vorm van het suffix of de concatenator. Zo krijgen landnamen en zelfs een paar Vlaamse plaatsnamen met wortel op /-ik/ de concatenator /AAN/ : *Amerikaan, Jamaicaan, Wervikaan*. Vlaamse en Nederlandse plaatsnamen met wortel op /-ül, -ür, -ün/ hebben /AAR/ als inwonerssuffix en /s/, soms naast /ER/, als adjectiefsuffix. De concatenator /EEZ/ komt op enkele uitzonderingen na steeds na wortels op vocaal plus sonoor (plus consonant) voor : *Chinees, Katangees, Kongolees, Siamees*.

De keuze van de concatenator determineert meteen de vorm van het adjectiefsuffix : /s/ na /AAN, IAAN, EEZ, EEN, IJN, OOL, EEK, IAAK/, /ISCH/ na /IET, OOT, IOOT, AAT, IAAT, ENZ, ASK/.

De distributie van inwoners- en adjectiefsuffixen en van concatenatoren kan ook mee door de vorm van het toponiemsuffix worden bepaald. Er bestaat, met andere woorden, een correspondentie tussen het toponiemsuffix en de derivatiesuffixen. Produktieve correspondenties zijn :

Toponiem-suffix	Concatenator	Inwoners-suffix	Adjectie-suffix
a	aan	Ø	s
ia	iaan	Ø	s
ië	—	iër	isch
ø	—	er	s

Het accent speelt een minder belangrijke rol dan men op het eerste gezicht zou denken.

De keuze /ER, ENAAR/ in Nederlandse plaatsnamen is geen kwestie van accent (cf. p. 162 e.v.); die tussen /ER, AAR/ houdt met de regel dat opeenvolgingen van onbe-

klemtoonde syllaben van de vorm /-ülür, -ürür, -ünün/ worden vermeden, verband : **Brussel-er*, **Deventer-er*, **Lewven-er*.

Nederlandse plaatsnamen hebben meestal een initiaal of een finaal accent. Voorbeelden van plaatsnamen met een geaccentueerde niet-initiale (ante)penultima zijn weinig talrijk : *Boortmeer'beek*, *Oostduin'kerke* (cf. p. 163).

Finaal accent hebben onder andere Nederlandse en Vlaamse plaatsnamen met wortel op (1) :

-berg	Kortenberg (?), Soesterberg.
-bos	's Hertogenbosch, Kattenbos.
-broek	Messelbroek (?), Oldebroek.
-brug	Glanerbrug, Schagerbrug.
-dam	Amsterdam, Edam.
-ende	Oostende, Westende.
-leeuw	Denderleeuw, Zoutleeuw.
-meer	Sappemeer, Zoetermeer.
-muiden	Genemuiden, IJmuiden.
-sluis	Nieuwersluis, Oudesluis.
-veen	Amstelveen, Hogeveen.
-wolde	Finsterwolde, Paterswolde.
-woude	Hazerswoude, Schellingwoude.
Sint-X'	Sint-Joris-Weert, Sint-Pieters-Leeuw.

Suffigering met /AAR, ENAAR, ER/ en met /s, ER/ brengt geen verandering in de accentuering.

Bij vreemde toponiemen ligt het accent steeds op de wortel, behalve bij die met /IJE/ : *Hongarij'e*, *Mantsjoe-rij'e*, *Turkij'e*. De toponiemsuffixen /IA, IË/, het inwoners-suffix /IËR/ en het adjectiefsuffix /ISCH/ vereisen het accent op de voorafgaande syllabe, dit is op de laatste syllabe

(1) Voorbeelden van Heidebuchel & Van Weverberg 1971, 89-90 en van Posthumus Meyer 1967, 82. Kunnen *Kortenberg* en *Messelbroek* ook geen initiaal accent krijgen en is dat niet gewoner?

van de wortel : *Boli'via*, *Nige'ria*, *Roeme'nië*, *Senegam'bië* ; *Peloponne'siër*, *Spora'diër* ; *Ethio'pisch*, *Egyp'tisch*. Accentverschuiving treedt hierbij niet op : alle toponiemen die met /IËR, ISCH/ worden gesuffigeerd, dragen altijd het accent op de laatste syllabe van de wortel. Slechts die met wortel op /-on/ schijnen zich daaraan te onttrekken : *Ba'bylon*, *Ca'lydon*, *Pli'xion* (een fictieve naam). Bij *Ambon*, *Aragon*, *Asuncion*, *Ceylon*, *Gabon*, *Saïgon* waar het accent volgens Gabriël (1965) wisselt, komen geen afleidingen met /IËR, ISCH/ voor, wel met /ER, s/ en /EEZ/.

Alle concatenatoren krijgen het hoofdaccent (op de laatste syllabe zo ze disyllabisch zijn) : *Amerikaan'*, *Nigeriaan'*, *Viëtnamees'*, *Chileen'*, *Argentijn'*, *Cevennool'*, *Provençaal'*, *Yucateek'*, *Cytheriaak'*, *Jemeniet'*, *Epiroot'*, *Cyprioot'*, *Auvergnaat'*, *Aziaat'*, *Kretens'*, *Bergamask'*.

Het accent verschuift van de wortel naar de concatenator. Bij de toponiemen op /IJE/ doet zich het omgekeerde voor omdat het inwoners- en adjectiefsuffix niet-syllabisch zijn : het accent verschuift van het toponiemsuffix naar de ultima van de wortel in de afleidingen : *Hongarij'e* — *Hongaar'*.

Afleiding met een concatenator of een suffix dat op het accent invloed heeft, leidt tot een veranderende prominentieverhouding van grondwoord versus afgeleid woord. Immers, indien het suffix of de concatenator het hoofdaccent krijgt, wordt de prominente syllabe van de wortel automatisch afgezwakt en haar vocaal verkort (reductie).

Eufonie en een streven naar duidelijkheid spelen eveneens een rol, ook al kan die niet duidelijk worden bepaald. Vandaar dat afleidingen van lange (waar ligt de grens?) namen vaak papieren vormen zijn en erg gekunsteld aandoen : *Wulveringemnaar*, *Vliermaalrotenaar*, *Heist-op-den-Bergenaar*. Soms worden lange samengestelde namen verkort : *Paulownaër* (Anna-Paulowna), *Latems* (St.-Martens-

Latem); meestal heeft dat homonymie tot gevolg : *Petegems* (Petegem-aan-de-Schelde, Petegem-aan-de-Leie), *Kapellenaar* (Kapellen, Sint-Jacobs-Kapelle, Sint-Pieters-Kapelle, Sint-Ulriks-Kapelle).

De verhouding *Bevers/Beverens* en de adjectieven bij *Asse*, *Epe*, *Eke* en dergelijke werden boven reeds besproken (p. 101-102 ; 165).

Als afleidingen stroef of onwelluidend klinken, wordt meestal een omschrijving gebruikt : de inwoners van —, (die) van —.

Ten slotte bepaalt het gebruik en de analogie met reeds bestaande vormen mee of een bepaalde afleiding wordt gehonoreerd of niet. Vele vreemde toponiemen worden met hun afleidingen overgenomen. Naarmate zij vaker worden gebruikt, wordt hun klankvorm ons meer vertrouwd, minder vreemd.

Aanduidingen voor de vorming van afleidingen bestrijken slechts een beperkt aantal gevallen. Zo is het te verklaren dat bij nieuwe toponiemen kan worden gearzeld tussen verschillende vormen. Het meest frappante, recente voorbeeld hiervan is *Zaire* (1).

Toen president Moboetoe eind oktober 1971 de naam *Kongo* door *Zaire* verving (Zairerepubliek, Zaireestroom), werd er in het actualiteitsmagazine van BRT-1 (Actueel 271071, 19 u) over „de republiek der Zairen” gesproken. Die vorm van de inwonersnaam heb ik sindsdien niet meer gehoord ; ook het ermee corresponderende adjectief *Zairs* komt blijkbaar niet voor. Het ziet ernaar uit dat we zullen moeten kiezen tussen *Zairiaan*, *Zairaans* en *Zairees* als inwonersnaam en *Zairiaans*, *Zairaans* en *Zairees* als adjectief.

Voorbeelden : „Generaal Joseph-Desiré Moboetoe, de

(1) Cf. Smedts 1973.

Zaïriaanse president, beweert dat de westerse voornamen geen zin meer hebben in zijn land en dat het noodzakelijk is voor de terugkeer naar de authenticiteit dat weer de Afrikaanse voornamen gebruikt worden" (GvA 110172, 5). „De Zaïraanse bank ..." (BRT, TV-journaal 140172). De jongste vorm is *Zaïrees* : „Zaïrese kerk in kritieke situatie" (Kop DS 180272, 4) en „... zo wordt omgeroepen door de Zaïrese radio" (BRT, TV-journaal 190272).

Zaïre voldoet aan de foneemstructuur om /EEZ/ te krijgen. Het past minder goed in type VI en VII omdat er geen analoge vormen zijn. Er is tussen voornoemde vormen geen betekenisverschil aan te wijzen : het zijn vrije varianten van elkaar.

4.2. Formele en semantische dubbelvormen

4.2.1. *Synonymie*

Het is niet altijd zo dat formele varianten ook vrije varianten zijn. Dubbelvormen — en dat zijn er nogal wat zoals uit de referenties in hoofdstuk 3 blijkt — kunnen van elkaar verschillen doordat hun referentie verschillend is, doordat hun expressieve lading verschilt, of doordat ze een verschillende syntactische distributie (context) hebben. Ten slotte worden niet alle varianten door de puristen even hoog gewaardeerd.

Vormverschil correspondeert met betekenisverschil als de referentie verschilt : *Italiaans* — *Italisch* (VD 882 ; 2696), *Europeaan* — *Europeeër* (VD 532 ; 2671), *Israëliet* — *Israëliër/Israëli* (VD 882 ; Gabriël 1965, 76), *Indiaans* — *Indisch* — *Indiaas* (VD 849-850) (1).

(1) De interpretatie die Kammradt (1955, 272) aan dubbelvormen als *Fins/Finlands* in het Duits geeft, gaat mijns inziens niet op in het Nederlands : „Die verkürzte Form bevorzugen wir, wenn es sich um volkhafte Zusammenhänge, die volle Form wählen

Dubbelvormen worden semantisch ook gedifferentieerd door er een verschil in expressiviteit aan toe te kennen : *Japanner* — *Japannees* — *Jap* (VD 889), *Liverpools* — *Liverpoelerig* (cf. p. 67). Bij antroponiemen : *Hegeliaan* — *Hegelaar* (VD 771).

De context kan eveneens een rol spelen bij de keuze van een bepaalde afleiding. Zo wordt bij plaatsnamen die een adjectief op /s/ en /ER/ hebben, het adjectief op /ER/ gebruikt in verbinding met voor die plaats kenmerkende produkten, met „markt” en „kermis” en met namen van lokale, aardrijkskundige begrippen : *Dinantse koek*, *Weesper moppen*, *Edammer kaas*, *Haarlemmer halletjes*; *Groninger markt*, *Naarder kermis*; *Vaalzerweg*, *Haarlemmerdijk*, *Maastrichterstraat*, *Luikersteenweg* (Wille 1937, 34). Buiten deze min of meer vaste verbindingen — de laatste zijn zelf lokale eigennamen — is /s/ gebruikelijker : *Dinantse citadel*, *Edamse wethouders*, *Haarlems station*, *Luikse provincieraad*.

Betekenisverschil tussen adjectieven met en zonder /ER/ is er enkel indien *Dinantse koek*, *Weesper moppen*, *Edammer kaas*, *Haarlemmer halletjes* gewoon een soort gebak of kaas gaan aanduiden dat ook op andere plaatsen dan in Dinant, Weesp, Edam of Haarlem wordt gemaakt. De adjectieven worden dan metaforisch gebruikt : gebak als dat waarvoor — bekend is ; kaas zoals in — Edam wordt gemaakt (vergelijk : *Belgische gouda*).

Ten slotte worden niet alle dubbelvormen even hoog gewaardeerd. Dat is vooral het geval als een vorm met uitsluitend Nederlandse derivatiesuffixen voorkomt naast een vorm met een concatenator die dezelfde referentie heeft : *Oegandaas* — *Oegandaans* — *Oegandees* ; *Iraans* —

wir, wenn es sich um staatlich-politische Beziehungen handelt”. Hoe mooi zo'n onderscheid ook is, men kan de taalgebruiker niet dwingen het te maken.

Iranees — Iranisch, Dinants — Dinanter — Dinantees, Kortrijkenaar — Kortrijkzaan, Triëster — Triëstijn, Elzasser — Elzaat. Die varianten zijn wel verschillend te waarden vanuit puristisch standpunt, maar ze verschillen niet in betekenis.

4.2.2. *Metaforie*

Sommige adjectieven en appellatieven van toponiemen afgeleid, hebben naast hun eigenlijke betekenis (herkomst, toebehoren of inwoner aanduiden), een vastgestelde metaforische betekenis.

Die metaforische betekenis kan zo uitgesproken zijn dat ze de niet-metaforische verdringt : de afleiding is dan synchronisch niet meer doorzichtig wat de betekenis van haar delen betreft. Voorbeelden van gelexicaliseerde afleidingen van toponiemen zijn :

- *lesbisch* : van Lesbos dat in de Oudheid berucht was voor zijn homosexualiteit onder de vrouwen.
- *laconiek* : van Laconië wiens inwoners bekend waren om hun gewoonte zich zo kort en pittig mogelijk uit te drukken.
- *artesisch* : in „artesische putten” ; van Artois, waar dergelijke putten voor het eerst de aandacht trokken.
- *delisch* : in „psychedelisch” ; van Delos, een drijvend eiland van de Cycladengroep.

Tallose andere hebben nog hun eigen betekenis, maar komen, blijkens de vermelding in Van Dale, geregeld metaforisch voor (1) :

(1) Götze (1899, 471-472) geeft een historisch-geografisch overzicht van de metaforische betekenis van *Vlaams* in het Duits. Ik wil het de lezer niet onthouden :

„*vlämisch*, d.i. ‘flämländisch’, war im mittelalter ‘fein gebildet’, denn aus den Niederlanden kam die ritterliche cultur nach Deutsch-

- *abderiet* : van Abdera ; onnozele hals, onnozel, belachelijk iemand.
- *amerikaan* : van Amerika ; effect, sigaret, Amerikaans schip.
- *amerikaans* : van Amerika ; bar, buitensporig, overdreven, zonderling.
- *japanner* : van Japan ; betonstortkar, bepaald konijnras.
- *kampenaar* : van Kampen ; idem als Abderiet.
- *spartaans* : van Sparta ; streng, sober, hard.

4.3. Systeem en norm

Hoewel het — zoals hierboven werd geconstateerd — al wel eens gebeurt dat er naast een vreemde afleiding met concatenator een afleiding zonder concatenator en een Nederlands suffix voorkomt, is het aantal van zulke gevallen eerder beperkt.

Ook als er geen afleiding volgens Nederlands procédé gebruikelijk is, kan men die construeren. Als voorbeeld geven we enkele geconstrueerde vormen met een analoge, wel voorkomende vorm tussen haakjes : *Afrikaër* — *Afrikaas* (Oegandaër — Oegandaas), *Kongoër* — *Kongoos* (Osloër — Osloos), *Siammer* — *Siams* (Japanner — Japans ; Edammer — Edams), *Chiliër* — *Chilisch* (Maliër —

land, und nach Stalder 1, 376 bedeutet es in der Schweiz noch 'das feine, zarte'. [...] Als eine andere culturwelle viele flämische colonisten über Mitteldeutschland nach dem osten führte, bekam flämisch offenbar nach dem grossen wuchs, der ernsten art und den trotzigen gesichtern der Flemminge die neue bedeutung 'gross, grob, plump, rücksichtslos' [...], dann in der Altmark und in Niedersachsen, Schlesien und Nordböhmen, Franken, Henneberg und Hessen 'mürrisch, verschlossen, tückisch', schliesslich im Bairischen wald, Nordböhmen und Thüringen (Stieler 496) 'böse, zornig'."

Malisch), *Argentiniër* — *Argentiniſch* (Sardiniër — Sardiniſch), *Zaïriër* — *Zaïriſch/Zaïrs* (?).

Er ſchijnt geen a priori reden te zijn waarom zulke vormen niet mogelijk zouden zijn. We kunnen alleen conſtateren dat ze niet voorkomen, hoewel ze kunnen voorkomen. Sommige varianten zijn in onbruik geraakt : een vrij normaal verſchijnsel als er geen enkel ander verſchil tusschen beſtaat dan vormverſchil. Zo kennen wij bij *Brazilië* nog alleen *Braziliaan* — *Braziliaans*, terwijl rond de eeuwwiſſeling *Brazilisch* het gewone adjectief was (WNT III 1, 1166) (1).

Hoe komt het dat van alle mogelijkheden die de taal biedt, er juist één of twee (in enkele gevallen meer dan twee) feitelijk gebruikelijk zijn, terwijl de andere in feite nooit voorkomen? Coseriu's theorie over functionele linguïſtiſche niveaus tracht dit verſchijnsel te verantwoorden (2).

Hij onderscheidt drie taalniveaus : het niveau van het ſysteem, het niveau van de norm en het niveau van de „uiting” (Spaans : „habla”, „parola”; Duits „Rede”).

Het niveau van het ſysteem dat met het Saussuriaanse begrip „langue” overeenkomt, bevat alle functionele, distinctieve opposities en regels die in een taal voorkomen en alle mogelijke combinatiemogelijkheden die het ſysteem toelaat.

Het niveau van de „uiting”, het Saussuriaanse begrip „parole”, bevat de combinaties die daadwerkelijk, concreet

(1) Het Duits kent zowel *Brasilianer* en *brasilianisch* als *Brazilier* en *brasilisch*; het Engels heeft de vormen die met *Brazilier* en *Brazilisch* corresponderen niet : *Brazilian*. Invloed van het Engels is niet uit te sluiten.

(2) Ik ken de opvattingen van Coseriu uit de Duitse vertaling (1970) van twee artikelen uit 1968 en 1969. In het artikel uit 1968 onderscheidt hij boven het ſysteem nog een vierde niveau, dat van het taaltype, „die den Regeln des Systems zugrundeliegenden Prinzipien” (1968, 277; 1970, 80).

worden gerealiseerd op een bepaald ogenblik en in een bepaalde situatie.

Het niveau van de *norm* fungeert als een soort filter tussen beide. Bepalend voor de norm is wat reeds werd gerealiseerd in de taal. Op dit niveau wordt beslist welke van de mogelijkheden die het systeem toelaat, worden gerealiseerd. De traditie dient hier als richtsnoer.

Een paar voorbeelden voor het Nederlands (1) :

Het Nederlandse systeem laat de zwakke vormen *steelde*, *loopte*, *vraagde*, *vangde* toe naast de sterke *stal*, *liep*, *vroeg ving*. Het onderscheid tussen die vormen is niet functioneel, maar traditioneel bepaald. De norm laat enkel de sterke toe. Kinderen die de norm nog niet voldoende kennen, zullen aanvankelijk zwakke vormen gebruiken.

De taalgebruiker kan — zoals het kind, maar ook bewust — van de norm afwijken : op die manier komen mogelijke vormen die anders door de norm niet worden toegelaten, toch door de filter. Indien dat regelmatig gebeurt, verandert de norm stilaan en wordt er een andere traditie gevestigd : „In Wirklichkeit ist die Norm veränderlich, entsprechend den Grenzen der betrachteten Gemeinschaft, und diese Grenzen bilden sich durch Konventionen” (Coseriu 1969, 250 ; 1970, 208).

Het systeem laat als adjectiefafleidingen bij Zaïre onder andere de volgende adjectieven toe : *Zaïrisch*, *Zaïrs*, *Zaïraans*, *Zaïriaans*, *Zaïrees*. Omdat er tussen al die vormen geen semantisch verschil is, en een taal bij totale synonymie over het algemeen na verloop van tijd ofwel één vorm kiest zodat de andere in onbruik raken (Brazilisch/Braziliaans), ofwel die vormen semantisch differentieert, is het waarschijnlijk dat uiteindelijk slechts één van deze vormen zal

(1) Deze voorbeelden zijn als illustraties bedoeld. Op details en problemen kan ik niet ingaan.

overblijven op het vlak van de realisatie. Die vorm wordt dan normatief.

Zoals is gebleken, zijn er meestal geen condities aan te wijzen die op eenduidige wijze de vorm van de gederiveerde inwonersnamen en adjectieven bepalen. Sommige vormen zijn wel waarschijnlijker, dat wil zeggen meer te verwachten dan andere op grond van analogie en invloed van andere talen en ook wel op grond van de schaarse fonologische gegevens die we hebben gevonden, maar daardoor worden hun concurrenten nog niet uitgesloten. Op het niveau van het systeem moeten al die mogelijke vormen worden opgenomen.

Als we even afzien van idiosyncratische vormen, houdt dat bijvoorbeeld in dat alle Vlaamse en Nederlandse plaatsnamen en alle vernederlandste vreemde toponiemen een adjectief op /s/ en /ER/ hebben in het systeem — tenzij een fonologische regel zich daartegen verzet (bij adjectieven : */-ÜRER, -ÜLÜNER/ ; maar wel /-ÜLER, -ÜNER/) ; dat die op /-ün/ een inwonersnaam en een adjectief hebben waarbij dit vormelement blijft en een waarbij het wegvalt ; dat zij afhankelijk van het blijven of wegvallen van /-ün/ een inwonersnaam hebben op /AAR/ of /ENAAR/ ; dat er geen andere derivatieelementen in de inwonersnaam en het adjectief optreden dan /AAR, ENAAR, ER/ en /s, ER/ ; dat die niet op /-ün/ eindigen een inwonersnaam op /AAR/ hebben indien de wortel op /-ül, -ür/ eindigt en /ENAAR/ of /ER/ in de andere gevallen (1).

De mogelijke vormen bij *Antwerpen, Mechelen, Groningen, Leuven, Brussel, Gent* zijn dan de volgende :

(1) Men houde voor ogen dat dit slechts een poging is de mogelijkheden die het systeem biedt, te beschrijven. Het duidt enkel de richting aan waarin men het zou kunnen zoeken. Idiosyncratisch zijn in dit verband onder andere : *Kortrijkzaan, Ieperling, Oudenaardist, Kempisch*.

<i>Antwerp</i> ENAAR * AntwerpAAR AntwerpER * AntwerpenENAAR AntwerpenAAR * AntwerpenER	MechelENAAR <i>Mechel</i> AAR * MechelER * MechelenENAAR * MechelenAAR * MechelenER
<i>Antwerp</i> S AntwerpER AntwerpenS AntwerpenER	<i>Mechel</i> S MechelER MechelenS * MechelenER
GroningENAAR * GroningAAR <i>Groning</i> ER * GroningenENAAR GroningenAAR * GroningenER	LeuvENAAR * LeuvAAR LeuvER * LeuvenENAAR <i>Leuven</i> AAR * LeuvenER
<i>Groning</i> S <i>Groning</i> ER GroningenS GroningenER	LeufS LeuvER <i>Leuven</i> S LeuvenER
* BrusselENAAR <i>Brussel</i> AAR * BrusselER	<i>Gent</i> ENAAR * GentAAR GentER
<i>Brussels</i> BrusselER	<i>Gent</i> S GentER

De met * gemerkte vormen zijn niet mogelijk, niet door het systeem toegelaten; de andere wel. Van de vormen die het systeem toelaat, zijn de cursieve gebruikelijk, door de norm toegelaten.

Indien men bijvoorbeeld in Nederland *Antwerpens* zegt, is dat niet conform het gevestigde, traditionele gebruik, maar het wordt door het systeem toegestaan.

Uit de tabel blijkt ook dat er normatief gezien voor het adjectief bijna steeds kan worden gekozen uit vormen op /s/ en vormen op /ER/ (behalve /-ürER, -ülünER/ : **Deventerer*, **Mechelener*). Voor de inwonersnaam is er geen keuze mogelijk bij toponiemen op /-ül(ün), -ür(ün), -ünün/ (1).

Onze beschrijving — die descriptief wilde zijn — was op de onderstreepte, normatieve vormen gericht : de studie van de norm is immers de taak van de descriptieve grammaticus ; die van het systeem die van de structuralist (Coseriu 1969, 252 ; 1970, 211). Beide zijn echter niet strikt te scheiden : op het niveau van de norm worden een aantal mogelijkheden van het systeem geselecteerd en deze kunnen enkel worden gekend door middel van de norm en door generalisatie op basis van analogie van het door de norm reeds gerealiseerde.

4.4. Fictieve toponiemen

Tot nog toe werden enkel niet fictieve toponiemen behandeld. De vraag rijst of fictieve zich op dezelfde manier laten beschrijven en, zo ja, welke types het meest frequent zijn.

Indien we Schultinks (1961, 113 ; 1962, 38-39) definitie van produktiviteit aanhouden, kunnen we uit de vorming van fictieve namen geen conclusies trekken met betrekking tot de produktiviteit van de toponiemsuffixen, omdat ze vooral in literair taalgebruik optreden „waar de vorm verzakelijkt wordt”. Met andere woorden van onopzettelijkheid is meestal geen sprake.

(1) De formulering is mogelijk te scherp voor *BrusselENAAR*, *MechelENAAR*.

Afleiding van fictieve namen gebeurt mijns inziens meestal wel onopzettelijk, omdat er zich, gegeven een bepaald toponiem, meestal niet zoveel mogelijkheden om daarbij een inwonersnaam of een adjectief te vormen, voordoen: die kunnen dan ook vrij spontaan worden gevormd. Dat wijst erop dat de taalgebruiker een intuïtieve kennis van de aan dit soort afleidingen ten grondslag liggende patronen heeft.

Wij beperken ons tot de suffixen die namen van landen vormen, al hoeven ze niet steeds aan fictieve *l a n d e n* te refereren: ze kunnen overdrachtelijk ook handelszaken en dergelijke aanduiden.

Karamanië: de Karamaanse regering (R. Struelens in *Pats* 405). Het gaat blijkbaar volgens type II: *Karamanië*, *Karamaniër*, *Karamaans*. Dit hoeft ons niet te verwonderen gezien de fonologische vorm van de wortel. Toponiemen met wortel op /-aan/ sluiten zich vlot bij type II aan. Het is echter eveneens mogelijk bij toponiemen met die wortelvorm afleidingen met /IËR, ISCH/ te vormen. Die mogelijkheid wordt door *Semanië* geïllustreerd: de woordvoerder van de Semanische regering (R. Struelens in *Pats* 409). Bij *Bontanië*, de naam van een bontzaak in Utrecht, komen geen afleidingen voor. Het woord is interessant omdat er tussen de wortel /BONT/ en het suffix /IË/ een verbindingselement /AAN/ optreedt, wellicht omdat de uitspraak van *Bontië* [bõnsiü] niet voldoende aan *bont* herinnert.

Ook bij *Juwelië*, een juwelierszaak in Leuven, komen geen afleidingen voor.

Karakolië: een befaamd Karakolisch kunstenaar; de *Karakoliërs* (W. Ruyslinck: *De Karakoliërs*. Brussel, 1970, 7). *Pigalië*: de Pigalische kulturele attaché (id., p. 13). *Sukadië*: het Sukadisch volkslied; de *Sukadische vlag*;

de Sukadiërs (id., p. 10, 14, 76). *Karakolië*, *Sukadië* en *Pigalië* gaan volgens type XV.

Polombië : de avonturen van Robbedoes en Kwabbernoot in een ver Zuidamerikaans land [...] Polombië, zo heette dat land (A. Venema : Het protocol. Brussel, 1971, 111). *Polombië* kan zowel volgens type XV (Polombiër, Polombisch), als volgens type VII (Polombiaan, Polombiaans) gaan, het laatste wellicht wegens fonologische overeenkomst met *Columbië*, *Zambië*, *Gambië* (waarvan de laatste twee ook volgens type XV kunnen).

Fictieve namen van landen of streken op /LAND/ zijn bijvoorbeeld : *Bokland*, *Breegland* (J.R.R. Tolkien : In de ban van de ring. Deel I. Vertaald door M. Schuchart. Utrecht, 1965, 131 ; 283) en *Bolland*, *Duisterland* (H. Mulisch : De verteller. Amsterdam, 1970 kaft). *Bobbejaanland* is een recreatiegebied te Lichtaart dat naar zijn eigenaar is genoemd. *Luilekkerland* herinner ik me uit een sprookje als een land waar er overvloed aan snoep en speelgoed was. *Fabeltjesland* is het land waar de antropomorische dieren uit het TV-feuilleton „De Fabeltjeskrant” leven ; overdrachtelijk voor de Verenigde Staten : „Wie zich mag verheugen in een socialistische grootvader maakt niet de minste kans het fabeltjesland van Spiro Agnew te betreden” (in : *Rerum* nr. 11-12 (1969-70), 12). *Kempland* is een streek aan de Zuidpool en ook de wereld van de dichter P. Kemp (C. Bittremieux in *Kritisch Akkoord* 1968, 17).

IJsland is, naast het gelijknamige eiland, de naam van een ijsfirma in Leuven. Het suggereert hetzelfde als *Luilekkerland*, maar dan op gebied van ijs.

Uit al deze voorbeelden blijkt het gemak waarmee namen op /LAND/ worden gevormd. Het valt op dat die namen meer Nederlands aandoen dan die met /IË/, niet alleen wegens het vormelement /LAND/, maar ook wegens hun wortel : *Duister*, *Luilekker*, *Fabeltjes*, enzovoort. Alleen bij

Tolkien heb ik afleidingen aangetroffen. Ik veronderstel dat, indien er al afleidingen worden gemaakt, /ER, s/ daarvoor het meest geschikt zijn (type I).

Van het suffix /IJE/ heb ik twee voorbeelden : *Gramarije* : in andere delen van Gramarije bestonden natuurlijk slechte en heerszuchtige meesters ... (T.H. White : Arthur, koning voor eens en altijd. Vertaald door M. Schuchart. Utrecht, 1968, 142) en *Fochanije* : Alleen op grond van historische kennis kan men achter het land Fochanije, en het daarvan afgeleide woord Fochaans, het Frankrijk van generaal Foch zien ... (G. Stuiveling : Uren Zuid. Hasselt, 1960, 70). Ook hier weer het verbindingsmorfeem /AAN/ tussen /FOCH/ en /IJE/. De volgende afleidingen liggen het meest voor de hand : Gramarijer, Gramarijs en Fochanijer, Fochanijs (type I) ; Gramaar, Gramaars en Fochaan, Fochaans (type V) ; Gramarijn, Gramarijns en Fochanijn, Fochanijns (type X). Stuiveling, die het over Van Ostaijen heeft, gebruikt type V.

Dwingend zijn de afleidingen Paprikaan, Paprikaans bij „het laatste paradijselijk eiland op aarde” : *Paprika* : de Paprikanen (Avonturen van Nero, DS 180171) (cf. type VI).

Sollidee : Sollideeër, Sollidees (M. Toonder : Parbleu. Amsterdam, 1971, 133 en passim) (cf. type I).

Plixion : Plixioniër, Plixionisch : Ja, lieve dame, op mijn planeet Plixion leven de Plixioniërs in vrede en vriendschap. Een Plixionisch paradijs ! (Kari Lente-strip, GvA 260170) (cf. type XV).

Afleidingen van *Lilliput* zijn er bij de vleet : Lilliputs, Lilliputtig en Lilliputachtig (alle drie uit VD 1122) ; Lilliputterig in „Lilliputterige voortuintjes” (G. Grass : Kat en muis. Vertaald door H. Manger. Amsterdam, 1963, 107).

Het zal niet al te moeilijk zijn om meer voorbeelden te vinden. Vooral strips en science-fictionverhalen zijn rijke

bronnen. Over het algemeen kan men constateren dat de taalgebruiker een intuïtieve kennis van de derivatiepatronen bij toponiemen heeft. Voor de vorming van de toponiemen wordt meestal /IË/ of ø gebruikt bij vreemde wortels, /LAND/ bij Nederlandse. Die op /IJE/ doen het meest archaisch aan, terwijl die op /IË/, die een exotisch tintje hebben, en die op ø voor jonge, fictieve landen worden gebruikt.

SLOTBESCHOUWINGEN

Aan het eind van zijn artikel over de afleiding van Franse plaatsnamen, constateert Asklund (1961, 58) : „[...] il est impossible de trouver dans le labyrinthe des suffixes de dérivation que nous avons cités un procédé universel permettant de résoudre toutes les difficultés. Nous nous sommes borné à souligner la prépondérance de certains suffixes et à donner des exemples des procédés les plus courants de dérivation à partir de lieux connus”. Die uitspraak geldt eveneens voor het Nederlands, al is de toestand in het Frans blijkens Asklunds artikel en blijkens de studie van Wolf (1964) gecompliceerder.

Er zijn, inderdaad, zoveel mogelijkheden om etnica en adjectiva bij toponiemen te vormen (hoofdstuk 3) en er zijn zoveel factoren die daarbij een rol spelen (hoofdstuk 4), dat het te enen male onmogelijk is een reeks descriptieve regels te formuleren die een sluitende beschrijving van die mogelijkheden geven. Men kan wel per geval zeggen hoe de afleiding is gevormd, men kan bovendien een aantal gevallen die met dezelfde regel zijn gevormd samen classificeren, maar het is slechts zelden mogelijk te achterhalen waarom regel x en niet regel y van toepassing is op een bepaald geval. Het gevolg hiervan is dat, hoewel men grammaticale regels kan geven voor de derivatie bij

toponiemen en hoewel de semantische interpretatie van die afleidingen geen moeilijkheden oplevert, men toch gedwongen is ze in het lexicon op te nemen.

Inwonersnamen en adjectieven die de herkomst aanduiden, nemen in het lexicale systeem van het Nederlands dan ook een speciale plaats in omdat ze tussen grammatica en lexicon fluctueren en, bovendien, omdat ze als afleidingen bij toponiemen aan de onomastiek, een aparte taalkundige discipline, zijn gerelateerd.

De taalgebruiker heeft wel intuïties over de wijze waarop hij afleidingen bij toponiemen kan vormen, met andere woorden, hij beheerst op een bepaalde manier de ongeschreven regels die daarbij een rol spelen, en toch moet hij die afleidingen leren zoals hij moet leren welke werkwoorden sterk worden geflecteerd. Ook al kent hij de mogelijkheden die het systeem toelaat, hij moet de norm beheersen omdat er geen one-to-one-correspondence tussen die functionele mogelijkheden en de normale realisaties bestaat.

Al is er dan geen reeks regels op te stellen, men kan wel aangeven welke inwoners- en adjectiefsuffixen en welke concatenatoren produktief zijn en, onder de nodige reserve, hoe ze onderling zijn gedistribueerd.

Vlaamse en Nederlandse plaatsnamen hebben als inwonerssuffixen /ER, AAR, ENAAR/ en als adjectiefsuffix /s/.

Het inwonerssuffix /ER/ komt na plaatsnamen met wortel op /-dam, -berg, -burg, -wijk, -dijk, -veen, -stad, -ik, -em, -um/ en op vocaal behalve /-ü/ voor. Ook bij plaatsnamen op /-ingen/ waarbij /-ün/ steeds wegvalt.

/AAR/ alleen na plaatsnamen op /-ül(ün)₁, -ür(ün)₁, -ünün₁/ met dien verstande dat /ün/₁, zo het voorkomt, in de derivatie wegvalt.

/ENAAR/ in alle overige gevallen, soms naast die op /ER/ vooral als de plaatsnaam niet op een van de bij /ER/

genoemde foneemcombinaties eindigt. Hierin zijn dan onder andere alle monosyllabische plaatsnamen begrepen omdat /AAR/ daar uiteraard nooit, en /ER/ alleen uitzonderlijk, voorkomt (Urker, Vaalzer). /ENAAAR/ komt niet na plaatsnamen op /-ül, -ür/ voor en niet bij die op /-ün/ als dat ook in het adjectief fungeert. Het is me echter niet gelukt die conditie te beregelen.

Het adjectiefsuffix /s/ is overal gebruikelijk, soms naast /ER/. Dat laatste vindt men bij plaatsnamen met inwonersnaam op /ER/; bij een aantal monosyllabische (frequent bij die op /-st/) en bovendien bij sommige andere, zelfs die op /-ül/ (Meppeler).

Bij vreemde toponiemen zijn /ER, IËR/ als inwonerssuffixen, /ISCH, s/ als adjectiefsuffixen produktief; na de produktieve concatenatoren /AAN, IAAN, EEZ/ treedt in het adjectief /s/ en in de inwonersnaam (morfologisch gezien) /Ø/ op.

Het is niet erg duidelijk waardoor hun onderlinge distributie wordt bepaald: analogie en welluidendheid spelen hier zeker een belangrijke rol. Het enige morfologische houvast is de correspondentie die er soms is tussen de vorm van het toponiem en/of toponiemsuffix en de concatenator en het suffix. (Zie tabel; de wortel staat tussen haakjes [x]).

Hierbij zij opgemerkt dat de correspondentie tussen inwonerssuffix en adjectiefsuffix sterker is dan die tussen inwonerssuffix en adjectiefsuffix enerzijds en toponiem of toponiemsuffix anderzijds. Met andere woorden, staat er een concatenator in de inwonersnaam, dan ook steeds in het adjectief, en in de regel vindt men ook steeds paarsgewijze /IËR, ISCH/ en /ER, s/ en na een concatenator /Ø, s/.

Indien aan de wortelbeschrijving voor /EEZ/ is voldaan, en het toponiemsuffix /A/ of /IA/ is, dan is het waarschijnlijk dat /AAN/ of /IAAN/ gaan optreden in plaats van /EEZ/.

TOPONIEM	INWONERSNAAM	ADJECTIEF
$\begin{bmatrix} X \\ X \end{bmatrix} \emptyset$ IE	IËR	ISCH (a)
[X] A	AAN + Ø	AAN + S
[X] IA	IAAN + Ø	IAAN + S
[X-VS (C)] (sf)	EEZ + Ø	EEZ + S (b)
$\begin{bmatrix} X\text{-land} \\ X\text{-V} \\ X \end{bmatrix} \emptyset$	ER	S (c)

- (a) [X-aan] IË met inwonersnaam op /Ø/ en adjectief op /S, ISCH/.
- (b) Als C na de S(oonor) voorkomt, is het meestal een dentale occlusief.
- (c) V(ocaal) mag niet /-ü/ zijn.

Het lijkt geen twijfel dat de resultaten van dit descriptief onderzoek van de normale realiseringen van inwonersnamen en adjectieven door de onregelmatigheid van de beschreven taalfeiten worden beïnvloed. Die onregelmatigheid is een gevolg van de heterogene herkomst van dit soort afleidingen. Deze worden vaak op neo-latijnse basis gevormd en aan vreemde talen ontleend en dan min of meer aan het Nederlands aangepast. Dat geldt natuurlijk niet voor de afleidingen van Vlaamse en Nederlandse toponiemen en voor die van vreemde toponiemen als ze op

basis van een Nederlands morfologisch procédé geschiedt. De andere, vooral die met concatenator, worden wat het adjectief betreft door suffigering met /s, ISCH/, aan het Nederlandse systeem geadapteerd. De inwonersnaam wordt daarbij slechts zelden vernederlandst door suffigering met /ER/, een procédé dat heel gewoon is voor het Duits.

GERAADPLEEGDE LITERATUUR

Deze alfabetische lijsten bevatten de bibliografische gegevens over de werken die ik bij het schrijven van deze verhandeling heb gebruikt. Literatuur die niet kon worden geraadpleegd omdat zij moeilijk of niet bereikbaar is, omdat ze in een taal is gesteld die ik niet beheers of gewoon omdat ik er niet aan toe ben gekomen, wordt niet vermeld. In lijst 1 wordt meer algemene, in lijst 2 meer gespecialiseerde literatuur vermeld.

Het register van de geciteerde auteurs volgt na deze lijst.

1. Algemene literatuur

- AKHMANOVA, O., (1971). — Phonology, morphonology, morphology. The Hague, Mouton, 1971 (*Janua Linguarum*, ser. minor 101).
- BENVENISTE, E., (1969). — Mécanisme de transposition. In : *Cahiers Ferd. de Saussure* 25 (1969), 47-59.
- BERCKEL, J. A. Th. M. VAN, (1965). — Formal properties of newspaper Dutch. Amsterdam, Mathematisch Centrum, 1965 (*Mathematical Centre Tracts* 12).
- BERG, B. VAN DEN, (1967a). — Beknopte Nederlandse spraak-kunst (5e dr. 1967). Den Haag, Van Goor, 1967.
- BERG, B. VAN DEN, (1967b). — Foniek van het Nederlands. (4e dr. 1967). Den Haag, Van Goor, 1967.
- BIERWISCH, M., (1966). — Ueber den theoretischen Status des Morphems. (3. Auflage). Berlin, Akademie Verlag, 1966 (*Studia Grammatica* I), 51-89.
- BLOOMFIELD, L., (1935). — Language. London, Allen & Unwin, 1935.
- BOLINGER, D. L., (1948). — On defining the morpheme. In : *Word* IV (1948), 18-23.
- BOTHA, R. P., (1968). — The function of the lexicon in transformational generative grammar. (Diss. Utrecht 1968). The Hague, Mouton, 1968.
- BOTHA, R. P., (1969). — Bindfonemen : grammatische, linguïstische en wetenschapsfilosofische problemen. In : *De Nieuwe Taalgids* LXII (1969), 101-114.

- BREKLE, H. E., (1968). — On the syntax of adjectives in present-day English. In : Brekle & Lipka 1968, 20-31.
- BREKLE, H. E. & L. LIPKA (eds.), (1968). — Wortbildung, Syntax und Morphologie : Festschrift zum 60. Geburtstag von H. Marchand am 1. Oktober 1967. The Hague, Mouton, 1968 (*Janua Linguarum, ser. maior* 36).
- CHOMSKY, N., (1965). — Aspects of the theory of syntax. Cambridge (Mass.), M.I.T. Press, 1965.
- COSERIU, E., (1968). — Sincronia, diacronia y tipología. In : *Actas del XI Congreso Internacional de Lingüística y Filología Románicas* (Madrid 1965). Vol. I, 269-283. Madrid, 1968.
- COSERIU, E., (1969). — Sistema, norma e „parola”. In : *Studi linguistici in onore di Vittore Pisane*. Vol. I, 235-253. Brescia, 1969.
- COSERIU, E. — System, Norm und „Rede”. In Coseriu 1970, 193-212.
- COSERIU, E. — Synchronie, Diachronie und Typologie. In : Coseriu 1970, 71-88.
- COSERIU, E., (1970). — Sprache : Strukturen und Funktionen. XII Aufsätze zur allgemeinen und romanischen Sprachwissenschaft. Tübingen, 1970. (Tübinger Beiträge zur Linguistik 2).
- DALE, VAN, (1961) (1970). — Groot Woordenboek der Nederlandse taal. (8e dr. door C. Kruyskamp). Den Haag, Nijhoff, 1961. Supplement op de achtste druk, 1970.
- DIK, S. C., (1967). — Some critical remarks on the treatment of morphological structure in transformational generative grammar. In : *Lingua XVIII* (1967), 352-383.
- DIK, S. C. & J. G. KOOLIJ, (1970). — Beginselen van de algemene taalwetenschap. Utrecht, Het Spectrum, 1970 (Aula 448).
- DOKULIL, M., (1968). — Zur Frage der sog. Nullableitung. In : Brekle & Lipka 1968, 55-64.
- ELSEVIER WERELDATLAS. — (4e druk). Amsterdam, Elsevier, 1963.
- ELSON, B. & V. PICKETT, (1968). — An introduction to morphology and syntax. (6th ed.) Santa Ana, Summer Institute of Linguistics, 1968.
- GEERTS, G., (1968). — Herkomst en groei van het Nederlands. Leuven, Acco, 1968 (offset).

- GLEASON, H. A., (1961). — An introduction to descriptive linguistics. (1970 paperback). London, Holt, 1961.
- GROOT, A. W. DE, (1931). — De wetten der phonologie en hun betekenis voor de studie van het Nederlands. In : *De Nieuwe Taalgids* XXV (1931), 225-243.
- GROOT, D. W. DE, (1964). — Inleiding tot de algemene taalwetenschap. Tevens inleiding tot de grammatica van het hedendaagse Nederlands. (2e herziene dr.). Groningen, Wolters, 1964.
- HAAS W., (1957). — Zero in linguistic description. In : *Studies in linguistic analysis*. Special volume of the Philological Society. Oxford, 1957, 33-53.
- HAERINGS, C. B. VAN, (1950). — De hoofdvormen van het Nederlands werkwoord. In : *De Nieuwe Taalgids* XLIII (1950), 20-28.
- HAERINGS, C. B. VAN, (1965). — Nederlands handwoordenboek. (10e dr.). Ten Haag, Van Goor, 1965.
- HAUGEN, E., (1950). — The analysis of linguistic borrowing. In : *Language* XXVI (1950), 210-231.
- HEIDBUCHEL, H. & J. VAN WEVERBERG, (1971). — Goed Nederlands in het onderwijs. (2e dr.). Hasselt, HeideLand, 1971.
- HELBIG, G. (ed.), (1971). — Beiträge zur Valenztheorie. The Hague, Mouton, 1971 (*Janua Linguarum*, ser. minor 115).
- HOCKETT, C. F., (1947). — Problems in morphemic analysis. In : *Language* XXIII (1947), 321-343.
- HOCKETT, C. F., (1958). — A course in modern linguistics. New York, Macmillan Cie, 1958.
- JUILLAND, A. & H.-H. LIEB, (1968). — „Klasse“ und Klassifikation in der Sprachwissenschaft. The Hague, Mouton, 1968 (*Janua Linguarum*, ser. minor 74).
- KASTOVSKY, D., (1969). — Wortbildung und Nullmorphem. In : *Linguistische Berichte* 2 (1969), 1-13.
- KOENEN, M. J. & J. ENDEPOLS, (1946). — Verklarend handwoordenboek der Nederlandse taal. (21e dr.). Groningen, Wolters, 1946.
- LAMB, S. M., (1966). — Outline of stratificational grammar. Washington, Georgetown Univ. Press, 1966.

- LEES, R. B., (1960). — The grammar of English nominalizations. (4th ed. 1966). The Hague, Mouton, 1960.
- LIPKA, L., (1971). — Grammatical categories, lexical items and word-formation. In : *Foundations of Language* VII (1971), 211-238.
- LOEY, A. VAN, (1964). — Schönfelds historische grammatica van het Nederlands. Klankleer, vormleer, woordvorming. (7e dr.). Zutphen, Thieme, 1964.
- LUBBE, H. F. A. VAN DER, (1964). — Woordvolgorde in het Nederlands. Een synchrone structurele beschouwing. (3e dr. 1968). Assen, Van Gorcum, 1968.
- LYONS, J., (1968). — Introduction to theoretical linguistics. (3th impr. 1969). Cambridge, Univ. Press, 1968.
- LYONS, J. (ed.), (1970). — New horizons in linguistics. (2nd. impr. 1971) Penguin, 1970. (Pelican book).
- MARCHAND, H., (1955). — Synchronic analysis and word-formation. In : *Cahiers Ferd. de Saussure* XIII (1955), 7-18.
- MARCHAND, H., (1967). — Expansion, transposition and derivation. In : *La Linguistique* (1967), 13-26.
- MATTHEWS, P. H., (1970). — Recent developments in morphology. In : *Lyons* 1970, 96-114.
- MOORTGAT, A., (1925). — Germanismen in het Nederlands. Gent, Vanderpoorten, 1925.
- NIDA, E. A., (1949). — Morphology. The descriptive analysis of words. (2nd ed. 1949, 9th impr. 1965). Ann Arbor, 1949.
- NIEUWBOEG, E. R., (1969). — Retrograde woordenboek van de Nederlandse taal. Antwerpen, Plantijn, 1969 (Reeks theoretische en praktische voorstudies van het I.T.L.).
- PAARDEKOOPER, P. C., (1969). — ABN-gids. (5e dr.). Antwerpen, Standaard, 1969.
- PEETERS, C. H., (1934). — Nederlandsche taalgids. Woordenboek van Belgicismen. (2e uitg.) Antwerpen, De Sikkel, 1934.
- REICHLING, A., (1966). — Verzamelde studies over hedendaagse problemen der taalwetenschap. (4e uitg.). Zwolle, Tjeenk Wilink, 1966.
- RIJPMMA, E. & F. J. SCHURINGA, (1969). — Nederlandse spraak-kunst. (21e uitg. door J. van Bakel). Groningen, Wolters, 1968.

- SPENCE, N. C. W., (1971). — Some notes on the morpheme. In : *Lingua* XXVI (1971), 113-131.
- STANKIEWICZ, E., (1962). — The interdependence of paradigmatic and derivational patterns. In : *Word* XVIII (1962), 1-22.
- STEPANOWA, M. D., (1971). — Die „innere Valenz“ des Wortes und das Problem der linguistischen Wahrscheinlichkeit. In : Helbig 1971, 133-142.
- TACKX, J. M. P., (1964). — Nederlandse spraakkunst voor iedereen. (4e dr.). Utrecht, Het Spectrum, 1964 (Prisma 557).
- TERWEY, T., (1919). — Nederlandsche spraakkunst. (17e dr. 1919). Groningen, Wolters, 1897.
- TINBERGEN, D. C., (1967). — Nederlandse spraakkunst. Deel I. (15e dr. door Lulofs en Voskuilen 1967). Zwolle, 1967.
- TRUBETZKOY, (1934). — Das morphonologische System der russischen Sprache. Prague, 1934 (Travaux du Cercle Linguistique de Prague V 2).
- VOOYS, C. G. N. DE, (1967). — Nederlandse spraakkunst. (7e dr. 1967). Groningen, Wolters, 1967.
- VRIES, W. DE, (1972). — Iets over woordvorming. (C. Kruyskamp, ed. 1972). Zutphen, Thieme, s.a.
- WHEATLEY, J., (1970). — Language and rules. The Hague, Mouton, 1970 (Janua Linguarum, ser. minor 80).
- WOORDENBOEK der Nederlandse taal. — Den Haag, 1864—.
- WOORDENLIJST van de Nederlandse taal. — Samengesteld in opdracht van de Nederlandse en Belgische regering. Den Haag, Nijhoff, 1954.
- WORTH, D. S., (1967). — The notion of „stem“ in Russian flexion and derivation. In : To honor Roman Jakobson. Essays on the occasion of his seventieth birthday. Vol. III, 2269-2288. The Hague, Mouton, 1967 (Janua Linguarum, ser. maior 33).
- WURZEL, W. U., (1970). — Studien zur deutschen Lautstruktur. Berlin, Akademie Verlag, 1970 (Studia Grammatica 8).
- XENAKIS, J., (1955). — The logic of proper names. In : *Methodos : Language and Cybernetics* VII (1955), nr. 25-26, p. 13-24.
2. *Literatuur over eigennamen en hun afleidingen*
- ASKLUND, N.-E., (1961). — Les dérivés de noms de lieux français. In : *Moderna Språk* LV (1961), 48-58.

- BAKKER, J. J. M., (1960). — Accentverschijnselen in straatnamen. In : *Onze Taal XXIX* (1960), 33-34.
- BUITENHUIS, H., (1969). — Anthroponymische terminologie. In : *Naamkunde I* (1969), 84-98.
- CHAPMAN, R. W., (1939). — Adjectives from proper names. Oxford, Clarendon Press, 1939 (S. P. E. Tract 52), 47-90.
- DEBRABANDERE, F., (1963). — Kortrijkzaan. In : *Leuwense Bijdragen LII* (1963), 76-80.
- DEBRABANDERE, F., (1964-65). — Nog over gewestelijke namen. Kortrijkzaan. Straatnamen. In : *Wetenschappelijke Tijdingen XXIV* (1964-1965), 312-316.
- DHONDT, J. & M. GYSSELING, (1948). — Vlaanderen : oorspronkelijke ligging en etymologie. In : Album prof. dr. Frank Baur. Vol. I, 192-220. Antwerpen, Standaard, 1948.
- DRAYE, H. & K. ROELANDTS, (1967-68). — De plaatsnamenstudie in 1959-1965. In : *Handelingen van de Koninklijke Commissie voor Toponymie en Dialectologie XLI* (1967), 159-358 en *XLII* (1968), 27-103.
- FLORIJN, A., (1971). — Riviernamen. In : *Taalkundige Bijlage van Blad I* (1971), 112-113.
- GABRIËL, R., (1965). — Lijst van Nederlandstalige plaatsnamen. Spelling, uitspraak, afleidingen, spraakkunstig uitzicht en gebruik van plaatsnamen in Nederland en Vlaanderen, en van vernederlandste vreemde plaatsnamen ; vergezeld van de Engelse en de Franse naam. Gent, Story-Scienta, 1965.
- GEERTS, G., (1964-65). — Toch Kempisch? In : *Wetenschappelijke Tijdingen XXIV* (1964-65), 309-312.
- GEERTS, G., (1970). — Een noteske bij „Produktiviteit van het suffix -esk” (NTg. LXI, 322-28, 1968). In : *De Nieuwe Taalgids LXIII* (1970), 138-142.
- GEMEENTENAMEN. — In *Taalbeheersing in de Administratie* (1970), nr. 79, IV, 167-170.
- GOETZE, A., (1899). — Zur Geschichte der Adjectiva auf -isch. In : *Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache und Literatur XXIV* (1899), 464-522.
- GYSSELING, M., (1962). — Kempens, Kempis, Kempisch. In : *Wetenschappelijke Tijdingen XXII* (1962), 347-354.

- HAERINGEN, C. B. VAN, (1951). — -aar of -er. In : *De Nieuwe Taalgids* XLIV (1951), 260-266.
- HAERINGEN, C. B. VAN, (1954). — Fransiscaner, Benedictijner, Karmelieter. In : *De Nieuwe Taalgids* XLVII (1954), 24-27.
- HISTORISCHE WOORDEN. — Proeve van bewerking. Inleiding en de letter A. Met als aanhangsel : aardrijkskundige namen en volksnamen met hun afleidingen. (niet gepubliceerde drukproef 1963).
- JAPIN, B., (1972). — Cyprisch. In : *Taalbeheersing in de Administratie* (1972), nr. 97, I 373.
- KAMMADT, Fr., (1955). — Ueber die Bildung von Eigenschaftswörtern aus Orts- und Ländernamen. In : *Muttersprache* (1955), 270-273.
- LEENEN, J., (1946). — Theorie en praktijk van de straatnaamgeving. Leuven, 1946 (Toponymica X).
- LEENEN, J., (1960). — Straatnamen. In : *Onze Taal* XXIX (1960), 33-34.
- LEENEN, J., (1962). — Waarom „Kempens”? In : *Wetenschappelijke Tijdingen* XXII (1962), 301-304.
- LEENEN, J., (1963a). — Het historisch recht van „Kempens”. In : *Taal en Tongval* XV (1963), 58-62.
- LEENEN, J., (1963b). — De Kempense kwestie. In : *Nu Nog* XI (1963), 1-3.
- LEENEN, J., (1963c). — Steeds : de inwoners van Kortrijk. In : *Nu Nog* XI (1963), 104-105.
- LEENEN, J., (1964-65). — Driekantig verweer. In : *Wetenschappelijke Tijdingen* XXIV (1964-65), 318-322.
- LEYS, O., (1965). — De eigennaam als linguïstisch teken. In : *Mededelingen van de Vereniging voor Naamkunde* XLI (1965), 1-81.
- LEYS, O., (1966). — Der Eigennamen in seinem formalen Verhältnis zum Appellativ. In : *Beiträge zur Namenforschung* N. F. II (1966), 113-123.
- LOEY, A. VAN, (1943). — Het suffix -er in plaatsnamen. In : *Handelingen van de Koninklijke Commissie voor Toponymie en Dialectologie* XVII (1943), 279-298.
- MARCHAND, H., (1969a). — The categories and types of present-

- day English word-formation. A synchronic-diachronic approach. (2nd ed.). München, Beck, 1969.
- MARCHAND, H., (1969b). — Political history and the rise of the suffix /i/ in English. In : *Die neueren Sprachen* LXVIII (1969), 353-358.
- METZING, D., (1968). — Eigennamen und die Regeln ihrer Generalisierung in der sprachlichen Kommunikation. Institut für Phonetik und Kommunikationsforschung. Univ. Bonn, 1968 (Forschungsbericht 68/3).
- MOTSCH, W., (1962). — Das System der Adjektivableitungsmorpheme in der deutschen Sprache der Gegenwart. In : *Wissenschaftliche Zeitschrift der Humboldt-Universität zu Berlin. Gesellschafts- und sprachwissenschaftliche Reihe* XI (1962), 151-152.
- NAMEN van landen en afeidingen daarvan. — In : *Taalbeheersing in de Administratie* (1971), nr. 86, IV 183-186.
- NIEROP, M. VAN, (2325). — Het vergelijk-Eyskens. Taaltuin 2325 in : *De Standaard* 070370.
- NIEROP, M. VAN, (2343). — Gistel(n)aar. Taaltuin 2343 in : *De Standaard* 270470.
- NIEROP, M. VAN, (2344). — Rijselnaar, Kasselnaar. Taaltuin 2344 in : *De Standaard* 290470.
- NIEROP, M. VAN, (2352). — Oudenaardist. Taaltuin 2352 in : *De Standaard* 250570.
- NIEROP, M. VAN, (2427). — Regering-Eyskens. Taaltuin 2427 in : *De Standaard* 170571.
- PAUWELS, J. L., (1962). — Kempens of Kempisch. In : *Dietsche Warande & Belfort* CVII (1962), 500-503.
- PELC, J., (1968). — Proper names in natural language : prolegomena to a theory. In : Pelc 1971, 84-118.
- PELC, J., (1971). — Studies in functional logical semiotics of natural language. The Hague, Mouton, 1971 (*Janua Linguarum*, ser. minor 90).
- POSTHUMUS MEYER, F. E., (1967). — Klemtoon in plaatsnamen. In : *Onze Taal* XXXVI (1967), 82.
- SHAPIRO, M., (1967). — Concatenators and Russian derivational morphology. In : *General Linguistics* VII (1967), 50-66.

- SIGURD, B., (1965). — Morfologiska mönster i nationalitetsord. In : *Arkiv för Nordisk Filologi* LXXX (1965), 231-276.
- SLOAT, C., (1969). — Proper nouns in English. In : *Language* XXXV (1969), 26-30.
- SMEDTS, W., (1973). — Van Kongolees tot Zairees. In : *Taalbeheersing in de Administratie* (1973), nr. 107, V 84-86 en nr. 108, V 88-90.
- SMITH, N. S. H., (1972). — Proper names. Whence, why and how? Lezing op het symposium Taalwetenschap in Nederland — 1972 (verschijnt in : *Taalwetenschap in Nederland — 1972*. Amsterdam, 1972).
- SØRENSEN, H. S., (1958). — Word-classes in modern English. With special reference to proper names. With an introductory theory of grammar, meaning and reference. Copenhagen, Gad, 1958.
- TOLLENAERE, F. DE, (1969). — Ronses(ch), Ronsens(ch) of Ronsisch-Ronsies. In : *Naamkunde* I (1969), 127-137.
- TOORN, M. C. VAN DEN, (1968). — Produktiviteit van het suffix *-esk*. In : *De Nieuwe Taalgids* LXI (1968), 322-328.
- UHLENBECK, E. M., (1966). — Substantief + substantief in modern algemeen Nederlands. Een begin van syntactische beschrijving: In : *De Nieuwe Taalgids* LIX (1966), 291-301.
- VENDLER, Z., (1968). — Adjectives and nominalizations. The Hague, Mouton, 1968 (Papers on formal linguistics 5).
- VRIENDT, S. DE, (1970). — Nogmaals *-esk*. In : *De Nieuwe Taalgids* LXIII (1970), 39-42.
- VRIES, J. DE, (1962). — Woordenboek der Noord- en Zuidnederlandse plaatsnamen. Utrecht, Het Spectrum, 1962 (Aula 85).
- WALLE, N. VAN DER, (1961). — Peruviaans of Peruaans? In : *Onze Taal* XXX (1961), 54.
- WELSCHEN, A. J., (1970). — De morfologische valentie van *-esk*. In : *De Nieuwe Taalgids* LXII (1970), 441-452.
- WILLE, J., (1937). — *-er* of *-sche*. In : *Onze Taal* VI (1937), 31-35.
- WOLF, H. J., (1964). — Die Bildung der französischen Ethnica (Bewohnernamen). (Diss. Köln 1964) Genève, Minard, 1964 (Kölner Romanistische Arbeiten 29).

AUTEURSREGISTER

Dit register bevat de namen van in de tekst en in de aantekeningen geciteerde auteurs. Plaatsen waar een auteursnaam alleen als bronvermelding bij gebruikt materiaal voorkomt, worden niet vermeld.

<p>Akhamanova 58.
Askund 198.</p> <p>Berckel, van 48.
Berg, van den 47, 59, 93.
Botha 90.</p> <p>Chapman 141, 174, 178.
Chomsky 55.
Cosieru 190, 191, 194.</p> <p>Debrabandere 174, 175.
Dhondt 149, 168.
Dik 56, 57, 58, 70, 71, 73.
Draye 64.</p> <p>Elson 58, 70, 71.</p> <p>Gabriël 51, 92, 98, 106, 113,
148, 175, 184.
Geerts 48, 132, 134.
Gleason 70, 71, 73, 90.
Götze 188.
Groot, de 54, 62, 90, 162.
Gysseling 131, 132, 149, 168,
169.</p> <p>Haeringen, van 48, 51, 86, 160,
162.
Haugen 50.
Heidbuchel 98, 183.
Helbig 54.
Hockett 70, 72, 73, 90.</p> | <p>Japin 138.
Juilland 70.</p> <p>Kammradt 186.
Kastovsky 75.
Koenen 51.
Kooij 56, 57, 58, 70, 71, 73.</p> <p>Lamb 70.
Leenen 132, 169, 175.
Lees 58, 75.
Leys 52, 55, 60.
Lieb 70.
Lipka 61, 75, 83, 86.
Loey, van 81, 90, 148, 152, 167,
169, 170, 180.
Lyons 57, 58, 67, 68, 70, 72, 73.</p> <p>Marchand 58, 61, 62, 67, 75,
167.
Metzing 53.
Moortgat 140, 178.</p> <p>Nida 58, 70.
Nierop, van 58, 101, 166.
Nieuwborg 51.</p> <p>Paardekooper 97.
Pauwels 84.
Peeters 178, 179.
Pelc 53, 54.
Pickett 58, 70, 71.
Posthumus Meyer 97, 183.</p> |
|--|---|

- Reichling 56, 57, 61.
Rijpma 47, 86.
Robins 57, 60, 67, 70, 71, 72,
73.
Roelandts 64.
Roey, van 86.
Royen 47,

Sangers 48.
Schultink 47, 54, 57, 61, 63,
64, 67, 68, 69, 194.
Schuringa 47, 86.
Sciarone 53.
Shapiro 83, 90.
Sigurd 90, 115, 166, 179, 180.
Sørensen 60.
Smedts 185.
Spence 71.
Stankiewicz 61.
Stepanowa 54.

Tackx 47.
Terwey 47.

Tinbergen 47, 59.
Tollenaere, de 133, 135.
Toorn, van den 48.
Trubetzkoj 58, 62, 90.

Uhlenbeck 48.

Vendler 55.
Vooys, de 47.
Vriendt, de 48.
Vries, J. de 76.
Vries, W. de 47.

Walle, van der 110.
Welschen 48.
Weverberg, van 98, 183.
Wheatley 52, 70.
Wille 187.
Wolf 198.
Worth 58.

Xenakis 54.

TOPONIEMENREGISTER

In dit register zijn alle in de tekst vermelde toponiemen opgenomen ; gederiveerde vormen worden onder het grondwoord vermeld. Fictieve en overdrachtelijk gebruikte toponiemen worden met een asterisk gemerkt.

- Aalst 143, 144, 172.
Aalten 103.
Aarlen 103.
Abdera 137, 189.
Abessinië 122, 179.
Addis-Abeba 137, 177.
Aden 78, 136.
Afghanistan 105, 154.
Afrika 68, 85, 90, 108, 109, 146, 160, 175, 189.
Aken 77, 101, 103.
Alaska 108.
Albanië 100, 117, 118, 119, 126, 158, 177.
Aleppo 122, 153.
Alexandrië, Alexandrije 116, 122, 123, 124, 151, 152.
Algerië, Algerije 73, 122, 123, 152.
Alpen 55, 67, 122, 124.
Alphen 103.
Altaï 96, 128.
Ambon 94, 117, 118, 184.
Amelek 136, 137.
Amerika 48, 50, 64, 65, 66, 68, 69, 74, 76, 82, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 107, 108, 109, 144, 146, 160, 170, 174, 182, 184, 189.
Amersfoort 96, 164.
Amman 136.
Ammon 136.
Amstelveen 183.
Amsterdam 49, 95, 120, 143, 163, 183.
Anatolië 100, 126.
Andalusië 126.
Andorra 108, 116.
Angola 116, 176, 177.
Anna-Paulowna 184.
Antarctica 127.
Antigua 108.
Antillen 112, 176.
Antwerpen 77, 101, 131, 163, 165, 192, 193, 194.
Apennijnen 78, 96, 106, 159.
Aquitanië 105.
Arabië 68, 167.
Aragon 117, 118, 184.
Aram 117.
Arcadië 126.
Arctica 127, 159, 171.
Ardennen 94, 98, 99, 117, 143, 179.
Arezzo 122, 124, 153.
Argentinië 121, 122, 184, 190.
Armenië 100, 126.
Arnhem 95, 143.
Artesië, Artois 126, 188.
Aruba 108.
Asia 141.
Assam 136.
Asse 101, 102, 132, 181, 185.
Assen 103, 144, 170, 181.
Assisi, Assisië 116, 127, 151.
Assyrië 126.

- Asten 103.
 Asuncion 184.
 Athene 77, 96, 144.
 Atjeh 94.
 Attenhoven 164.
 Attica 127.
 Australië 126.
 Austronesië 126, 128.
 Auvergne 87, 88, 107, 129, 139,
 140, 178, 184.
 Aventijn 96, 122, 124, 179.
 Azië 87, 88, 140, 141, 178, 184.
- Babel 103.
 Babylon 127, 128, 159, 172, 184.
 Babyloonië 100, 126.
 Baden 78, 103, 134.
 Bahama's 108.
 Balen 103.
 Bali 82, 117, 127, 177.
 Balkan 66, 68.
 Bandoeng 96.
 Bangkok 96.
 Bantam 94.
 Barbados 108.
 Barbarië 95.
 Barcelona 81, 117.
 Baskenland 150.
 Bastenaken 101.
 Basutoland 105.
 Batak 94.
 Batavia 95, 112, 152.
 Batavië 85, 105, 152, 158, 167,
 171, 173.
 Bazel 49, 103.
 Beieren 105, 159.
 Beilen 103, 144.
 België 49, 50, 72, 74, 75, 77,
 84, 85, 86, 135, 158, 159, 171,
 187.
 Belle 101, 166.
 Bellingen 96.
 Beloetsjistan 105, 154.
- Belsenland 150.
 Bengalen 85, 105, 157, 159, 167.
 Beotië 126.
 Berberijë 105.
 Bergamo 87, 88, 142, 153, 180,
 184.
 Bergen 101, 103.
 Beringen 96.
 Berlijn 86, 96, 143.
 Bermuden 108, 112, 127, 171,
 176.
 Bern 96, 143.
 Bessarabië 126.
 Bethlehem 95, 136.
 Betuwe 100, 134.
 Bever 165, 185.
 Beveren 104, 165, 185.
 Beverwijk 97.
 Biafra 74, 108, 174.
 Bilt, de 55.
 Birma 73, 108, 177.
 Biskaje 95.
 Bitsingen 96.
 *Bobbejaanland 155, 196.
 Boedapest 96, 143, 170.
 Boekarest 96, 143.
 Boeroendi 117, 127, 177.
 Boetan 94, 105, 117.
 Bohemen 94, 143; 157.
 *Bokland 196.
 Bolivia, Bolivië 111, 112, 113,
 176, 184.
 *Bolland 196.
 Bologna 85, 117, 118, 160, 170.
 Bolzen 103.
 Bonaire 112, 166, 176.
 Bonn 85, 96.
 *Bontanië 195.
 Boortmeerbeek 163, 183.
 Bordeaux 82, 95, 97, 117, 120,
 177.
 Borgerhout 163.
 Borneo 94.

- Bosnië 126.
 Bourgogne 129, 171.
 Bourgondië 107, 126.
 Boven-Volta 108.
 Brabant 71, 94, 98.
 Brandenburg 94, 143.
 Brasilia 152.
 Brazilië 112, 114, 152, 170, 176,
 190, 191.
 Breda 95, 97, 101, 163, 166.
 *Breegland 196.
 Bremen 96, 144.
 Bretagne 81, 105, 106, 107, 129,
 151.
 Brittanje 151.
 Brittannië 48, 85, 123, 159, 179.
 Brugge 101, 102, 163, 167, 168,
 173.
 Brummen 103, 144.
 Brunei 94.
 Brunswijk 94, 143.
 Brussel 49, 78, 86, 88, 102, 103,
 104, 131, 162, 183, 192, 193,
 194.
 Budingen 96.
 Buizingen 96.
 Bulgarije 105, 124.
 Bunnik 163.
 Bussum 95, 143.
 Byzantium 122, 155.
 Calabrië 126.
 Caledonië 100, 126.
 Californië 126.
 Calydon 127, 128, 159, 172, 184.
 Cambodja 108.
 Canada 75, 116, 118, 177.
 Caracas 121, 157, 178.
 Carthago 96.
 Castilië 112, 157, 178.
 Catalonië 81, 105, 106.
 Caudium 122, 155.
 Cevennen 96, 124, 181, 184.
 Ceylon 94, 117, 118, 184.
 Chaldea 95, 98.
 Champagne 81, 107, 129, 161.
 Chili 87, 88, 120, 121, 157, 178,
 184, 189.
 China 65, 69, 74, 86, 87, 88,
 116, 173, 176, 182.
 Chios 127, 129.
 Circassië 126.
 Cistercium 141, 160, 180.
 Cluny, Cluniacum 126, 141, 142,
 160, 170, 171, 180.
 Coevorden 101, 144.
 Columbia, Columbië 77, 111,
 196.
 Comoren 78, 105, 159.
 Cordova 108.
 Cordua 108.
 Corinthe 127, 159, 172.
 Corsika 108, 109.
 Cos 127, 128, 129.
 Costarica 108, 109.
 Cuba 108.
 Curaçao 94, 100.
 Cycladen 127.
 Cyprus 87, 88, 116, 138, 139,
 178, 184.
 Cyrenaïca 108, 109, 127.
 Cyrene 129, 130, 161.
 Cythera 87, 88, 125, 129, 130,
 161, 172, 180, 184.
 Dacië 126.
 Dahomey 94.
 Dalfsen 103, 144.
 Dalmatië 122, 126.
 Damascus 121, 155, 170, 178.
 Deerlijk 90, 101, 109, 174, 175.
 Delft 127.
 Delft 101.
 Delfzijl 163.
 Delos 127, 188.
 Denderleeuw 163, 183.

- Denemarken 148, 157.
 Deurne 101, 103, 104.
 Deventer 103, 104, 166, 181, 183, 194.
 Diest 143, 144, 172.
 Diksmuide 73, 167.
 Dinant 86, 99, 101, 117, 120, 143, 187, 188.
 Djakarta 95, 108.
 Dokkum 95, 143.
 Dolomieten 96.
 Dongen 103.
 Doornik 175.
 Dordrecht 101.
 Dordt 101.
 Dorië 126.
 Drente 84, 85, 100, 105.
 Dresden 143.
 Driehuizen 163.
 Dublin 96.
 Duffel 103.
 Duinkerken 103, 144.
 *Duisterland 155, 196.
 Duitsland 48, 50, 69, 73, 86, 95, 158, 168.
 Dzoengarije 105.
- Écaussinnes 122, 123, 124.
 Ecuador 112, 113, 176.
 Edam 95, 142, 143, 163, 170, 183, 187, 189.
 Ede 101, 102, 131, 144, 170.
 Edom 136, 177.
 Eeklo 166.
 Efeze 84, 127, 159, 172.
 Egypte 77, 130, 134, 172, 184.
 Eibergen 101.
 Eindhoven 77, 103.
 Eke 101, 185.
 Ekeren 104.
 El Salvador 112, 113, 121, 178.
 Elzas 73, 129, 130, 139, 140, 143, 161, 172, 178, 188.
- Emden 103, 144, 170.
 Emmen 103, 144.
 Engeland 48, 69, 146, 166.
 Enkhuizen 96, 144, 163.
 Enschede 164, 166.
 Eolië 126.
 Epe 101, 185.
 Epirus 87, 88, 116, 138, 178, 184.
 Ere 101.
 Eritrea 95.
 Erpe 101.
 Estland 93, 105, 135, 136, 172.
 Ethiopië 126, 184.
 Eton 66.
 Etrurië 126, 128.
 Etten 103.
 Eupen 103.
 Europa 48, 51, 65, 69, 95, 99, 108, 186.
- *Fabeltjesland 196.
 Fenicië 126.
 Filippijnen 105.
 Finland 93, 105, 186.
 Finsterwolde 183.
 Florence 122, 124.
 *Fochanije 197.
 Formosa 108.
 Frankenland 147.
 Frankfort 96, 143.
 Frankfurt 143.
 Frankrijk 48, 49, 66, 69, 77, 147, 157, 166, 168.
 Friesland 49, 66, 69, 105.
 Frygië 126.
- Gabon 94, 117, 184.
 Galicië 126.
 Galilea 95.
 Gallië 126, 159.
 Gambia, Gambië 111, 126, 196.
 Ganshoren 103.

- Gascogne 85, 105, 106, 107, 129,
 148, 151, 158, 173.
 Gelderland 146, 166.
 Gendringen 96, 144.
 Genemuiden 183.
 Genève 101.
 Gent 88, 89, 100, 101, 131, 162,
 163, 192, 193.
 Genua 117, 120, 170, 177.
 Georgië 126.
 Geraardsbergen 101.
 Germanië 105, 158, 173.
 Ghana 116.
 Gistel 166.
 Glanerbrug 163, 183.
 Goa 117, 177.
 Gouda 59, 187.
 *Gramarije 197.
 Grave 101.
 Griekenland 49, 150.
 Groenland 75, 76, 77, 93.
 Groningen 73, 77, 96, 144, 163,
 169, 170, 187, 192, 193.
 Guatemala 81, 82, 108, 109, 110,
 116, 125, 180.
 Guinea 95.
 Guyana 106, 116.
- Haag, den 55, 101.
 Haaksbergen 101.
 Haarlem 95, 143, 170, 187.
 Haarlemmerdijk 96, 187.
 Hadramaut 136, 137.
 Haïti 108.
 Halle 101, 166.
 Hamburg 95, 143.
 Hannover 103, 109.
 Harderwijk 95, 97, 103, 143,
 163, 170.
 Hardinxveld 164.
 Harelbeke 90, 101, 109, 174,
 175.
 Haren 103, 104, 143.
- Harlingen 144.
 Hasselt 49, 50, 101.
 Hawaï 108, 174.
 Hazerswoude 183.
 Hebriden 112, 176.
 Hebron 98.
 Hedzjas 136, 137.
 Heerlen 103, 144.
 *Heideland 156.
 Heist-op-den-Berg 184.
 Helden 103.
 Hellas 66, 68, 121, 157, 178.
 Helvetië 126.
 Henegouwen 94.
 Herve 101, 166.
 *Hesperie 126.
 Hessen 135.
 Heusden 77, 103.
 Hever 103.
 Hindoestan 94, 97, 105, 107,
 154, 158, 167.
 Hoboken 103.
 Hoevenen 104, 162.
 Hogezaand 163.
 Holland 72, 74, 75, 76, 77, 88,
 89, 93, 144, 161, 173.
 Holstein 94.
 Honduras 117, 121, 157, 177, 178
 Hongarije 105, 124, 158, 173, 183
 184.
 Hong-Kong 96.
 Hoogeveen 163, 183.
 Houtelen 104.
 Houthalen 103.
- Iberië 126.
 Ieper 103, 167, 192.
 Ierland 105.
 IJmuiden 103, 183.
 IJsland 77, 93.
 *IJsland 155, 156, 196.
 Illyrië 126.

- India 73, 85, 94, 111, 113, 152, 153, 186.
 Indië 73, 113, 126, 128, 152, 186.
 Indochina 116, 128.
 Indonesië 126, 128.
 Ionië 126.
 Ios 127, 128.
 Irak 98, 117, 119, 167, 177.
 Iran 84, 117, 127, 159, 172, 187, 188.
 Israël 127, 128, 136, 167, 177, 178, 186.
 Italië 48, 68, 69, 112, 114, 115, 120, 126, 160, 176, 186.
 Jamaïca 108, 109, 182.
 Japan 64, 65, 69, 78, 94, 117, 187, 189.
 Java 94, 108, 153.
 Jemen 78, 87, 88, 136, 184.
 Jeruzalem 95.
 Joegoslavië 126.
 Johannesburg 95.
 Jordaan 97.
 Jordanië 100, 126, 158.
 Jutland 93, 105.
 *Juwelië 195.
 Kaap 94, 101.
 Kaapstad 98.
 Kabylië 135, 158.
 Kaïro 138, 153, 178.
 Kamerijk 96, 101.
 Kameroen 94.
 Kampen 103, 131, 144, 163, 189.
 Kanaän 136.
 Kanton 117.
 Kapellen 101, 185.
 *Karakolië 151, 160, 195, 196.
 *Karamanië 195.
 Karelië 126.
 Karinthië 126.
 Kassel 166.
 Katanga 73, 108, 116, 182.
 Kattenbos 183.
 Katwijk 163.
 Kaukasus 128, 172.
 Kazakstan 105, 154.
 Kempen 103, 130, 131, 132, 133, 134, 165, 172, 192.
 *Kempland 196.
 Kenia 94, 112, 153.
 Kessel 103.
 Kester 103.
 Keulen 101.
 Kiel 101, 143.
 Knokke 101.
 Koerdistan 135, 154, 172, 173.
 Koerillen 94, 127.
 Koerland 93.
 Koeweit 94.
 Kongo 66, 68, 82, 117, 119, 154, 177, 182, 185, 189.
 Kopenhagen 101.
 Korea 108.
 Korfoe 139, 157, 178.
 Kortenberg 183.
 Kortrijk 90, 101, 109, 163, 174, 175, 188, 192.
 Kreta 85, 87, 88, 141, 142, 161, 170, 171, 180, 184.
 Krimpen 103, 104, 143.
 Kroatië 135, 158.
 Labrador 112, 113.
 Laconië 126, 188.
 Laos 81, 112, 115, 116, 127, 128, 176.
 Lapland 93, 105.
 Laren 103.
 Latem 184.
 Latium 122, 123, 155.
 Leeuwarden 96, 144, 163, 164.
 Leiden 77, 101, 103.
 Leipzig 96, 143.

- Lemnos 84, 127, 159, 171.
 Lemsterland 105.
 Leningrad 96.
 Leopoldsburg 164.
 Lesbos 127, 188.
 Letland 93, 105, 135, 136, 172.
 Leuven 49, 77, 103, 104, 131,
 134, 162, 165, 183, 192, 193.
 Levant 122.
 Libanon 117, 157, 177.
 Liberia 112.
 Libië 126, 171.
 Liechtenstein 94.
 Ligurië 126.
 Lijfland 93, 105.
 *Lilliput 67, 94, 197.
 Lima 95, 121, 178.
 Limburg 94, 161.
 Lissabon 96.
 Litauwen 94, 157.
 Liverpool 67, 187.
 Locris 127, 159, 172.
 Lokeren 104.
 Lombardië, Lombardije 84, 85,
 95, 105, 124, 126, 152.
 Londen 103.
 Losser 166.
 Lotharingen 94.
 Lovenjoel 163.
 Lucanië 105.
 Luik 101, 143, 163, 169, 170,
 187.
 *Luilekkerland 196.
 Lusitanië 105.
 Luxemburg 94, 143.
 Lydië 126.
 Lyon 117, 119.

 Maarssen 103.
 Maaseik 143, 163.
 Maastricht 101, 143, 163, 169,
 187.
 Macedonië 126.

 Madagascar 81, 135, 136, 157,
 180.
 Madoera 116.
 Madrid 81, 121, 178.
 Majorca 108.
 Makassar 105.
 Malagassië 135, 180.
 Malawi 127.
 Malaya 108.
 Mali 117, 127, 177, 189, 190.
 Malta 71, 85, 110, 116, 118,
 146, 160, 161, 170, 171.
 Mantsjoerije 95, 99, 105, 183.
 Mariekerke 164.
 Marken 96, 144, 163, 164.
 Marokko 83, 108, 153.
 Marseille 96, 109, 117, 174.
 Mauretanië 100, 126.
 Mauritius 112, 176.
 Mechelen 77, 104, 162, 173, 192,
 193, 194.
 Mecklenburg 94, 143.
 Medië 85, 126, 135, 158.
 Mekka 108.
 Melanesië 126, 128.
 Melden 133.
 Melos 127.
 Menado 117, 154, 177.
 Menen 77, 101, 103.
 Meppel 200.
 Mesopotamië 126.
 Messelbroek 163, 183.
 Mexico 79, 108, 109, 153.
 Micronesië 126, 128.
 Milaan 117, 177.
 Milete 81, 127, 129.
 Minorca 108.
 Mississippi 66.
 Moab 136, 137, 178.
 Modena 117.
 Moesië 126.
 *Moffrika 108, 109.
 Mokum 95.

- Moldavië 126.
 Molukken 94.
 Monaco 81, 142, 180.
 Mongolië 105, 126, 158.
 Montenegro 122, 153.
 Moravië 126.
 Moskou, Mosковиë 81, 96, 126,
 136, 137, 177.
 Mozambiek 94, 108.
 München 103, 144.
 Münster 103.
 Mycene 96.

 Naaldwijk 95, 143.
 Naarden 96, 103, 144, 163, 164,
 187.
 Namakwaland 93, 105.
 Namen 101, 162, 163, 164.
 Nanking 96.
 Napels 109, 111, 174.
 Nassau 94.
 Natal 94.
 Navarra 117.
 Naxos 127.
 Nazaret 121, 179.
 Nederbrakel 103.
 Nederland 48, 49, 64, 83, 89,
 93.
 Nepal 117.
 Neurenberg 95, 143, 169.
 Newfoundland 93.
 New York 77, 96.
 Nicaragua 108, 109, 121, 178.
 Nieuw-Engeland 93.
 Nieuwersluis 163, 183.
 Nieuw-Guinea 95.
 Nieuw-Ierland 94, 105.
 Nieuw-Zeeland 94.
 Niger 78, 108, 117, 122.
 Nigeria, Nigerië 81, 87, 88, 111,
 112, 184.
 Nijmegen 77, 101.
 Ninive 137, 161.

 Ninove 101.
 Noord-Brabant 94.
 Noord-Rhodesië 151.
 Noorwegen 147, 148, 157, 166.
 Normandië 126.
 Nubië 126.
 Numidië 126.
 Nyassaland 94, 95, 105, 106,
 172.

 Occitanië 105.
 Oeganda 73, 79, 80, 86, 94, 108,
 117, 187, 189.
 Oekraïne 95.
 Oeral 96, 98.
 Oesbekistan 105, 154.
 Oldebroek 183.
 Oldenburg 94, 143.
 Olympus 65, 128.
 Oman 120, 136.
 Oostakker 103.
 Oostduinkerke 164, 183.
 Oostende 163, 183.
 Oostenrijk 94, 157, 160.
 Oostnieuwkerke 164.
 Oranjestad 96, 98.
 Oranje-Vrijstaat 94.
 Orcaden 127, 159.
 Oslo 78, 80, 95, 166, 189.
 Oudenaarde 50, 101, 164, 192.
 Oudesluis 183.
 Oudewater 49.
 Overflakkee 94.
 Overijssel 103.
 Oxford 96.

 Padua 108, 109.
 Pakistan 77, 94, 97, 105, 154,
 161, 167, 173.
 Palatijn 96, 122, 124, 179, 180.
 Palembang 96.
 Palestina 87, 88, 91, 122.
 Palestrina 122, 124.

- Palts 78, 129, 130, 143, 161, 172.
 Panama 117, 118.
 Panne, de 55.
 Pannonië 126.
 Papendrecht 164.
 Papoea 94.
 *Paprika 197.
 Paraguay 94, 108.
 Paramaribo 95.
 Parijs 86, 101, 173, 181.
 Parma 108, 111.
 Parnassus 112.
 Paros 127.
 Parthië 135, 158.
 Patagonië 126.
 Paterswolde 183.
 Peking 96, 117, 120.
 Peloponnesos 127, 184.
 Pergamon 121, 157, 179.
 Peru 108, 110, 112, 176.
 Perzië 135, 158.
 Petegem 185.
 Phocis 127, 172.
 Picardië 126.
 Piëmont 117, 119.
 *Pigalië 151, 195, 196.
 Pisa 108.
 *Plixion 184, 197.
 Polen 77, 105, 157, 159.
 *Polombië 196.
 Polynesië 127, 128.
 Pommeren 105, 159.
 Pompei 109, 174.
 Poortugaal 96, 164.
 Poppel 103.
 Portorico 108, 109, 153.
 Portugal 83, 117, 157, 177.
 Praag 96, 143.
 Pretoria 112.
 Provence 87, 88, 125, 180, 184.
 Pruisen 135, 157.
 Purmerend 96.
 Putte 101.
 Putten 103.
 Pyreneeën 55, 96.
 Ravenna 139.
 Renkum 95, 143.
 Reykjavik 96.
 Rheden 103.
 Rhenen 103.
 Rhodesië 77, 127.
 Rhodos 127.
 Riga 95.
 Rijn 55, 97.
 Rijnland 94.
 Rijsel 103, 166.
 Rijssen 103.
 Riouw 96.
 Roeanda 94, 117.
 Roemenië 105, 158, 171, 173, 184.
 Roermond 101, 143, 163.
 Rome 122, 124, 174.
 Ronse 130, 131, 132, 133, 134, 135, 172.
 Rosmalen 103.
 Rotterdam 78, 95, 143.
 Rottum 95.
 Rouaan 96.
 Ruephen 103.
 Runkelen 104.
 Rusland 48, 49, 74, 85, 106, 133, 135, 171, 172.
 Saarland 94.
 Saba 108.
 Saïgon 96, 117, 118, 184.
 Saksen 135, 157.
 Salerno 84.
 Salzburg 95.
 Samaria 108, 111.
 Samnium 136, 137, 155.
 Samoa 108.
 Samos 127.

- San Domingo 108, 110.
 San Marino 117.
 Santiago 95.
 Saoedië 127.
 Sappemeer 183.
 Sardinië 85, 122, 123, 127, 135, 159, 190.
 Savoie 148, 149, 168.
 Scandinavië 73, 85, 100, 105, 127, 158, 171, 173.
 Schagerbrug 183.
 Schellingwoude 183.
 Schiedam 95, 143, 163.
 Schijndel 103.
 Schoten 77, 103.
 Schotland 88, 104, 105, 158.
 Schouwen 100.
 Scythië 158.
 Seeland 94.
 *Semanië 151, 195.
 Senegal 117, 157.
 Senegambië 127, 184.
 Serawak 94.
 Servië 127.
 Sevilla 108, 112.
 's Hertogenbosch 163, 183.
 Siam 78, 117, 177, 182, 189.
 Sicilië 112, 114, 115, 127, 176.
 Sierra-Leone 95.
 Silezië 127.
 St.-Joris-Weert 183.
 St.-Pieters-Leeuw 183.
 St.-Truiden 103.
 Slavië 100, 127, 135, 158.
 Slavonië 127.
 Sleeswijk 94, 143, 161.
 Slovakije 105.
 Slovenië 105.
 Smyrna 95, 139, 178.
 Sneek 96, 143, 163.
 Soedan 117.
 Soemba 117.
 Soenda 117.
 Soerabaja 95, 108, 153.
 Soest 101, 143.
 Soesterberg 163, 183.
 *Sollidee 197.
 Somalië, Somaliland 105, 106, 127, 172.
 Someren 104.
 Spanje 69, 87, 88, 124, 148, 149, 168, 181.
 Sparta 108, 174, 189.
 *Speelgoedland 155.
 Spitsbergen 94.
 Sporaden 127, 159, 184.
 Staphorst 143.
 Steenokkerzeel 164.
 Stettin 143.
 Stiermarken 94, 157.
 Stockholm 96, 143.
 Stolk 101.
 Straatsburg 95.
 Stromboli 109.
 *Sukadië 195, 196.
 Sumatra 108.
 Sumer 127, 128, 159, 172.
 Suriname 77, 84, 95.
 Swaziland 105, 106.
 Syracuse 109, 129, 174.
 Syrië 72, 75, 83, 84, 88, 89, 100, 120, 127, 135, 159, 166, 171.
 Tahiti 108.
 Taiwan 117.
 Tanganjika 108, 109, 151.
 Tanzania, Tanzanië 75, 77, 100, 112, 127, 151, 158.
 Tarente 122.
 Tasmanië 84, 99, 100, 120, 127, 171, 181.
 Teheran 96.
 Temse 181.
 Ternate 108.
 Terneuzen 163.

- Tessengerlo 164.
 Texas 108, 157.
 Thailand 94, 105.
 Thebe 109, 174.
 Thessalië 127.
 Tholen 100.
 Thracië 127.
 Thüringen 94, 143.
 Tibet 108, 177.
 Tiel 101, 143.
 Tielen 101, 103.
 Tienen 101, 163.
 Tilburg 95, 143, 170.
 Timor 117, 177.
 Tirol 94, 98.
 Toboso 122, 153.
 Togo 94, 117, 177.
 Tokio 95.
 Toledo 109, 153.
 Tonga 108.
 Tongeren 104, 162.
 Tonkin 117.
 Toscane 105.
 Toulouse 81, 109, 111, 174.
 Transvaal 94.
 Trente 96.
 Triëst 96, 122, 143, 188.
 Tripoli 109, 111, 174.
 Tripolitanië 100, 127.
 Troje 109, 174.
 Tsjaad 94, 112, 127, 159, 161, 172.
 Tsjechië 135, 158.
 Tsjechoslovakije 105, 124.
 Tubbergen 101.
 Tunesië 127, 181.
 Tunis 96.
 Turijn 96.
 Turkestan 94, 97, 154.
 Turkije 68, 83, 105, 124, 183.
 Turkmenië 105.
 Turnhout 163.
 Twente 84, 100, 105.
 Uden 103.
 Ulster 103.
 Umbrië 127.
 Urk 96, 143, 163, 200.
 Uruguay 94, 108, 117.
 *Utopia, Utopië 112, 127.
 Utrecht 96, 101, 143, 163.
 Vaals 96, 143, 181, 187, 200.
 Valencia 112.
 Veendam 95, 143.
 Veldhoven 103.
 Velsen 103, 144.
 Veluwe 100, 134.
 Vendée 94.
 Venetië 112, 116, 151, 176.
 Venezuela 81, 108, 110.
 Venlo 95, 101, 163, 166.
 Verona 117, 177.
 Vesuvius 112.
 Veurne 101, 103, 104, 166.
 Viëtnam 63, 66, 68, 89, 116, 117, 118, 184.
 Virginië 127, 159.
 Vlaanderen 65, 66, 103, 149, 168, 188.
 Vlaardingen 144.
 Vlieland 94.
 Vliermaalroot 184.
 Vlijmen 103.
 Vlissingen 96, 144.
 Volendam 95, 143.
 Voorschoten 103.
 Voorst 101, 143.
 Vuurland 94.
 Wageningen 96, 144.
 Walachije 95, 105, 124.
 Walcheren 103.
 Walen 49, 150.
 Walenland 49, 150.
 Wales 147, 166.
 Wallis 94.

- Wallonië 150.
 Warmond 169.
 Warschau 86, 96.
 Weesp 187.
 Wenen 49, 96, 144, 169.
 Werchter 103, 104, 162, 166.
 Werkendam 95.
 Wervik 90, 101, 109, 174, 175,
 182.
 Westende 183.
 Westfalen 77, 94, 105, 159.
 Wetteren 104.
 Wierden 103, 144.
 Wieringen 96, 144.
 Wijchen 103, 133.
 Wijer 103.
 Willemstad 96, 98.
 Winschoten 103, 144.
 Woerden 103.
 Wulveringem 184.
 Württemberg 94, 161.
 Yorkshire 166.
 Yucatan 87, 88, 125, 157, 180,
 184.
 Zaandam 95, 143.
 Zaankant 148.
 Zaïre 68, 73, 108, 112, 115, 117,
 185, 186, 190, 191.
 Zambia, Zambië 94, 112, 127,
 151, 173, 176, 196.
 Zanzibar 151.
 Zeebrugge 101, 168.
 Zeeland 94, 97, 98, 105.
 Zeist 101, 143, 172.
 Zepperen 49.
 Zevenwolden 94.
 Zeveren 49.
 Zichen-Zussen-Bolder 49.
 Zieriksee 101.
 Zinnik 163, 175.
 Zoeloeland 94, 105.
 Zoetermeer 183.
 Zonhoven 103.
 *Zonneland 155.
 Zoutleeuw 183.
 Zürich 96.
 Zutphen 103.
 Zwaben 135.
 Zweden 77, 105, 155, 157, 159,
 166, 173.
 Zwitserland 105.
 Zwolle 101, 144, 163.

INHOUDSOPGAVE

Inleiding	47
1. Eigennamen en hun valentie	52
1.1. Semantische kenmerken van de eigennaam	52
1.2. Grammaticale kenmerken van de eigennaam	54
1.2.1. De syntactische valentie	54
1.2.2. De morfologische valentie	56
1.2.2.1. Samenstelling en flexie	58
1.2.2.2. Derivatie	60
1.2.2.2.1. Appellativering	65
1.2.2.2.2. Adjectivering	66
1.2.2.2.3. Verbalisering	67
2. De morfeemstructuur van toponiemaafleidingen	70
2.1. Morfeem, morf, allomorf	70
2.2. Het wortelmorfeem	74
2.2.1. Wortel- en toponiëmmorfeem	74
2.2.2. Wortelallomorfen	78
2.3. Derivatiemorfemen	82
2.3.1. Inwonersmorfeem	82
2.3.2. Adjectiefmorfeem	85
2.3.3. Concatenator	86
3. Morfologische classificatie	92
3.1. Morfologische types	92
3.2. Morfologische patronen	144
3.3. Idiosyncratische patronen	146
4. Bespreking	151
4.1. Distributie van de allomorfen	151
4.1.1. Toponiëmallomorfen	151
4.1.2. Appellatiefallomorfen	157
4.1.3. Adjectiefallomorfen	168
4.1.4. Concatenatoren	173
4.1.5. Besluit	181

4.2. Formele en semantische dubbelvormen	186
4.2.1. Synonymie	186
4.2.2. Metaforie	188
4.3. Systeem en norm	189
4.4. Fictieve toponiemen	194
Slotbeschouwingen	198
Geraadpleegde literatuur	203
Auteursregister	212
Toponiemenregister	214